MESSUKYLÄN KOULU

Rakennushistoriallinen selvitys

15.1.2018

arkkitehtitoimisto
LASSE KOSUNEN OY

Kannen kuvat
Ylhäällä vasemmalla: Kivikoulun asunto-ja keittiösiiven sisäänkäynti, 1920-luku
Ylhäällä keskellä: Lisärakennuksen sisäänkäynti, 1990-luku
Ylhäällä oikealla: Puurakennus 1:n keskimmäinen sisäänkäynti, 1880-luku
Alhaalla vasemmalla: Puurakennus 2:n pohjoispään kuisti, 1920-luku
Alhaalla oikealla: työpiirustus A.E.Eränen, puurakennus 1, itäpään kuisti, 1920-luku
Valokuvat Marko Suutarla

Messukylän kansakoulu keskirakennus 1963, Erkki Kauppila, Vapriikin kuva-arkisto

SISÄLTÖ

1.Julkaisutiedot

-Tilaaja

-Tekijä

2.Kohteen perustiedot

3.Johdanto

-Selvityksen tarkoitus ja rakenne

-Kohteen dokumentointiprosessi

4.Kansakoulun, alueen ja rakennuksen historia

-Kansakoululaitoksen ja koulurakennusten historia

Alueen historia

-Rakentamishistoria, puurakennukset

-Rakentamishistoria, kivirakennus

-Rakentamishistoria, lisärakennukset

-Kohteen suunnitelmat ja rakenneratkaisut

5.Rakennusten muutosvaiheet

-Rakennus- ja käytönaikaiset muutokset

6.Rakennusten nykytila valokuvin

-Ulkopuolen valokuvat

-Sisätilojen valokuvat

7.Nykytilanteen piirustukset

8.Rakennusten arvot ja merkitys

9.Selvitystyössä käytetty arkistomateriaali

10.Lähdeluettelo

Messukylän koulu

Rakennushistoriallinen selvitys

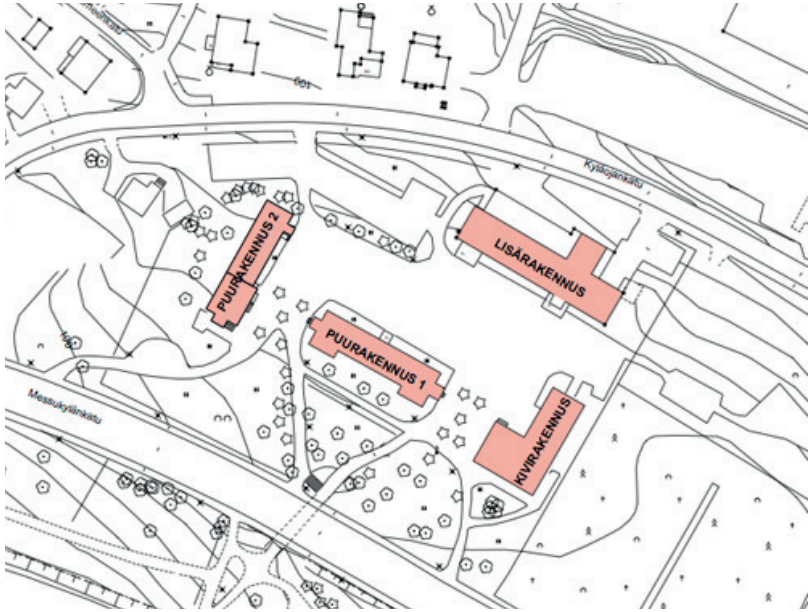

Nykytilanne, asemapiirros

1. Julkaisutiedot

Tilaaja:

Tampereen kaupunki

Kiinteistöt, tilat ja asuntopolitiikka

Asumisen kehittäminen ja palveluverkot

Jarmo Viljakka

p. 040 806 4105

jarmo.viljakka@tampere.fi

Frenckellinaukio 2B 33100 Tampere

Tekijä:

Marko Suutarla, arkkitehti SAFA

p. 0102 196 068

marko.suutarla@ark-kosunen.com

Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen Oy

Aleksis Kiven katu 11 B 33100 Tampere

2. Kohteen perustiedot

Kohteen nimi:	Messukylän koulu
Kohteen osoite:	Messukylänkatu 35
	33700 Tampere
Rakennuttaja:	Tampereen kaupunki
Kiinteistötiedot:	Kaupunginosa 20
	Kortteli 5101
	Tontti 5

Kaavatilanne: Voimassa oleva asemakaava on vuodelta 1964, jossa tontti on varustettu merkinnällä YO eli ”opetustoimintaa palvelevien rakennusten korttelialue”. Rakennuksilla ei ole kaavassa suojelumerkintää.

Puurakennus 1

Arkkitehti:	ei tietoa, mahdollisesti
	K. Stjernvall /Bergholm
Valmistunut:	1886
Alkuperäinen käyttötarkoitus:	Koulurakennus
Nykyinen käyttötarkoitus:	Koulurakennus

Puurakennus 2

Arkkitehti:	1. rakennusvaihe, ei tietoa
	laajennus Heikki Tiitola
	toinen kerros, A.E.Eränen
Valmistunut:	1888 / 1906 / 1923
Alkuperäinen käyttötarkoitus:	Koulurakennus
Nykyinen käyttötarkoitus:	Koulurakennus

Kivirakennus

Arkkitehti:	A.E. Eränen
Valmistunut:	1926
Alkuperäinen käyttötarkoitus:	Koulurakennus
Nykyinen käyttötarkoitus:	Koulurakennus

Lisärakennus

Arkkitehti:	Mauri Niemi
Valmistunut:	1990
Alkuperäinen käyttötarkoitus:	Koulurakennus
Nykyinen käyttötarkoitus:	Koulurakennus

3. Johdanto

Selvityksen tarkoitus ja rakenne

Selvitys on laadittu Tampereen kaupungin toimeksiantona ja sen kohteena on Messukylän koulun rakennukset . Tässä selvityksessä käytetään vuonna 1886 valmistuneesta rakennuksesta nimitystä puurakennus 1, vuonna 1887 valmistuneesta rakennuksesta nimitystä puurakennus 2, vuonna 1926 valmistuneesta kaksikerroksisesta koulurakennuksesta nimitystä kivirakennus ja vuonna 1991 valmistuneesta uudisrakennuksesta nimitystä lisärakennus. Tarkoituksena on selvittää rakennusten rakentumis- ja muutoshistoriaa sekä nykytilaa asemakaavamuutoksen laatimista ja korttelin tontinkäytön kehittämistä varten. Selvitys on tehty Museoviraston Talon tarinat - rakennushistorian selvitysopas -kirjan ohjeita kohteeseen soveltaen. Selvityksessä käsitellään rakennusten ja rakennuspaikan historiaa, muutosvaiheet, erityispiirteet ja nykytila. Selvitykseen on dokumentoitu vanhoja suunnitelmia siinä laajuudessa kuin aineistoa on ollut saatavilla ja selvitetty kohteessa tehdyt merkittävimmät muutokset. Lisäksi on koottu valokuva-materiaalia sisä- ja ulkopuolelta sekä kohteen olennaisimmista erityispiirteistä.

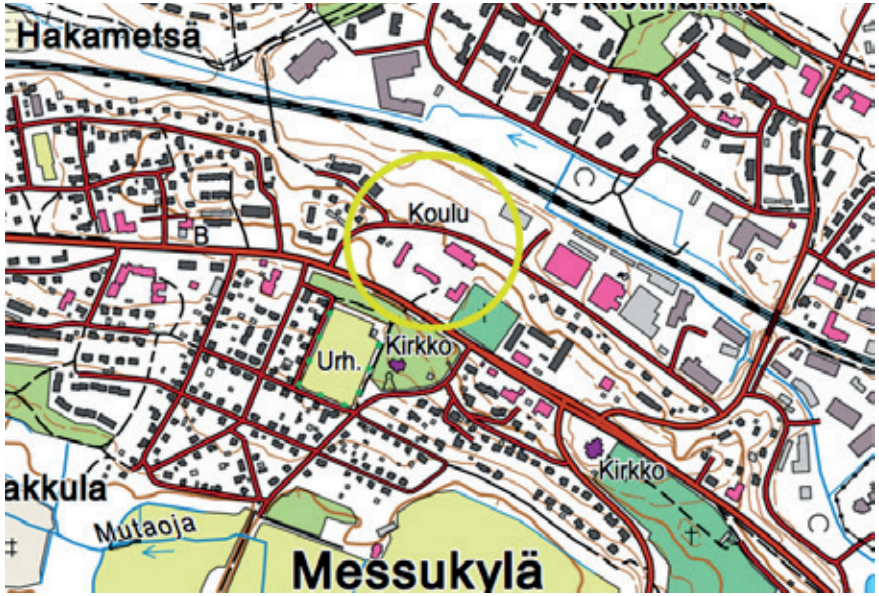

Kohteen dokumentointiprosessi

Selvitystyö on tehty vuoden 2017 loka-joulukuussa tontilla, kohderakennuksissa ja arkistotutkimuksena tilakeskuksen (1.1.2018 alkaen Tampereen Tilapalvelut Oy), rakennusvalvonnan ja kaupungin arkistoissa sekä museoiden kuva-arkistossa. Puurakennus 1:n alkuperäispiirustus on tilattu Kansallisarkistosta. Dokumentoinnissa on lisäksi käytetty kirjallisia lähteitä, jotka on yksilöity lähdeluettelossa. Työn yhteydessä on haastateltu koulun henkilökuntaa ja vuoden

1990 korjausten pääsuunnittelijaa.

4. Kansakoulun, alueen ja rakennusten historia

Kansakoululaitoksen ja koulurakennusten historia

Suomessa ryhdyttiin pystyttämään koulurakennuksia maaseudun alkuopetuksen tarpeisiin vasta 1800-luvun puolivälissä. Keisari määräsi vuonna 1856 senaatin tekemään ehdotuksen siitä, miten voitaisiin helpottaa kansansivistykseen pyrkivien koulujen järjestämistä maalaiskunnissa. Valtionapu luotiin houkuttimeksi koulujen perustamisille. Vuoden 1858 asetus nosti esiin ajatuksen opetuksen tehostamisesta ja pysyvän kansakoulun perustamisesta. Vuonna 1865 kansakoulujen perustaminen määrättiin kunnan toimialaksi. Uusi kansakouluasetus ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että koulu oli pakko perustaa vaan perustaminen säilyi kuntien omassa harkinnassa. Vuoden 1866 kansakouluasetus sääti, että maaseudun lasten alkuopetuksen tuli tapahtua kodeissa sekä seurakunnan hoidossa olevissa kiinteissä tai kiertävissä kouluissa. Asetuksen jälkeen kansakouluja ryhdyttiin järjestelmällisesti perustamaan. Vuonna 1869 aloitti aina vuoteen 1991 asti toiminut kouluhallitus toimintansa ja koko koululaitos, mukaan lukien koulurakennukset, alistettiin sen valvontaan.

Tätä ennen oli muun muassa julkaistu kaupunkien oppikouluja koskeva kouluasetus 1843 ja annettu 1858 keisarin julistus, jossa säädettiin kansakoululaitoksen perusteet. Kansakouluasetuksen antamista edelsi Uno Cygnaeuksen selvitystyö kotimaassa ja ulkomailla. Kansakouluja oli ollut toiminnassa jo ennen asetusta. Vanhimpia kouluja oli Orisbergin koulu Etelä-Pohjanmaalla, joka avattiin 1831. Useissa kaupungeissa ensimmäiset kansakoulut perustettiin vuosina 1872–1874. Kansakouluja perustettiin runsaasti pääosin Uno Cygnaeuksen innostavasta vaikutuksesta koko vuosisadan lopun. Cygnaeus näki koulut tarpeellisiksi köyhyyden vähentämisessä.

Messukylässä ja Tampereen ympäristöpitäjissä alkuopetusta annettiin 1800-luvun alusta lähtien ns. Ahlmannin kouluissa. Hatanpään kartanon 1700-luvun loppupuolella omistanut kruununvouti, liikemies ja asessori Gabriel Ahlmann (1737-1799) lahjoitti suurimman osan omaisuudestaan yleishyödyllisiin tarkoituksiin. Näillä varoilla palkattiin pitäjänopettajia Messukylässä ja Tampereen ympäristöpitäjissä. Ahlmannin nimi elää edelleen alueella Ahlmannin ammattiopiston nimessä.

Vuoden 1866 kansakouluasetus ei tuonut Tampereella esiin välitöntä tarvetta uudenmuotoisten koulujen perustamiselle. Yleisesti oltiin sitä mieltä, että entiset koulut tyydyttivät kaupunkilaisten opin tarpeen. Lisäksi ankarat katovuodet ja lavantautiepidemia vuosina 1866-69 koettelivat seutukuntaa. Kansakouluasetus koskikin juuri maalaiskouluja, kaupunkikansakoulut uudistettiin vuoden 1872 koulujärjestyksellä. Vuonna 1875 valmistui Tampereen ensimmäinen koulutalo. Messukylän ensimmäinen koulurakennus, tämän selvityksen kohteena oleva kirkonkylän kansakoulun ensimmäinen rakennus, valmistui 11 vuotta myöhemmin.

Ajatus yleisestä oppivelvollisuudesta nousi esille 1890-luvulla. Kansakoulujen piirijakoasetuksella vuonna 1898 tavoiteltiin mahdollisimman tiheän kansakouluverkon luomista maahamme. Kansakoulut olivat kuntien, koulupiirien, yksityisten henkilöiden ja erilaisten yhdistysten perustamia. Taloudelliset nousukaudet olivat myös merkittävä syy kansakoulujen perustamisille.

Vuoden 1872 jälkeen alkoi laajamittainen koulurakennustoiminta, joka jatkui aina 1910-luvun puoliväliin saakka. Rakennustyötä leimasi

uudet arkkitehtoniset ratkaisut ja kouluhygienian keskeinen asema suunnittelussa. Oppikouluja hallinnoivan rakennushallituksen arkkitehdit seurasivat kiinteästi ennen muuta Saksan ja Pohjoismaiden koulurakennustoimintaa ja saivat siitä vaikutteita. Koulusuunnittelussa tapahtui myös normalisoitumista eli koulutalot noudattivat aikaisempaan verrattuna varsin yhtenäisiä periaatteita varsinkin pohjaratkaisuissaan. Valtion rakentamat oppikoulut rakennettiin miltei poikkeuksetta kivirakenteisina, mutta yksityiset oppikoulut ja ala-alkeiskoulut puurakenteisina.

Rakennushallituksella oli valtion rahoittamien oppikoulurakennusten suunnittelussa dominoiva asema, sen sijaan kansakoulurakennuksia ohjasi ja valvoi aktiivisesti kouluhallitus. Ennen kansakouluasetusta kansanopetus ei ollut luonut kiinteää rakennustraditiota normeista puhumattakaan. Kun kansanopetus 1860-luvulla systematisoitiin, myös koulutiloille pyrittiin luomaan vakiintuneet toimitilat. Jo kansakouluasetus sisälsi joukon koulutaloja koskevia määräyksiä. Jos kunta sai valtionapua, se oli velvollinen rakentamaan koulutalon, johon luokkahuoneen ohella kuuluivat opettajan kaksi huonetta, keittiö ja eteinen ja tarpeelliset ulkorakennukset. Tässä tapauksessa kunta oli myös velvollinen vahvistuttaman suunnitelmat kouluhallituksessa. Kansakoulujen rakentaminen muodostui ajan mittaan erittäin laajamittaiseksi, esim. vuonna 1900 koulutaloja oli n. 1500, vuonna 1910 n. 2500 ja 1915 jo lähes 3000.

Tärkein tapa, jolla kouluhallitus pyrki yhtenäistämän kansakoulurakennuksia, olivat mallipiirustukset. Yleisen epäsuunnitelmallisuuden ohella koulutalojen suurin puute oli ahtaus ja sen seurauksena luokkahuoneiden huono ilma. Mallipiirustuksia varten kouluhallitus keräsi 1882 piiritarkastajiensa toimesta mitta-aineistoa tähän vuoteen asti toteutetuista kouluista. Tämän aineiston pohjalta rakennushallituksen tuli laatia mallipiirustukset ottaen huomioon Ruotsissa vuonna 1878 julkaistut mallipiirustukset. Opettajakunnalla oli malleihin monia toivomuksia, pidettiin mm. tärkeänä, että mallipiirustuksissa tehtäisiin ero mies- ja naisopettajien johtamien koulujen välillä. Edellisessä koulutaloon tuli kuulua luokkahuoneen ohella kolmen huoneen ja keittiön asunto, jälkimmäisessä saattoi olla yksi huone vähemmän. Luokkahuoneet oli suunniteltava joko 30, 45 tai 60 oppilasta varten ja koulutaloihin tuli voida yhdistää veisto- ja voimistelusali sekä oppilasasuntola. Vuonna 1886 rakennushallitus jätti senaatille seitsemän mallipiirustusta.

Senaatti ei kuitenkaan ollut tyytyväinen ehdotuksiin ja aiheesta julistettiin arkkitehtuurikilpailu vuonna 1887. Näihinkään tuloksiin senaatti ei ollut järin tyytyväinen, mutta muutaman käänteen jälkeen ensimmäiselle sijalle valittujen arkkitehtien G. E. Aspin ja Josef Stenbeckin ehdotukset tulivat mallipiirustusten perustaksi. Lopulliset ehdotukset laadittiin rakennushallituksessa ja vuonna 1892 ilmestyi ensimmäinen suomalainen kokoelma ”Mallipiirustuksia kansakoulurakennuksia varten maalla”. Rakennushallituksen laatimat piirrokset käsittivät 36 suunnitelmaa. Suunnitelmat 1 – 21 koskivat varsinaista koulurakennusta ja suunnitelmat 22-36 opettajan asuntoa, oppilasasuntoa, ulkohuoneistoa sekä sauna- ja pesutuparakennusta. Kokoelmaan liittyi yleisiä suunnitteluun liittyviä määräyksiä sekä

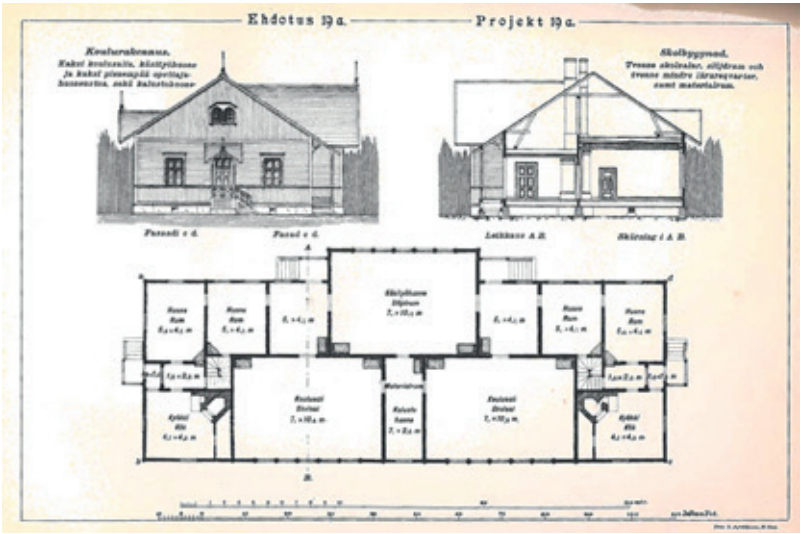

Vuoden 1892 mallikokoelma "Mallipiirustuksia kansakoulurakennuksia varten maalla", mallirakennus 19b

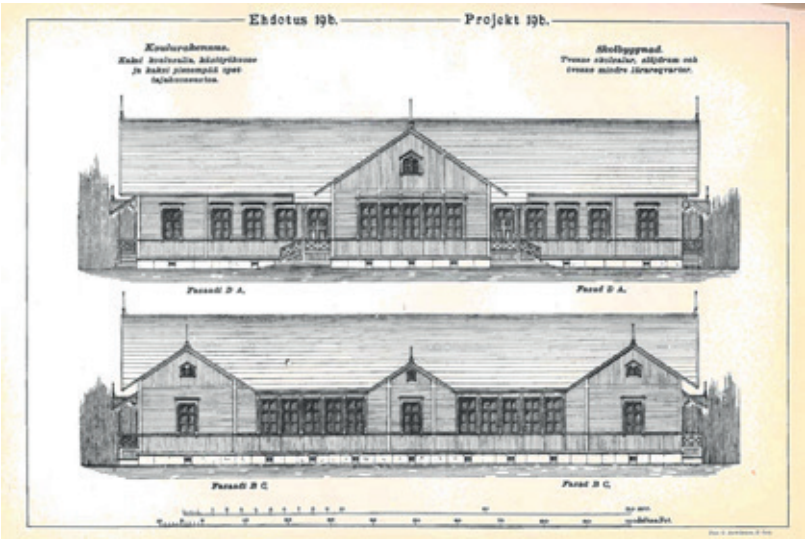

Vuoden 1892 mallikokoelma "Mallipiirustuksia kansakoulurakennuksia varten maalla", mallirakennus 19b

suunnitelmakohtaisia ainearvioita rakentamiseen käytettävistä materiaaleista.

Ensimmäisissä kansakouluissa oli luokkia yleisimmin yksi tai kaksi, joissakin kolme. Koulut olivat pääsääntöisesti joko poika- tai tyttökouluja. Jos koulut olivat molemmille yhteisiä, kävivät pojat ja tytöt kuitenkin eri aikoina koulua. Vuorot saattoivat olla jaettu alku- ja loppuviikon, vuoroviikkojen tai -päivien mukaan. Vuoden 1898 piirijako oli askel kohti yleistä oppivelvollisuutta, josta säädettiin vuonna 1921 voimaan astuneella lailla. Lain mukaan jokaisessa koulupiirissä tuli olla kaksivuotinen alakoulu, neljävuotinen yläkoulu sekä kaksivuotinen jatkokoulu (kansalaiskoulu). Jos harvaan asutuilla seuduilla ei ollut mahdollisuutta toteuttaa täydellistä kansakoulua, voitiin perustaa myös supistettu kansakoulu. Oppivelvollisuuslain epäkohtana kuitenkin oli, että se vapautti oppivelvollisuudesta kaikki yli viisi kilometriä koulusta kauempana asuvat lapset. Koulunkäynti aloitettiin seitsemänvuotiaana.

Vuonna 1971 kouluviikko muuttui kuusipäiväisestä viisipäiväiseksi. Kansakoulun historia päättyi siirryttäessä peruskoulujär-

jestelmään, joka toteutettiin maassamme asteittain vuodesta 1972 alkaen.

Alueen historia

Messukylän keskusta sijaitsee Aakkulan harjulla, joka on osa jääkauden seurauksena syntynyttä harjujaksoa. Harju näkymineen on poikkeuksellisen näyttävää kaupunkimaisemaa. Jääkauden sulamisvedet synnyttivät myös Tammerkoskesta Messukylään ja Härmälästä Iidesjärvelle ulottuvan savitasangon, josta sittemmin tuli tärkeä maanviljelysalue. Messukylän kulttuurimaisemassa Tampereen kaupungin perustamista varhaisempi, agraarinen historia on yhä aistittavissa.

Arkeologisista löydöistä on voitu päätellä Messukylän alueella olleen asutusta jo tuhansia vuosia. Nimi Messukylä esiintyi ensi kertaa kirjoitettuna vuonna 1439, jolloin se mainittiin Ylä-Satakunnassa tapahtuneen talonpoikaiskapinan, Davidin kapinan asiakirjoissa. Kappeliseurakunnan nimi syntyi puukirkon valmistuttua alueelle 1434. Alun perin kappeliseurakunta oli osa Suur-Pirkkalaa, josta se itsenäistyi vuonna 1636 Messukylän seurakunnaksi. Messukylä on ollut yksi Ylä-Satakunnan isoimmista kylistä, jossa on ollut vuoden 1571 hopeaveroluettelon mukaan 25 kantatilaa. Messukylän identiteetille olennaisia rakennuksia ovat käsiteltävän tontin lähellä sijaitsevat vanha ja uusi kirkko ja niiden hautausmaat. Tampereen vanhin rakennus, Messukylän vanha kirkko rakennettiin katolisella keskiajalla vuosien 1510 ja 1530 välisenä aikana. Kivikirkon sakariston päädyn ulkokoristelu ruusukkeineen ja risteineen liittää kirkon tyyliltään Satakunnan muihin kirkkoihin. Kirkko jäi pois käytöstä uuden kirkon valmistuttua vuonna 1879. Nykyään

Ote Kalmbergin kartastosta 1855

Valokuva koulun portilta Messukyläntielle, taustalla uusi kirkko.

Uusi kirkko n1898, Bertel Grahn. Vapriikin kuva-arkisto

Vanha kirkko n.1893, Daniel Nyblin. Vapriikin kuva-arkisto

kirkko on suosittu vihkikirkko ja auki ainoastaan kesäisin. Uusi Messukylän kirkko vihittiin käyttöön 1879. Theodor Höijerin suunnittelema punatiilinen kirkkorakennus on suorakaiteen muotoinen päätytornillinen pitkäkirkko ja edustaa uusgotiikkaa.

Messukylän hautausmaat ovat kaupunkikuvallisesti näkyvä elementti kirkonkylän maisemassa. Vanhan kirkon kirkkomaahan haudattiin vuoteen 1860 asti. Keskinen hautausmaa oli käytössä vuosina 1861 - 1927, ja se otettiin uudelleen käyttöön 1994. Messukylän kirkon yhteydessä oleva hautausmaa on ollut käytössä vuodesta 1891. Uusi uurnahautausmaa otettiin käyttöön syksyllä 2006.

Messukylä oli alkujaan vanha ja verraten vauras maatalouspitäjä. Vuonna 1883 valmistui Messukylän kautta kulkeva Tampere-Haapamäki-rata ja samana vuonna avattiin Messukylän vanha rautatieasema Vehmaisissa. Lähellä Messukylän kirkkoa otettiin käyttöön uudempi Messukylän asema vuonna 1904. Kaikki liikennepaikat lakkautettiin vuonna 1988. Uusi kasvava asutus keskittyi 1900-luvun alussa Tampereen rajalle ja kunnan läpi kulkevien teiden ja rautatien varsille.

Tampereen kaupunki syntyi alun perin Messukylän sisään vuonna 1779, mutta kasvoi alueliitosten ja teollistumisen vuoksi emäpitäjäänsä suuremmaksi. Lähes koko 1800-luvun Tampereen kasvu oli maan nopeinta; vuonna 1870 Tampereen väkiluku oli 7000, mutta 1900-luvun alussa jo 36 000. Messukylä oli kasvanut esikaupunkiasutuksen kautta vuosisadan vaihteesta lähtien ja 1930-luvulla alueella oli jo runsaasti väkeä. Suurin osa messukyläläisistä kävi säännöllisesti töissä Tampereella. Ennen sotaa vuonna 1939 pidettiin Messukylän puolella useita kyläkokouksia, joissa puollettiin kunnan liittämistä Tampereen-

seen. Ainoastaan kunnan maatalousväestö oli liitosta vastaan. Sota kuitenkin pitkitti suunnitelmia, joten asia tuli uudelleen käsiteltäväksi syksyllä 1944. Perusteina liitokselle esitettiin mm. Messukylän sulautumista Tampereen kaupunkiin, jolloin rajaviivan pitäminen sen ja kaupungin välillä tuntui aiheettomalta. Valtaosa kunnan työväestöstäkin sai toimeentulonsa tamperelaisista teollisuuslaitoksista.

Osa messukyläläisistä vastusti liitosta. Liitoksen jälkeen Messukylä pelättiin muuttuvan vain yhdeksi Tampereen esikaupungeista eikä sen asukkailla olisi tämän jälkeen todellista valtaa vaikuttaa kylän kehitykseen ja asioihin. Lisäksi pelättiin veroäyrin nousua. Messukylän valtuusto kuitenkin puolsi liitosta. Itsenäinen Messukylän kunta lakkasi olemasta 1.1.1947. Liitoksen myötä kirkon lähiympäristöstä muodostettiin Messukylän kaupunginosa, jonka ensimmäinen asemakaava vahvistettiin Sisäasiainministeriössä 5.4.1956. Liitoksessa Tampereen kaupungin maa-alue enemmän kuin kaksinkertaistui. Läheisyys Tampereen keskustaan mahdollisti kaupungin kasvun Messukylän suuntaan.

Messukylän pitäjänkartta vuodelta 1907. Tampere näkyy punaisena alueena kartan vasemmassa laidassa, Messukylän kirkonkylä edellisestä oikealla. Pohjoisessa nykyinen Aitolahti, etelässä Hervannan alueet.

peruskartta 1953. Koulun tontti keskellä merkinnällä Kk. Keltaisella värillä esitetyt pellot kattavat lähes koko maa-alan

peruskartta 2017. Koulu keskellä, rakennusmassat punaisella.

Kasvu alkoi kuitenkin vasta 1950-luvun lopulla. Intensiivisin, kaupunkimainen kasvu tapahtui vasta, kun Turtolan alueelle alettiin 1960-luvun puolivälissä rakentaa kerrostaloja.

Rakentamishistoria, puurakennukset

Vanhimpien koulurakennusten, puurakennus 1:n ja 2:n rakentamishistoria löytyy palasina erilaisista arkistolähteistä. Pääasiallisena lähteinä olen käyttänyt kaupunginarkistossa säilytettyä A.J. Turtosen vuonna 1926 kivikoulun vihkiäisissä pidettyä juhlapuhetta ja rehtori Paavo Halmeen vuonna 1936 koulun 50-vuotisjuhlissa pidettyä juhlapuhetta. A.J. Turtonen kuului 1920-luvun kivikoulun rakennustoimikuntaan. Paavo Halme oli puolestaan Messukylän koulun opettaja ja rehtori 45 vuoden ajan (1899-1944). Jo vuoden 1926 puheessa A.J. Turtonen valittaa historian selvitystyön vaikeutta: ”Tehtävä on osoittautunut kuitenkin vaikeaksi siitä syystä, että tarvittavat asiakirjat ovat kadonneet, luultavasti sodan ja kapinan aikana 1918”. A. J. Turtonen kertookin olleensa pakotettu turvautumaan ”Messukylän vanhimpien kuntalaisten muistitietoihin”. Vanhimmat säilyneet rakennuspiirustukset ovat 1920-luvulta lukuun ottamatta puurakennus 1:n piirustusta Kansallisarkistossa. Vanhimmat löytyneet valokuvat, kivirakennuksen palosta kertovat kuvat, vuodelta 1927.

Kansakoulujen voimakas perustamisinto ajoittuu 1860-luvulle erityisesti Uno Cygnatiuksen työn ansiosta. Vuonna 1863 perustettiin Jyväskylän seminaari ja ensimmäiset opettajat saivat päästötodistuksensa vuonna 1867. Messukylässä oltiin kuitenkin kansakoulun perustamisen kanssa hitaita. Vuonna 1883 läänin maaherra von Ammondt tarkasteli tilannetta läänissään ja totesi,

että hänen läänissään ainoastaan Messukylässä ja Kuorevedellä ei toiminut kansakoulua. Messukylä vastasi maaherran moitteeseen, että kansakoulua ei kunnassa tarvita, koska kunnassa toimii Ahmannin koulu. Maaherra ei kuitenkaan hellittänyt, vaan ehdotti että Ahlmannin koulu muutettaisiin ylemmäksi kiinteäksi kansakouluksi ja tarjosi tähän rahoitusta. Kansakoulun perustaminen oli esillä monia kertoja kuntakokouksessa, erityisesti kinasteltiin koulun koosta. Kuntakokoukselle esiteltiin kunnallisneuvos K. Stjernvallin ehdotus, jossa oli mahdollisesti käytetty mallina juuri valmistuneen Ulvilan koulun piirustuksia. Lopulta vuoden 1886 tammikuussa Messukylän kunta päätti perustaa koulun poikia ja tyttöjä varten.

”Kokouksessa hyväksyttiin edellä mainitun (K. Stjernvallin) ehdotuksen mukaisesti insinööri Bergholmin Tampereelta valmistama piirustukset ja perustettiin rakennustoimikunta” (Lähde A.J. Turtonen, 50-vuotisjuhlan puhe). Rakennustyön johtajaksi valittiin kirvesmies Elenius Tampereelta. Koululle löytyi sopiva tontti Messukylän tien varresta, vanhaa kivikirkkoa vastapäätä. Tontilla oli kaksi suurta sorakuoppaa, jotka olivat syntyneet Messukylän uudemman kirkon muuraustyön tarpeisiin. Montut täytettiin vasta vuonna 1893 ja 1926. Koulun itäpuolella sijaitsivat v.1881 rakennetut ”paarihuone” ja ”leikkuuhuone” , jotka siirrettiin ”hermoille käyvinä” pois vuonna 1901. Länsipuolella sijainnut vaatimaton Vakkerin mökki purettiin vuonna 1906.

Rakennustyöt sujuivat niin nopeasti, että Messukylän kirkonkylän uusi kansakoulu, puurakennus 1 vihittiin käyttöön 1.9.1886. Kouluun palkattiin kaksi opettajaa, yksi molemmille sukupuolille. Avajaispäivänä 1.9.1886 kouluun kirjoittautui ni-

Tiistaina kesäkuun 2. p:nä

Kauniiksi kulttuurijuhlaksi

muodostui Messukylän Kirkonkylän kansakoulun 50-vuotisjuhla.

Juhlavieraita puolisen tuhatta.

Ensimmäisenä helluntaipäivänä juhli Messukylän Kirkonkylän kansakoulu puolivuosisataista toimintaansa. Tilaisuus muodostui koko pitäjän kansanvalistustyön arvokkaaksi muistojuhlaksi, sillä Kirkonkylän kouluhan oli pitäjän ensimmäinen. Aamupäivällä vallinnut uhkaavanluontoinen sää muuttui päivän kuluessa vähitellen kirkkaaksi ja juuri juhlan alkamishetkeen klo 15:een mennessä oli sää kehittynyt mitä loistavimmaksi. Siksipä koulun harvinaisen kauniille keväisessä, tuoreessa vehreydessään koreilevalle pihamaalle kokoontuikin yleisöä — koulun vanhoja oppilaita, nykyisten oppilaiden vanhempia, pitäjän muiden koulujen opettajia ja lähiseudun koululaitosten edustajia y.m. — erittäin runsaasti, ehkäpä puolisentuhatta henkeä. Koulurakennukset oli koristettu koivuin ja köynnöksin ja sinivalkoisten lippujen kaunis rivi korosti juhlatunnelmaa.

Suomen Gummitehdas Oy:n soittokunnan soitettua alkusoiton, piti koulun johtokunnan puheenjohtaja, my. Lauri Turtola puheen, jossa hän pääpiirteissään selosti Messukylän kansansivistystyön vaiheita sekä lausui lopuksi juhlayleisön tervetulleeksi. Tämän jälkeen seurasi oppilaskuoron laulua johtajaopettaja Paavo Halmeen johdolla. Lapset lauloivat kirkkain äänin ja taitavan kuoromiehen huolella ohjaamina useita keväisiä ja isänmaallisehenkisiä säveleitä, vil-

Tämän jälkeen seurasi väliaika, jolloin Messukylän kunta tarjosi vieraille kahvit.

Siirryttiin sen jälkeen juhlasalin puolelle, jossa toimitettiin koulun ensimmäisen opettajan Tuomas Ikosen muotokuvan paljastus. Paljastuspuheen piti pankinjohtaja Lauri Turtola lähtien siitä ajatuksesta, että ne kanssat eivät joudu häviöön, jotka kunnioittavat menneitten sukupolvien työtä, samalla hän kiitti taiteilija Hyväristä, joka on kuvan maalannut, onnistuneesta työstä ja kunnanvaltuustoa siitä, että se antoi kuvan maalauttaa.

Nyt mentiin juhlaa jatkamaan ulos, jossa ensin torvisoittokunta esitti muutamia suomalaisia säveltmiä. Juhlaesitelmän piti tarkastaja A. Sipola. Esitelmöitsijä mainitsi, että juhlimiseen on useampikin aihe, sillä on kulunut 50 vuotta koulun perustamisesta ja samalla 60 vuotta kansakouluasetuksen antamisesta. Hän puhui kansanopetuksen alkujoista ja selosti perusteellisesti Cygnaeuksen kansakoulusuunnitelmia mainiten, että hänen aikalaisensa arvioivat hänen suunnitelmiaan haaveiluina, mutta nyt on kansakoululaitos olemassaolonsa aikana kyennyt osoittamaan nämä haaveet tosiksi. Paljon on kansakoululaitos kyennyt kansaa taloudellisesti nostamaan ja samalla se on kansan sielunelämää jalostanut. Lopuksi ta-

Aamulehti 2.6.1936

Sunnuntaina toukokuun 31. p:nä

Juhlivan koulun ensimmäinen tala.

Valistustyön juhlapäivä

Messukylässä tänään.

Kirkonkylän kansakoulu 50-vuotias.

Koulun [illegible]opettaja Paavo Halme.

kauttaisi Ahlmanin koulun toiminnan Messukylässä ja maksaisi kunnalle korvausta rahassa. Talousseura otti ehdotuksen varteen luvaten Messukylän kunnalle kansakoulun rakennusavuksi 2.000 markkaa ja vuosittain 900 markan suuruisen apurahan, josta 300 mk oli käytettävä käsityöopetuksen edistämiseksi. Johtavien kuntalaisten mieli alkoi nyt muuttua, jota vielä osaltaan joudutti sekin, että Ahlmanin koulun opettajisto alkoi huomattavasti huomautua ja koulu muuttui merkityksettömäksi.

Mutta oli vielä este, joka viivästytti kansakoulun syntymistä Messukylään: seurakunnan silloinen vaikutusvaltainen rovasti J. Grönberg ei ollut asialle myötämielinen. „Kidin polvi on paras koulu", kerrotaan hänen sanoneen. Vasta sitten, kun maaherra von Ammond v. 1885 kirjoitti rovasti Grönbergille imartelevänsävyisen kirjeen, vedoten „Herra Rovastin lämpimään harrastukseen kansansivistyksen levittämisessä" ja pyytäen „Herra Rovastin verratonta myötävaikutusta", loppui vastustus sillä taholla.

Vihdoin tammikuussa 1886 kunta päätti yksimielisesti muuttaa Ahlmanin koulun yleisnimeksi kansakouluksi.

Tänään viettää Messukylän vanhin koulu, Kirkonkylän kansakoulu, 50-vuotisjuhlaansa. Puolen vuosisataa on

Aamulehti 31.5.1936

mikirjan mukaan 82 oppilasta, joista 34 oli tyttöjä ja 48 poikia. Puurakennus 1:ssä oli kaksi luokkahuonetta ja oppilaseteinen, jota käytettiin aluksi voimistelu- ja veistosalina. Rakennukseen tehtiin myös molemmille opettajille asunnot.

Puurakennus 1:n valmistuttua koulusta puuttui edelleen voimistelu- ja veistosali, sauna ja kaivo. Koulun johtokunta teki 9.11.1887 aloitteen lisärakennuksen rakentamisesta. Tästä aloitteesta valmistui vuonna 1888 koulun lisärakennus, puurakennus 2, jossa sijaitsi voimistelu- ja käsityösali, leivintupa ja kamari, joka sittemmin muutettiin oppilaseteiseksi. Oma kaivo koululle saatiin vuonna 1898 ja sauna vuonna 1890.

Huolimatta vuoden 1899 uudistuksesta, jossa Messukylä jaettiin neljään koulupiiriin, koulun tilat kävivät jälleen ahtaiksi koko ajan kasvaneista oppilasmääristä johtuen. Vuonna 1903 koulu sai kolmannen opettajan, jonka opetusluokka sijoitettiin koulun voimistelu- ja veistosaliin. Vuonna 1906 laajennettiin puurakennus 2 rakennusmestari Heikki Tiitolan suunnitelmien mukaisesti rakennuksen eteläpuolelle. Laajennukseen sijoittuivat eteinen, luokkahuone ja opettajan asunto. Vuonna 1910 oltiin jälleen samassa tilanteessa kuin aiemmin ja veistosaliin sijoitettiin taas opetusluokka. Veistosali vuokrattiin talon ulkopuolelta, Yli-Huikkaan talon pirtistä.

Vuonna 1921 vahvistettiin oppivelvollisuuslaki, jolloin tarvittiin jälleen lisätilaa. Vuonna 1923 rakennettiinkin rakennustoimisto Eränen & Auteron suunnitelmien mukaan Puurakennus 2:een toinen kerros.

Rakentamishistoria, kivirakennus

Jo puurakennusten laajennus- ja muutostöiden yhteydessä oli pohdittu kokonaan uuden rakennuksen rakentamista. Kaupunginarkistosta löytyy vuodelle 1922 päivätty, A.E. Eräsen toteutumaton luonnos uudesta kaksikerroksesta kivirakennuksesta. Säilyneestä julkisivusta ja toisen kerroksen pohjapiirroksesta voidaan päätellä suunnitelmassa mahdollisesti olleen neljä luokkahuonetta, kaksi isoa eteishallia ja neljä asuntoa. Kyseinen rakennus oli mahdollisesti tarkoitettu sijoitettavan Takahuhtiin. Tästä hankkeesta kuitenkin luovuttiin ja uudisrakennus päätettiin rakentaa nykyiselle tontille. Tätä varten tonttia laajennettiin maakaupoilla.

Joulukuussa 1925 Messukylän kunnanvaltuusto päätti tilanahtauden vuoksi rakennuttaa Messukylän kirkonkylän koululle lisärakennuksen. Rakennustoimikunta linjasi vuoden 1926 tammikuun kokouksessa, että koulun yhteyteen rakennetaan asunnot opettajille ja että rakennuspaikka tulisi olemassa olevien ulkorakennusten paikalla. A.E. Eräsen suunnitelmat ja kustannusarvio hyväksyttiin kaupunginvaltuuston kokouksessa helmikuun lopulla.

Ensimmäiseksi rakennettiin uusi ulkorakennus, joka valmistui 1926 ja jota laajennettiin vielä 1926. Rakennus käsitti halkosuojan, varastotilaa ja käymälät. Tämä ulkorakennus purettiin 1990-kuvun rakennustöiden yhteydessä.

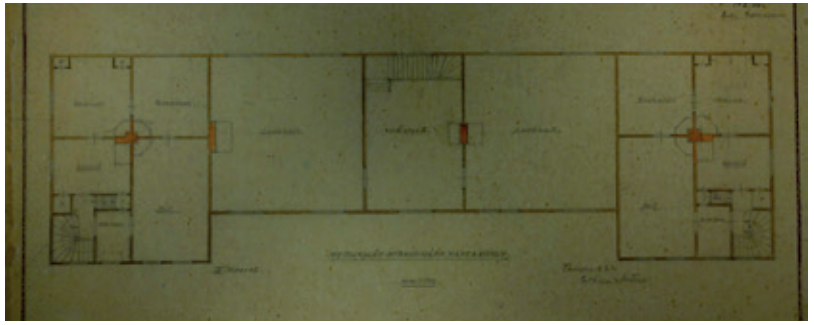

Toteutumaton vuoden 1922 luonnos, A.E.Eränen

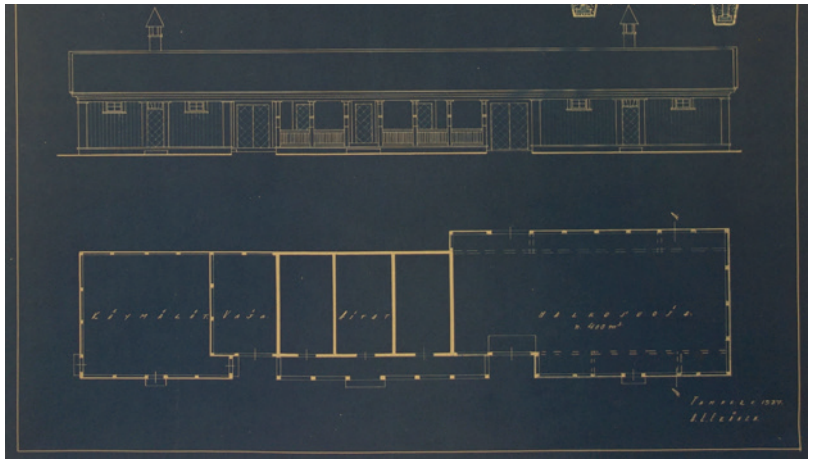

Vuonna 1990 purettu ulkorakennus, piirros 1927. A.E.Eränen

Pyynikintori 2 , kuvausaika 1929-30, Hannu Rantakallio. Vapriikin kuva-arkisto

Hatanpäänvaltatie 12, 4.9.1932, Teuvo K Mäkinen. Vapriikin kuva-arkisto

Uudisrakennuksen urakkakilpailuun jätettiin määräaikaan kymmenen tarjousta. Rakennusurakoitsijaksi valittiin rakennusmestari J.K. Laiho ja ”keskus- ja lämpöjohtojen” urakoitsijaksi A.B. Radiator Oy. Valvojaksi valittiin talon arkkitehti. Rakennustyöt aloitettiin 19.3.1926. Rakennustyö sujui vauhdikkaasti ”suotuisten olosuhteiden vallitessa”: muuraus aloitettiin 7.5. ja lopetettiin 3.6. Harjannostajaiset pidettiin 9.7. ja lopputarkastus pidettiin 22.12.

Uudisrakennus eli ns. kivirakennus tehtiin tiilistä kaksikerroksiseksi ja siinä oli viisi luokkahuonetta, yhteinen voimistelu- ja juhlasali, kaksi yläkansakoulun ja kaksi alakansakoulun opettajattaren asuntoa, vahtimestarin asunto, koulukeittola, keskuslämmitystila, opettajien tila, opetusvälinehuone, sauna, pesutupa ja talouskellari. Huomioitavaa on se, että kunnanvaltuuston teettämä kustannusarvio piti paikkansa ja jopa alittui: kivirakennus tuli maksamaan 1 456 662 mk (kustannusarvio 1 514 995 mk) .

Rakennuksen suunnittelijan, arkkitehti A.E (Arvo Emil) Eräsen (s.24.10.1886, k. 9.8.1940) suunnittelemia rakennuksia on Tampereella mm. Pyynikintori 2 ns. Pikarilinna (1928), Hatanpään Valtatie 12 (1928, valmistuessaan Tampereen suurin asuinrakennus), Ojakatu 1 (1927), Muotialan kartano (1928), Koiviston koulu (1929) ja Veljeslinnan korttelin tontti 62 (1939). Eräsen tekemän palkitun työväenasuntokilpailun ehdotusten mukaan on toteutettu asuintaloja Viinikkaan ja Lapinniemeen. Myös Pyynikinrinteessä on Eräsen suunnittelemia asuintaloja. Muualle suunnitelluista rakennuksista huomion arvoinen on Pieksamäen keskuskoulun (1929) kivinen, kolmekerroksinen rakennus. Rakennus edustaa 1920-luvun klassismia, mutta on

Messukylän koulua pelkistetympi ja puhdaslinjaisempi muistuttaen tyyliltään hieman Koiviston (Koivistonkylän) koulua. Kangasalalle Eränen suunnitteli mm. kunnantalon (1938) ja Kangasalan Huutijärven siunauskappelin (1940). Eränen on haudattu Kangasalan kirkon hautausmaalle. Eränen piti toimistoa yhdessä Lauri Auteron kanssa, jonka nimi esiintyy yhtiön nimessä Messukylän koulun signeerauksessa.

Tulipalo Messukylän koululla 1927,A. Tamminen, Vapriikin kuva-arkisto

Koiviston koulu vuonna 1948, Mauri Pesonen. Vapriikin kuva-arkisto

Pieksamäen keskuskoulu 1940-luvulla. Pieksamäen kaupunginmuseo

Uuden koulurakennuksen ullakkokerros tuhoutui tulipalossa 2.10.1927. Kivirakennuksen katon materiaali vaihdettiin korjaustöissä tiilestä rivipelliksi.

Rakentamishistoria, lisärakennus

1980 ja 1990-lukujen vaihteessa tontin rakennuksilla oli edessä peruskorjauskierros. Tilat kaipasivat kipeästi modernisointia, erityisesti puutetta oli ajanmukaisista keittiö- ja ruokailutiloista sekä liikuntahallista. Myös kuvaamataidon ja musiikin opetuksen tilat vanhoissa rakennuksissa eivät vastanneet nykyajan tarpeita. Ratkaisuna tilanahtauteen päätettiin rakentaa uudisrakennus, johon em. toiminnot sijoittuisivat. Rakennuspaikaksi valittiin olemassa olevan ulkorakennuksen paikka tontin pohjoissivulta. 1920-luvulta peräisin oleva kylmä ulkorakennus oli huonokuntoinen ja se purettiin. 4.6.1990 päivätyt uudisrakennuksen suunnitelmat laadittiin Tampereen kaupungin talonrakennusviraston arkkitehtiosastolla, vastuullisena suunnittelijana arkkitehti Mauri Niemi.

Ensimmäisissä luonnoksissa rakennus koostui kahdesta erillisestä rakennusmassasta ja niitä yhdistävästä lämpimästä lasikäytävästä. Kaksikerroksinen massa oli sijoitettu rinteeseen siten, että pihan puolelle se näyttäytyi yksikerroksisena. Massan jakamisesta osiin luovuttiin suunnittelun edetessä, mutta rinneratkaisu säilyi toteutukseen asti. Rakennuspaikka valikoitui jo alusta saakka pohjoissivulle, ratkaisulla haluttiin

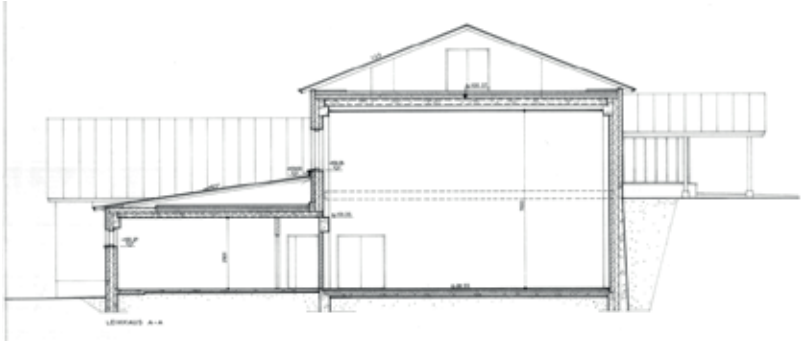

Lisärakennus, pääpiirustus v. 1990, leikkaus liikuntasalin kohdalta

Lisärakennus, pääpiirustus v. 1990, leikkaus ruokasalin kohdalta

Lisärakennuksen vaikutelma pihan suuntaan on todellisuutta pienempi rinneratkaisun takia.

rajata pihapiiriä ja samalla erottaa tontti pohjoispuolella sijaitsevasta teollisuusalueesta.

5. Rakennusten alkuperäiset tilaratkaisut ja muutosvaiheet

Puurakennus 1

Messukylän kirkonkylän kansakoulu valmistui vuonna 1886. Kansallisarkiston Rakennushallituksen piirustukset II –kokoelman päiväämätön ja allekirjoittamaton piirustus ”Projekt till Folkskolebygad för Messuby Kommun” on oletettavasti alkuperäissuunnitelma. Pohjapiirustus vastaa kirjallisia kuvauksia rakennuksen alkuperäisestä tilajärjestelystä. Oppilaat käyvät keskeltä pihan puolelta eteishuoneeseen, josta aukeaa molempiin suuntiin kaksi pariovea. Luokkahuoneita hallitsevat lämmitysuunit, jotka on toteutettu kuvasta poiketen pyöreinä ja pareittain. Asunnot sisältävät laajan eteistilan, kolme huonetta ja keittiön ja ovat toistensa peilikuvia. Käynti asuntoihin on Messukylänkadun puolelta, pihaan nähden vastakkaiselta puolelta. Suunnitelmassa kaikki sisäänkäynnit ovat ilman kuistia tai katosta. Varsinkin oppilaiden sisäänkäynti näyttää epäkäytännölliseltä korkeiden portaiden vuoksi ja nykyinen avoin keskikuisti on voitukin rakentaa hyvin varhaisessa vaiheessa tai jopa rakennusaikaisena muutoksena. Julkisivun käsittely koristeaiheineen vastaa pitkälti nykytilannetta.

Symmetrinen ratkaisu, jossa asunnot ovat massan päissä ja koulusalit ison eteistilan kanssa keskellä ei muistuta vuoden 1891 mallipiirustuskokoelman pohjaratkaisuja. Luokkahuoneen neliömäinen 8,5x8,5 metrin muoto poikkeaa mallipiirustusten suorakaiteen muotoisista luokkatiloista. Lähes neljä metriä korkeat luokkahuoneet ovat mallipiirustuksien kolmimetrisiä tiloja korkeammat. Mallipiirustuksissa esiintyvää julkisivujen voimakasta jakamista eri suuntaisilla laudoituksilla ja jakolistoilla seinäkenttiin ei esiinny puurakennus 1:ssä. Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että mallipiirustuskirjan rakennuksissa ei ole sukulaisuutta puurakennus 1:n ratkaisuihin. Kirja ilmestyikin viisi vuotta koulun valmistumisen jälkeen.

Seuraavaksi vanhin säilynyt koko rakennusta esittävä pohjapiirustus on noin 50 vuotta tuoreempi, vuodelta 1933 (allekirjoitus A.L). Kirjallisten lähteiden mukaan rakennuksen länsipäädyn asunnossa tehtiin muutostöitä A.E. Eräsen suunnitelmien mukaan vuonna 1922 samaan aikaan kuin puurakennus 2:ta korotettiin, säilynyt muutospiirustus on kuitenkin vuodelta 1926. Asuntojen sisäänkäynnit on muutettu päätyihin ja niiden yhteydessä on uudet kuistit. Molemmat kuistit ovat ajoitettavissa 1920-30 -lukujen muutoksiin. Pihan puolen asuntohuoneet ovat alkuperäisessä muodossaan, mutta Messukylänkadun puoleisten huoneiden muotoa on muutettu liittämällä isot etelänpuoleiset eteishallit asuinhuoneisiin. Keskivyöhykkeen luokkatiloissa ei ole muutoksia.

Länsipäädyn uuden kuistin työpiirustus on päivätty 1926 ja A.E. Eräsen allekirjoittama. Uusi kuisti on tyyliltään hillittyä 1920-luvun klassismia pilariaiheineen. Kuistin piirustukset vastaavat nykytilanne lukuun ottamatta vanhan portaan päälle myöhemmin rakennettua betoniporrasta ja tämän rakentamisesta johtunutta ulko-oven nostoa.

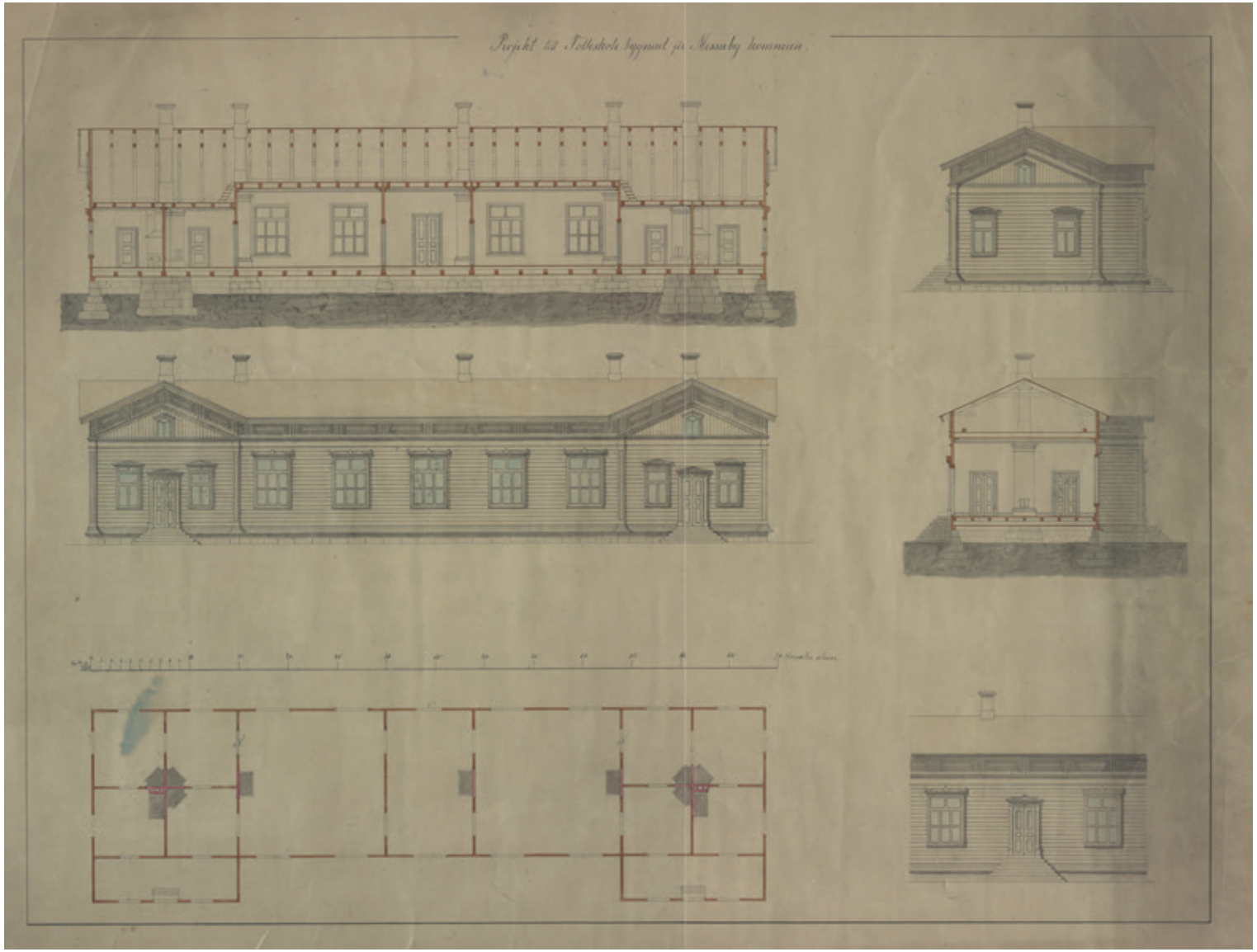

”Projekt till Folksolebygnad for Messuby Kommun”. Rakennushallituksen piirtukset II -kokoelma, kansallisarkisto. 1880-luku.

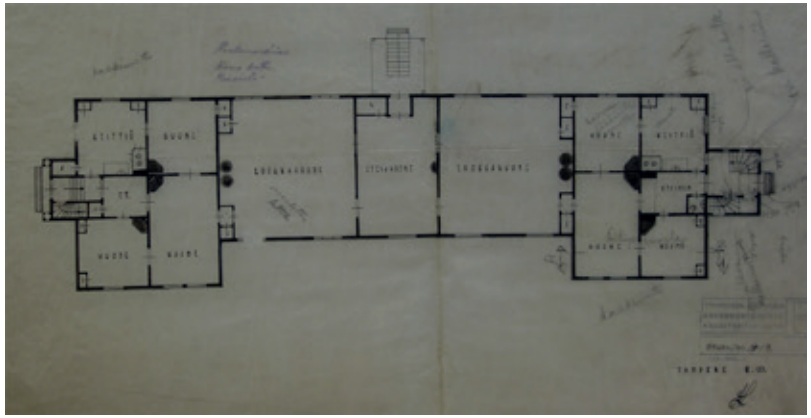

Puurakennus 1, pohjapiirros vuodelta 1933. Allekirjoitus A.L. Rakennuksen keskiosa on alkuperäisessä muodossa, päädyissä kuistien ja sisäänkäyntien muutoksia

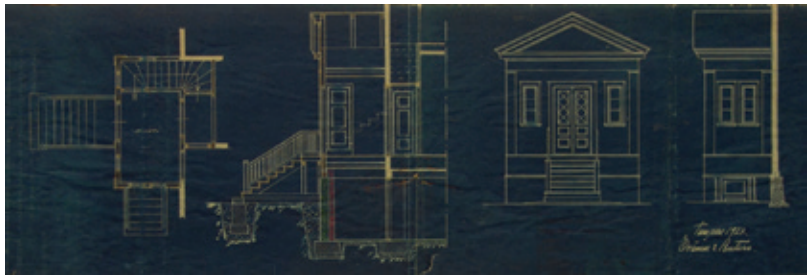

Puurakennus 1, toteutumaton suunnitelma itäpään kuistista vuodelta 1927, allekirjoitus A.E. Eränen

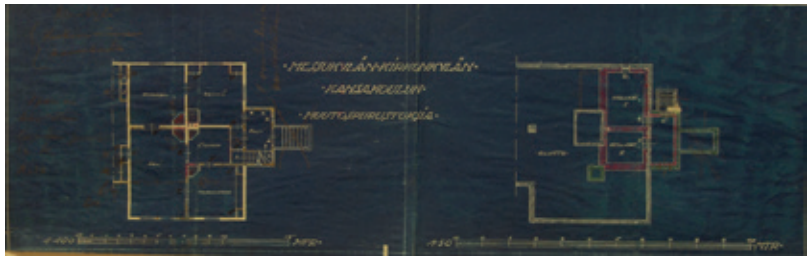

Puurakennus 1, toteutumaton suunnitelma itäpään kuistista vuodelta 1927, allekirjoitus A.E. Eränen

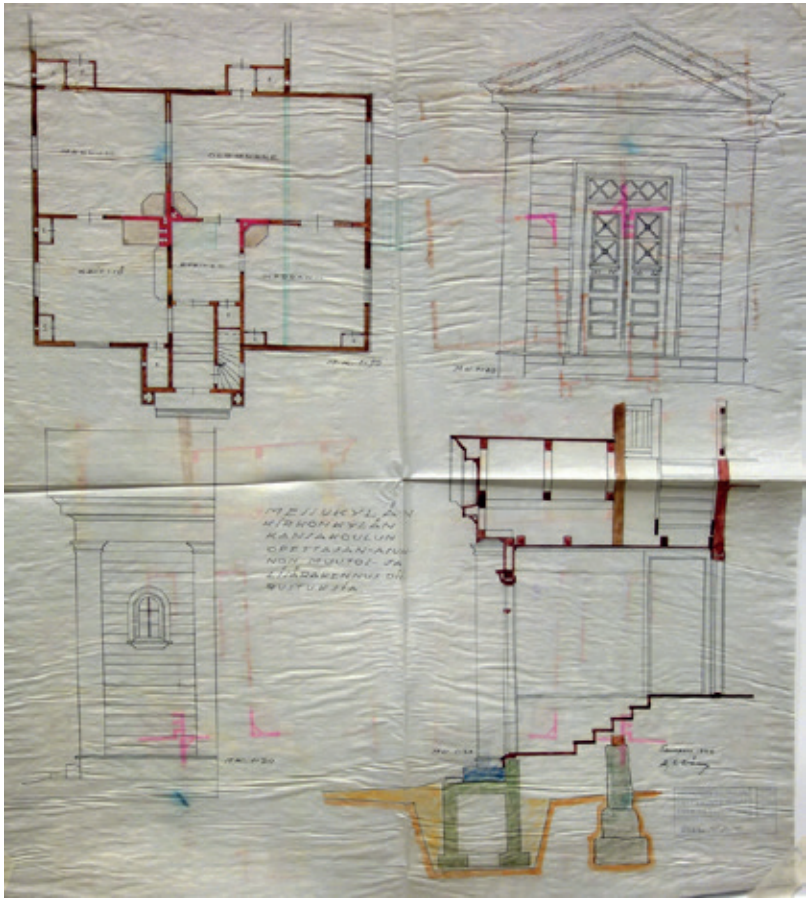

Puurakennus 1, länsipäädyn kuistin muutospiirustus vuodelta 1927, allekirjoitus A.E.Eränen

Myös toisen päädyn, itäpäädyn kuistista on säilynyt vuoden 1927 muutospiirustus. Kuistin yhteyteen ja osin itäpäädyn alle on suunniteltu ruokakellari, jonne käynti on osoitettu käynti suoraan ulkoa. Kuisti ei kuitenkaan vastaa nykytilannetta, joten se lienee jäänyt toteuttamatta tai suunnitelmia on muutettu piirustusten valmistumisen jälkeen. Sen sijaan vuoden 1933 pohjapiirustuksissa kuisti on jo nykymuodossaan. Myös Puurakennus 2:een rakennettiin ruokakellari samaan aikaan, joten kuisti lienee rakennettu vuonna 1933. Toteutuksessa ylläpidollisesti hankalista kellarin ulkoportaista on luovuttu ja kellarin portaat, kuten myös asuinkerrokseen johtavat portaat sijaitsevat suojassa kuistin sisällä.

Vuoden 1949 piirustukset ovat Tampereen kaupungin rakennustoimiston leimaamat, allekirjoittajan Reijo Ojanen. Reijo Ojanen oli rakennustoimistolla työskennellyt sisustusarkkitehti, jonka suunnittelema on mm. Pyynikin kesäteatterin pyörivä katsomo. Piirustuksissa rakennuksen länsipäätyyn on osoitettu tilat neuvolalle ja hammaslääkärin vastaanotolle, mutta rakennuksessa ei ole tehty tilamuutoksia. Vertailemalla julkisivupiirustuksia nykytilanteeseen huomataan joitakin pienehköjä muutoksia talon ulkoasussa. Piirustuksista puuttuu itäpään sisäänkäynnin katos sekä pari pienempää ikkunaa. Länsipään kuistin portaat ovat vielä alkuperäisessä muodossaan. Muuten piirustukset vastaavat yllättävänkin tarkasti rakennuksen nykytilannetta. Piirustuksista ei selviä syytä niiden laatimiseen, ts. ovatko ne olleet muutospiirrokset vai olemassa olevan tilanteen tallentavat inventointipiirrokset.

Vuoden 1960 piirustukset on niinikään laadittu Tampereen kaupungin rakennustoimiston arkkitehtiosastolla, allekirjoittajana

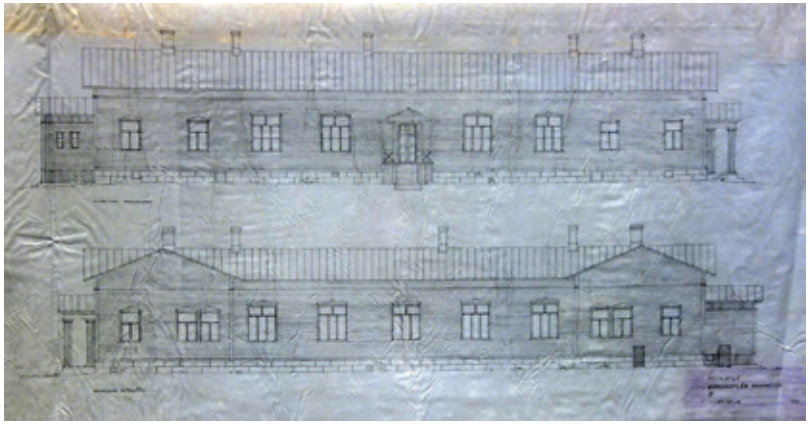

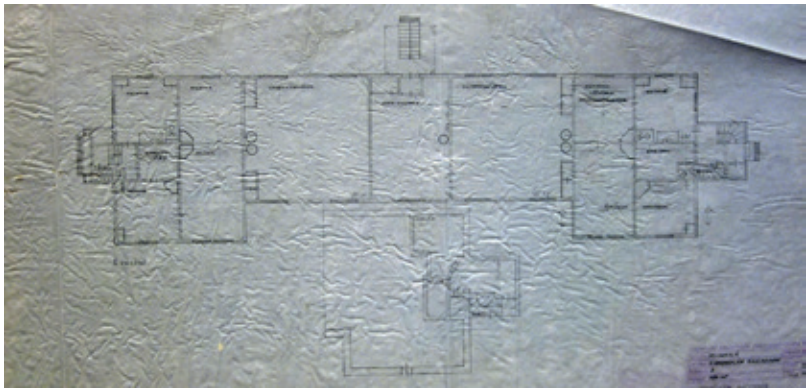

Puurakennus 1, piirustussarja vuodelat 1949, allekirjoitus Reijo Oranen. Vanhimmat säilyneet julkisivupiirustukset. Päätyjen asunnot ovat vielä pitkälti alkuperäisasussaan. Julkisivut lähes nykyisen kaltaiset.

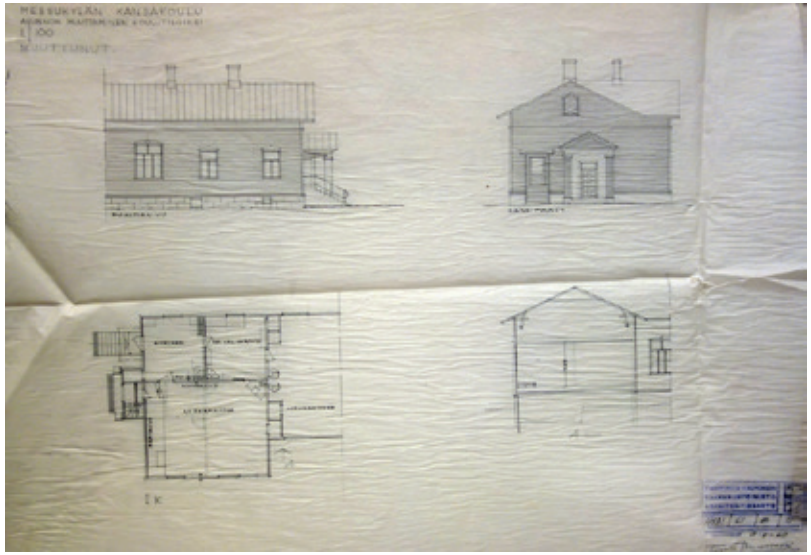

Puurakennus 1, muutospiirustus länsipääty 1960, Jaakko Ilveskoski. Asunnon muutos neuvolatoimintaan. Kuvassa esitettyä uutta sisäänkäyntiä ei ilmeisesti toteutettu

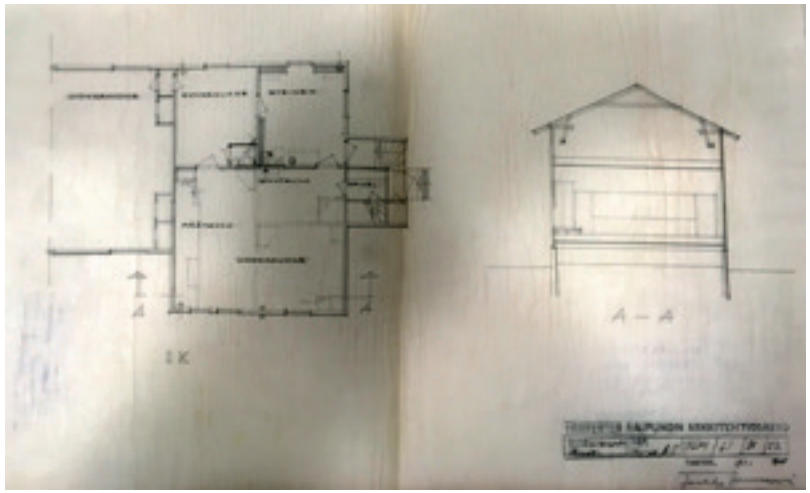

Puurakennus 1, muutospiirustus itäpääty 1965, Jaakko Ilveskoski. Asunnon muutos opetustiloiksi huoneita yhdistelemällä

Jaakko Ilveskoski, joka toimi Tampereen kaupunginarkkitehtina vuosina 1953-1972. Suunnitelmissa länsipäädyn asunnon kaksi huonetta ja eteistila on yhdistetty luokkahuoneeksi väliseinä purkamalla. Keittiö on muutettu eteistilaksi ja asuinhuone opetusvälinevarastoksi. Varhaisemmassa luonnoksessa on lisäksi uusi sisäänkäynti portaineen, mutta toteutetussa versiossa tästä on onneksi luovuttu.

Vuoden 1965 muutoskuvassa (Jaakko Ilveskoski) on esitetty vastaavat muutostyöt rakennuksen itäpäädyn asunnon muutoksessa opetustiloiksi. Toisin kuin vuoden 1960 muutoksissa itäpäädyn alueelta purettiin myös kaikki tulisijat.

Vuoden 1990 muutoskuvissa (Mauri Niemi) ainoana tilamuutoksina rakennuksen keskelle ja molempiin päihin on lisätty wc-tilat eteisten yhteyteen. Vuoden 2008 korjaustöissä rakennuksen ilmanvaihtoa on lisätty. Tässä yhteydessä keskiaulaan on lisätty

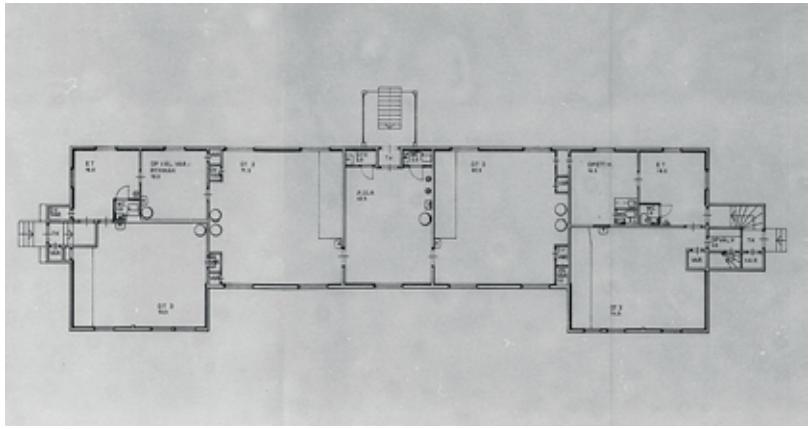

Puurakennus yksi, muutospiirustus 1990, Mauri Niemi. Muutoksena pienten wc-tilojen lisäykset aulaan ja päätyihin.

uusi ilmanvaihtokone kanavistoineen. Näkyvissä olevat tekniset asennukset sopivat huonosti rakennuksen arkkitehtuuriin. Tämän jälkeen rakennuksessa ei ole tehty tilamuutoksia.

Puurakennus 2

Messukylän kirkonkylän kansakoulun lisärakennus valmistui vuonna 1888, kaksi vuotta myöhemmin kuin päärakennus 1. Kirjallisten lähteiden mukaan rakennuksessa sijaitsi voimistelu- ja käsityösali, leivintupa ja kamari, joka sittemmin muutettiin oppilaseteiseksi. Alkuperäisiä suunnitelmia ei ole löytynyt arkistoista, vanhimmat säilyneet kuvat ovat vuosilta 1922 ja 1923.

Kirjallisten lähteiden mukaan rakennusta laajennettiin vuonna 1906 rakennusmestari Heikki Tiitolan suunnitelmien mukaan. Laajennukseen sijoittuivat eteinen, luokkahuone ja opettajan asunto. Opettajan asunto käsitti kolme huonetta ja keittiön sekä pienen eteistilan. Tiitolan aikaisia muutoskuvia ei ole säilynyt arkistoissa. Vuoden 1933 pohjapiirustuksessa laajennus erottuu kuvatun mukaisena. Laajennus erottuu myös julkisivuissa: saumakohdassa ikkunoiden tyyli vaihtuu suoralinjaisesta klassismista muodikkaaseen jugendtyyliin. Huomioitavaa on, että massoittelussa vanha rakennus on otettu huomioon. Liitoksessa sijaitsee runkosyvyydeltään ensimmäisen vaiheen rakennuksen kanssa samankokoinen oppilaseteinen.

Vuoden 1922 ja 1923 (Eränen & Autero) muutoksista on säilynyt julkisivut ja pohjapiirustukset osasta taloa. Näissä muutostöissä Tiitolan laajennuksen asunto-osan yläpuolelle

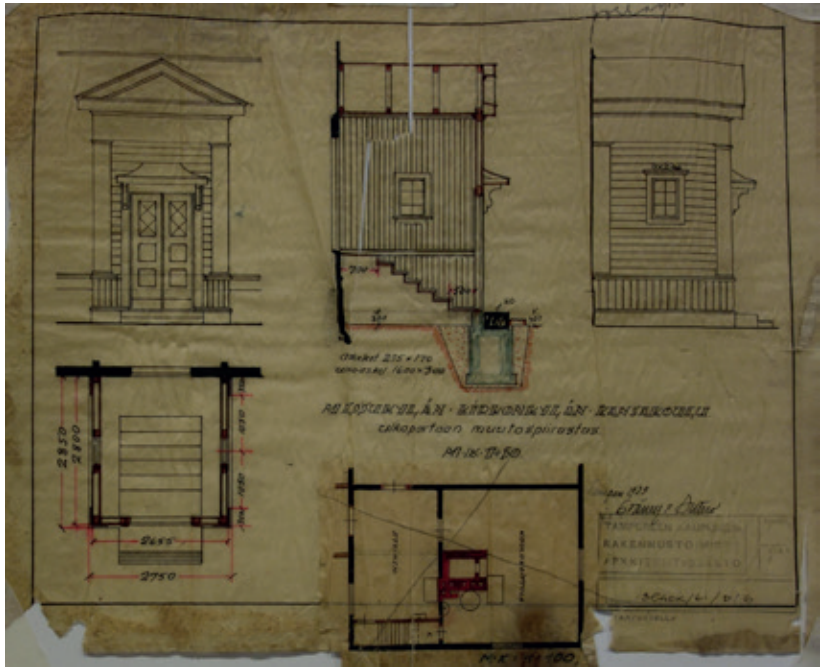

Pohjoispään kuistin muutospiirustus 1923, A.E.Eränen

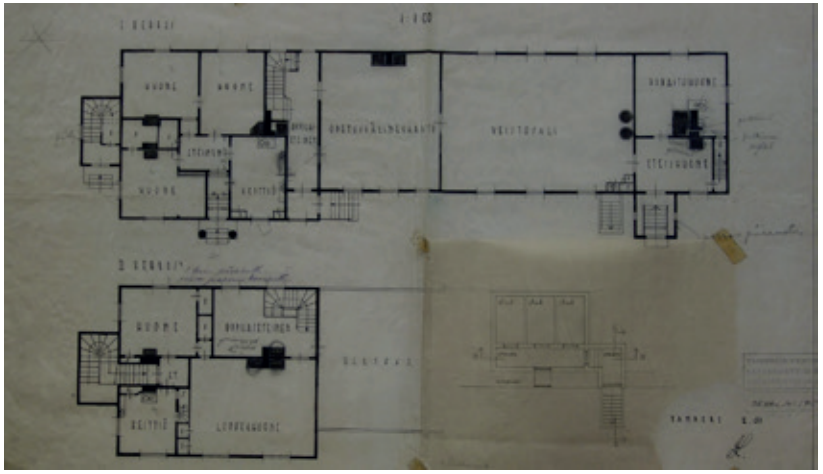

Vuoden 1933 pohjapiirustukset ovat vanhimmat koko rakennusta esittävät pohjapiirustukset. Allekirjoitus A.L.

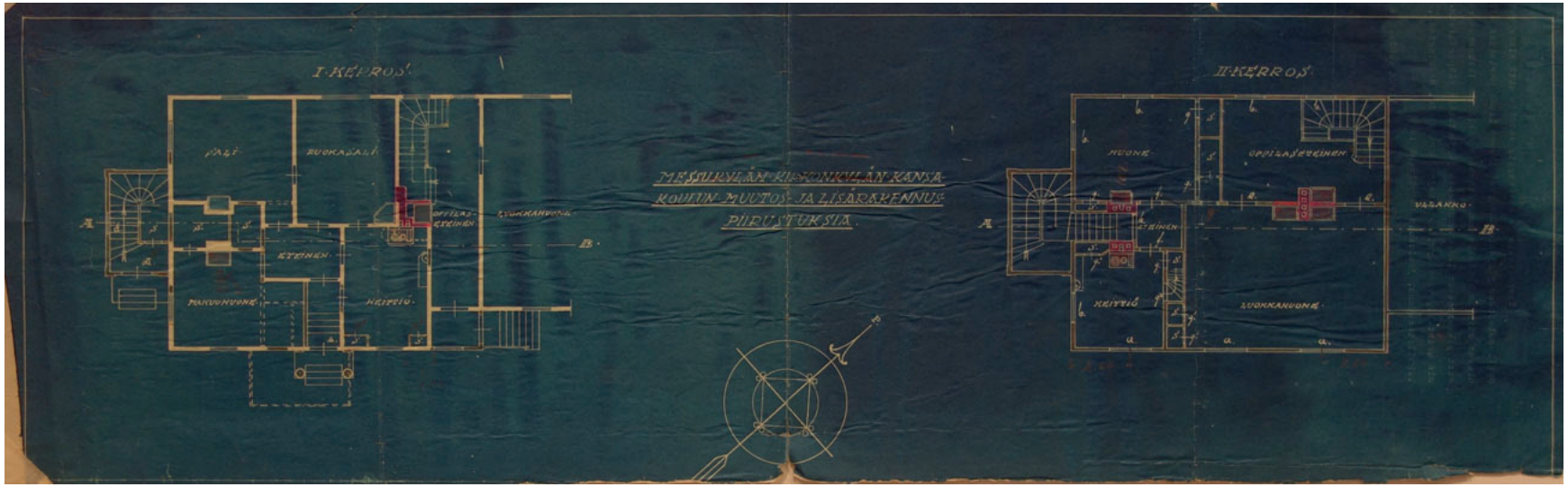

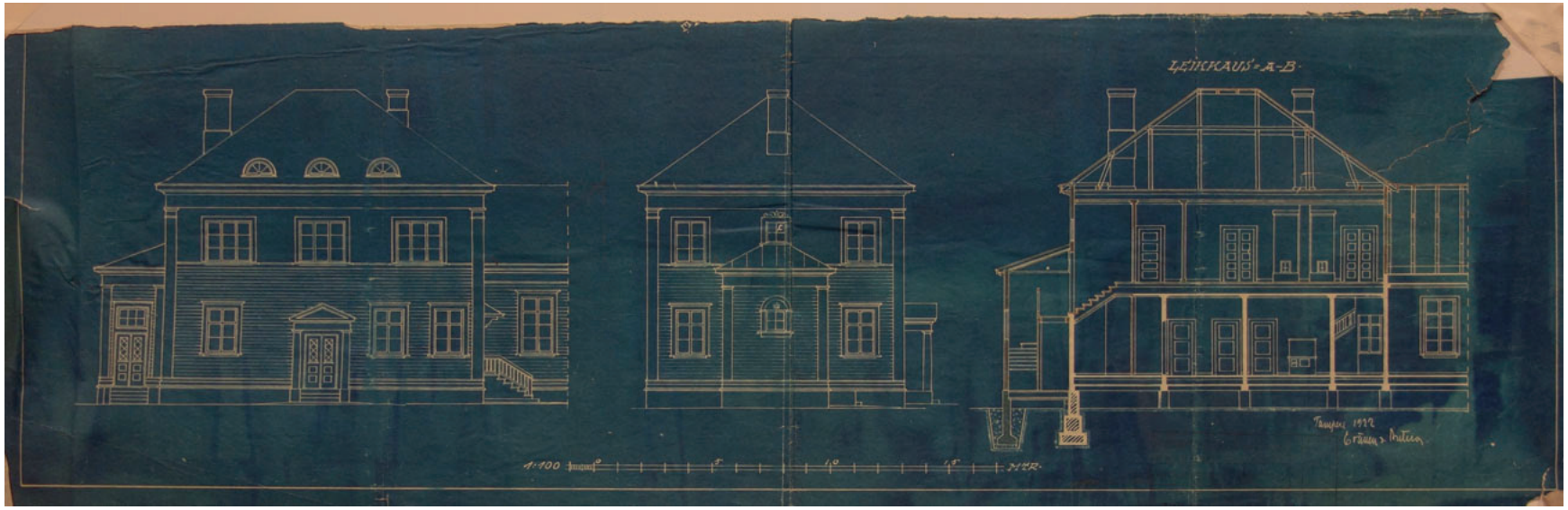

Korotuksen piirustukset vuodelat 1922, Eränen & Autero. Piirroksiss ei ole esitetty koko rakennuksen pohjapiirustusta. Tiitolan vuoden 1906 laajennus erottuu kuvassa erilaisina ikkuna- ja verhoustyyppeinä.

rakennettiin toinen kerros. Uusiin tiloihin sijoittui oppilaseteinen, luokkahuone ja pieni, yhden huoneen ja keittiön asunto. Yläkertaan johti kaksi porrasta, toinen asuntoon ja toinen opetustiloihin. Porrasjärjestelyt ovat tarkoittaneet muutoksia myös ensimmäisen kerroksen asunnon pohjaratkaisuun. Koska vuoden 1906 laajennuksen alkuperäisiä piirustuksia ei ole säilynyt, näitä muutoksia ei voi päätellä piirustuksista. Julkisivujen osalta korotus erottuu kokonaisuudesta hillitysti. Alakerran jugendosan julkisivulaudoitus ja ikkunat vuorilautoineen on säilytetty, yläosassa ikkunat tehtiin ajanmukaisella jaotuksella ja laudoituksen suunta muuttui pystysuuntaiseksi. Korotusosan katto sai tulevan kivirakennuksen tapaan jyrkkälappeisen aumatun tiilikaton. Samassa yhteydessä pohjoispään kuisti muutettiin vastaamaan nykytilannetta. Muutoskuvasta ei käy selville vanhaa sisäänkäyntijärjestelyä. Kuisti edustaa tyyliltään 1920-luvun klassismia pylväsaiheineen.

15.8.1933 päivätyn kuvan mukaisesti pohjoispään asunnon alle rakennettiin kolmehuoneinen kellari. Sisäänkäynti on suoraan ulkoa, kuistin vasemmalta puolelta.

Vuonna 1965 rakennuksen eteläpäädyssä tehtiin sisätiloissa isoja muutoksia Jaakko Ilveskosken allekirjoittamien piirustusten mukaan. Pohjakerroksen asunto muutettiin neuvolatiloiksi ja asunnon pihalle avautuva sisäänkäynti suljettiin. Ensimmäisen kerroksen pohjaa muokattiin purkamalla väliseiniä ja rakentamalla uusia. Päädyn kuisti muutettiin neuvolatilojen sisäänkäynniksi ja sen porras purettiin. Toisen kerroksen pakotieksi rakennettiin teräksiset ulkoportaat rakennuksen takajulkisivulle. Toisen kerroksen asunnon huone, eteinen ja keittiö yhdistettiin uudeksi luokkahuoneeksi. Kaikki tulisijat

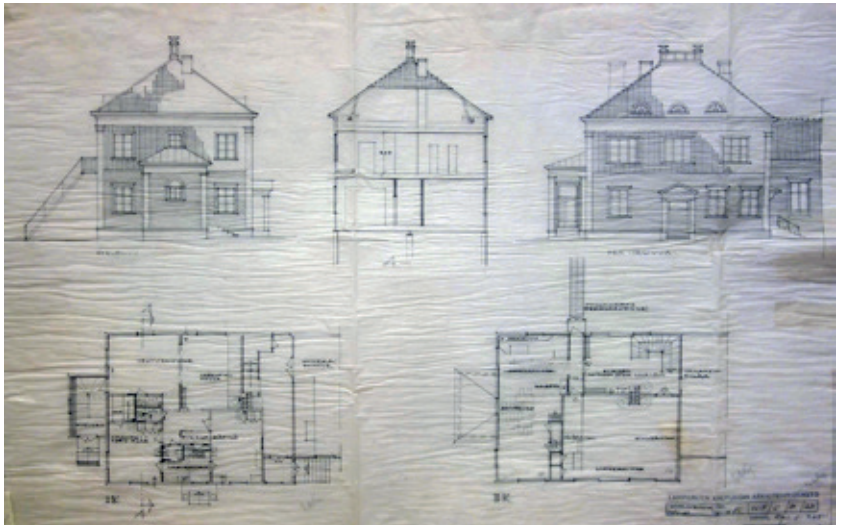

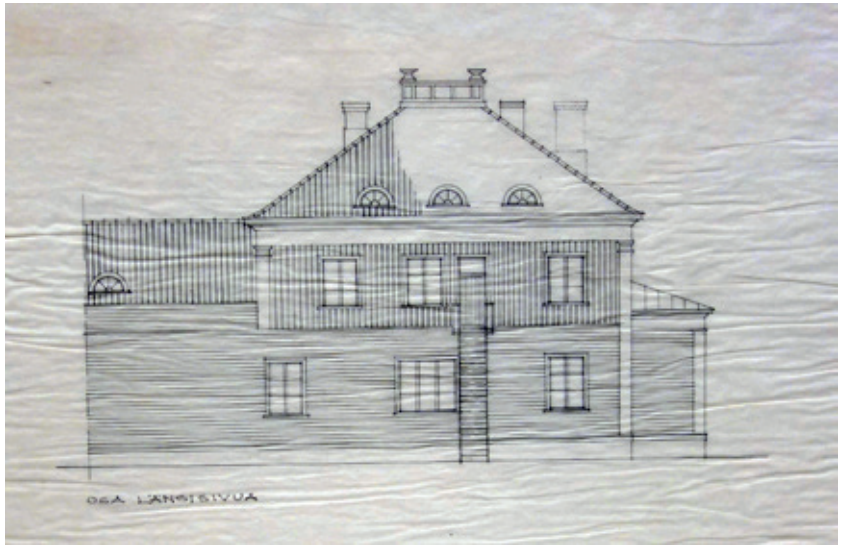

1965 muutospiirustukset, Jaakko Ilveskoski. Muutoksissa alakerran asunto muutettiin neuvolatiloiksi ja toisen kerroksen asunnosta tehtiin opetustiloja. Opetustilojen hätätieksi rakennettiin ulkopuoliset teräsportaat takajulkisivulle.

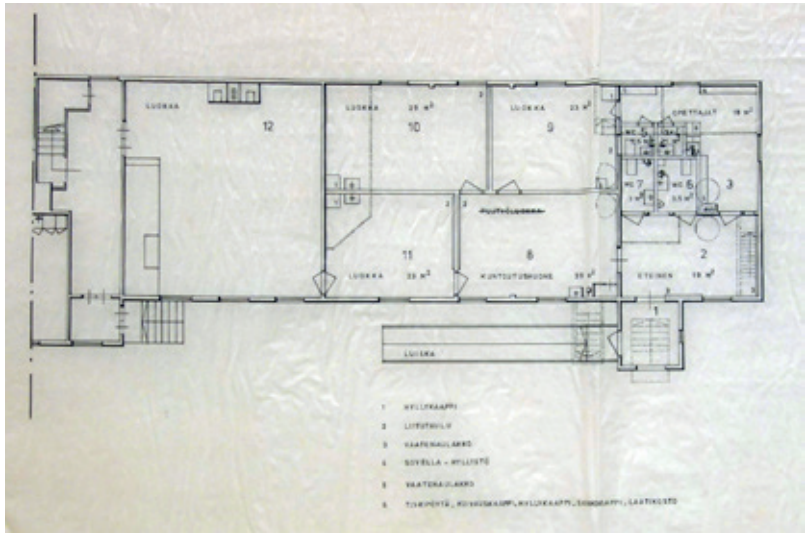

Muutospiirustus 1976. Pohjoispään veistoluokka jaettiin osiin ja sisäänkäynnin yhteyteen rakennettiin luiska

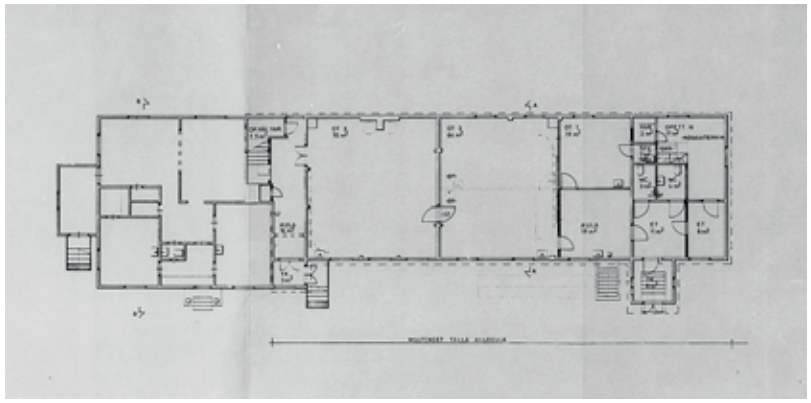

Puurakennus 2, muutospiirustus 1988, Mauri Niemi. Muutoksia rakennuksen pohjoispäässä. Edellisen muutosvaiheen luiska on merkitty kuvissa purettavaksi.

purettiin molemmista kerroksista lukuun ottamatta vuoden 1906 luokkatilan kaksoisuuneja.

Vuoden 1976 piirustuksien mukaan pohjoispään kuistin yhteyteen rakennettiin pitkä julkisivun suuntainen luiska, kuistin sisäportaat purettiin ja kuistin oven paikka siirrettiin. Samassa yhteydessä pohjoispään suuri veistoluokka jaettiin kolmeen pienempään opetustilaan ja kuntoutushuoneeseen. Puukäsityötilojen maalaus- ja varastotiloina toimineet päädyn aputilat muutettiin opettajien sosiaalitiloiksi ja eteistilaan avautuviksi oppilas-wc:iksi.

Vuoden 1988 muutostöissä tehtiin korjausliike edellisiin muutoksiin nähden, kun kuisti palautettiin alkuperäiseen asuun, vuoden 1976 muutostöissä tehty luiska purettiin ja kuistin käyntisuunta palautettiin ennalleen. Samassa yhteydessä myös veistoluokan jakoa pienempiin osiin väljennettiin, kun entinen iso tila jaettiin tällä kertaa yhteen isompaan ja kahteen pienempään opetustilaan.

Pari vuotta myöhemmin, vuonna 1990, muutettiin eteläpäädyn kuisti porrashuoneeksi laajentamalla ja korottamalla sitä. Vuonna 1965 varatieksi tehty julkisivun teräsporras purettiin tarpeettomana. Yläkerrassa säilyi yksi luokkahuone, mutta muista tiloista muodostettiin uusi kahden huoneen ja keittiön asunto. Muutoksen yhteydessä tehtiin paljon väliseinämuutoksia ja rakennettiin asuntoon uudet wc-, sauna- ja keittiötilat. Samassa yhteydessä pohjoispäädyssä rakennettiin uudet wc-tilat eteisen yhteyteen.

Eteläpäädyn kuistiin liittyvästä liikuntaesteisten teräsrakenteisesta luiskasta ei ole löytynyt suunnitelmia. Luiska ei näy vuoden

1990 suunnitelmissa, joten se on rakennettu tämän jälkeen.

Vuonna 2015 eteläpäädyn terveydenhoitajien tilan käyttötarkoitus muutettiin esiopetuksen tiloiksi, josta aiheutui pieniä tilamuutoksia WC-tiloissa ja vaatetilassa. Tässä yhteydessä

Pääpiirustussarja vuodelta 1990, Mauri Niemi. Muutostöissä toiseen kerrokseen rakennettiin talonmiehen asunto, jonne rakennettiin uusi porrasyhteys kuistia laajentamalla ja korottamalla. Samassa yhteydessä edellisten muutostöiden ulkopuoliset teräsportaat purettiin.

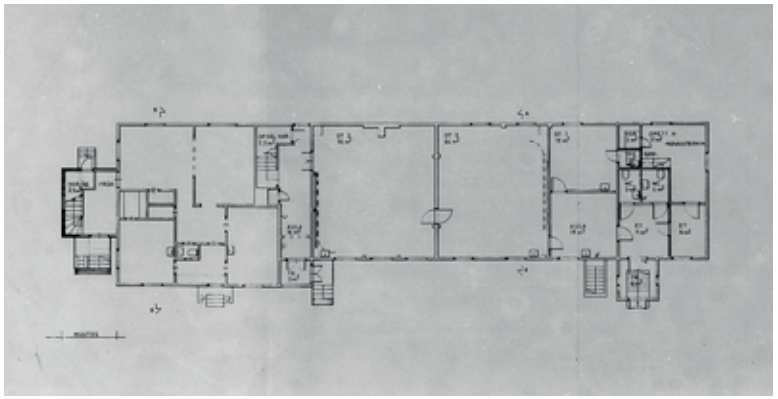

Puurakennus 2, 1. kerros,

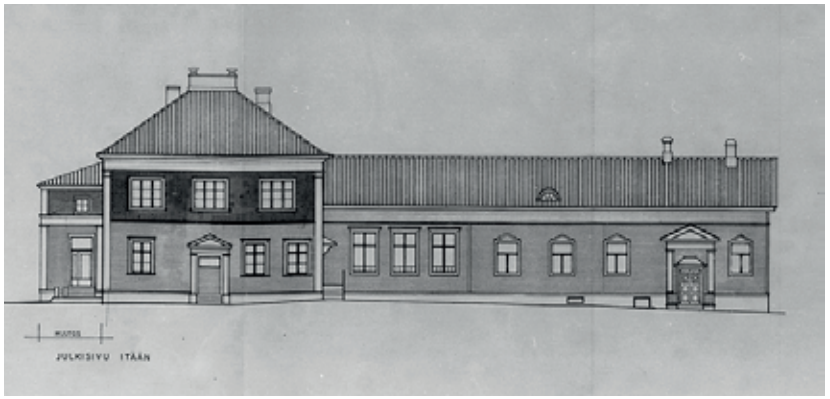

Puurakennus 2, Pihajulkisivu

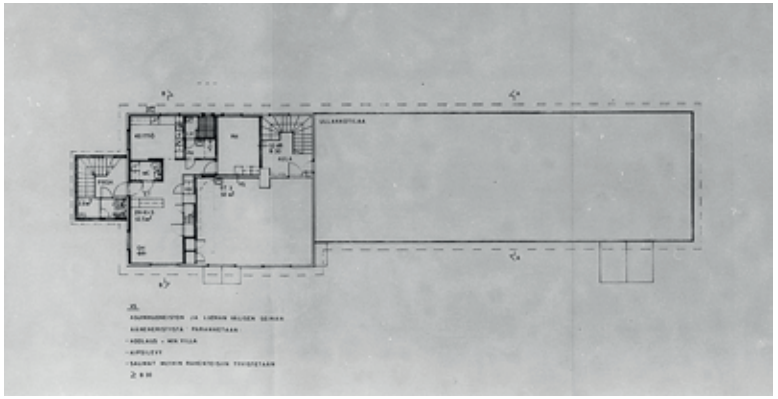

Puurakennus 2, 2. kerros

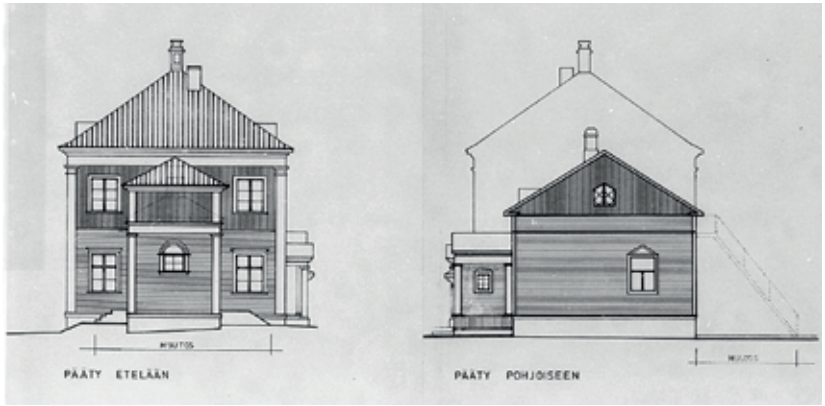

Puurakennus 2, päätyjulkisivut

terveydenhoitaja siirtyivät toisen kerroksen asunnon tiloihin, joissa tehtiin myös tilamuutoksia. Vuonna 2017 esikoululaisten määrä lisääntyi, jonka yhteydessä myös toisen kerroksen tila muutettiin pienillä tilamuutoksilla esiopetuksen käyttöön.

Kivirakennus

Messukylän kirkonkylän kansakoulun kivirakennus valmistui joulukuussa 1926. A.E.Eräsen alkuperäisiä piirustuksia ei ole löytynyt arkistoista, vanhimmat säilyneet pohjapiirrokset on päivätty helmikuulle 1933 (allekirjoitus A.L., Tampereen kaupungin rakennustoimiston arkkitehtiosasto). Alkuperäisen huonejärjestyksen muutokset ovat olleet oletettavasti pieniä, sillä vuoden 1933 pohjapiirustus vastaa kirjallisia kuvauksia rakennuksen alkuperäisestä tilajärjestelystä.

L-muotoinen rakennus sijoittuu tontille pohjois-eteläsuuntaisesti. Asunnot ja keittiön sisältävä rakennuksen pohjoissiipi on runkosyvyydeltään pienempi ja siinä on neljä matalaa kerrosta. Luokkatilat sijoittuvat itäsiipeen, joka käsittää kolme korkeampaa kerrosta. Erilaiset kerroskorkeudet limittyvät toisiinsa keskellä runkoa sijaitsevan porrashuoneen kautta. Tämän lisäksi itäsiivessä sijaitsee rakennuksen toinen porrashuone. Kellarikerroksessa on rakennuksen aputiloja, tekniset tilat, pesutupa, erilaisia varastoja ja oppilaiden wc-tilat. Suunnitelmissa pohjoissiipeen sijoittuu koulun keittiö ja keittäjän asunto (1. kerros) ja neljä opettajien asuntoa (2. ja 3. kerros). Loppuosa rakennusta sisältää varsinaiset opetustilat. Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsee

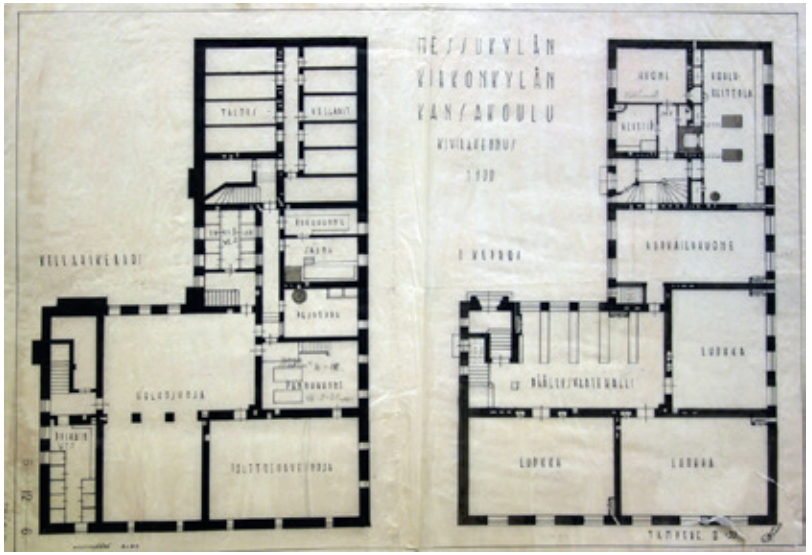

Kivirakennus, pohjapiirros kellari ja 1.krs, 1933. Allekirjoitus A.L

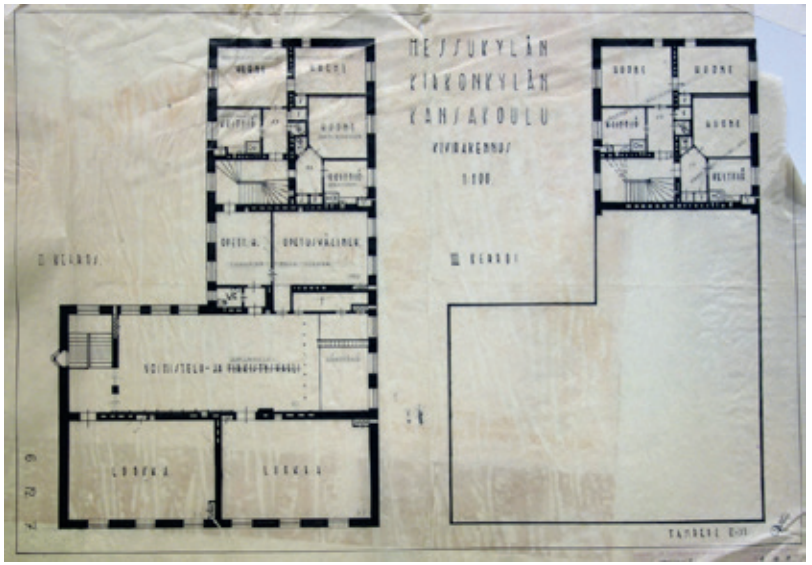

Kivirakennus, pohjapiirros 2. ja 3.krs, 1933. Allekirjoitus A.L

ruokailuhuone, kolme luokkaa ja laaja eteishalli. Toisessa kerroksessa on opettajanhuone, iso opetusvälinevarasto, kaksi luokkaa ja näyttämöllinen ”voimistelu- ja virkistyshalli” eli juhlasali.

Seuraavaksi vanhimmat säilyneet piirustukset ovat 5.4.1958 päivätyt toisen kerroksen muutospiirustukset (Jaakko Ilveskoski). Kuvassa ainoa merkittävä tilamuutos on opettajanhuoneen ja opetusvälinevaraston yhdistäminen luonnontieteen luokaksi. Opettajan asunto on muutettu käyttötarkoitukseltaan opettajien käyttöön sisältäen toimisto- ja taukotiloja ja varastoja. Pohjoissiiven huonejako säilyi kuitenkin ennallaan.

Vuoden 1965 asemapiirroksessa (Jaakko Ilveskoski) on maininta puurakennusten uunien purkamisesta ja niiden yhdistämisestä keskuslämmitykseen. Lämpökeskus on ilmoitettu sijaitsevan kivirakennuksessa, samoin kuvassa esitetään uuden, ulkopuolisen savupiipun rakentaminen itäjulkisivulle. Tampereen kaupungin arkkitehtiosastolla vuonna 1973 laaditut ajantasapiirustukset sisältävät kaikkien kerrosten pohjapiirustukset ja itäjulkisivun. Kellarikerroksen huonenimistä löytyy edelleen halkovarasto, kuitenkin kattilahuoneen yhteyteen on piirretty edellä mainittu, itäjulkisivulle sijoittuva keskuslämmityksen tiilipiippu. Huomionarvoista on seikka, että kaikki pohjapiirustukset vastaavat muuten vuoden 1933 ja 1958 piirustuksia, eli tilajako on tässä vaiheessa edelleen lähes alkuperäinen.

Tampereen kaupungin talonrakennusviraston laatimissa (Eeva Uotila) , 23.9.1975 ja 25.8.1980 päivätyissä, sisällöltään lähes identtisissä kellarin pohjakuvissa edellisissä muutoksissa tarpeettomiksi jääneet halko- ja polttoturvevarastot on

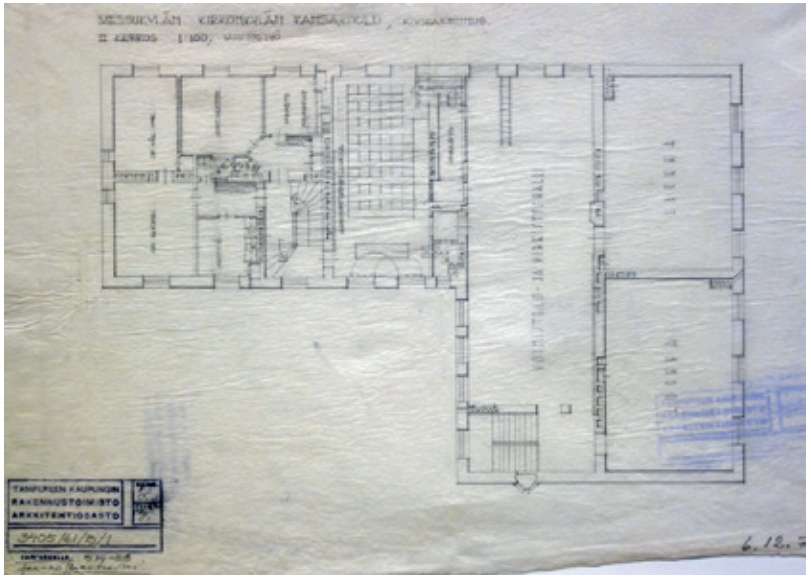

Kivirakennus, pohjapiirros 2. krs, 1958, Jaakko Ilveskoski. Muutosalue, luonnontieteenluokk, kuvassa keskellä.

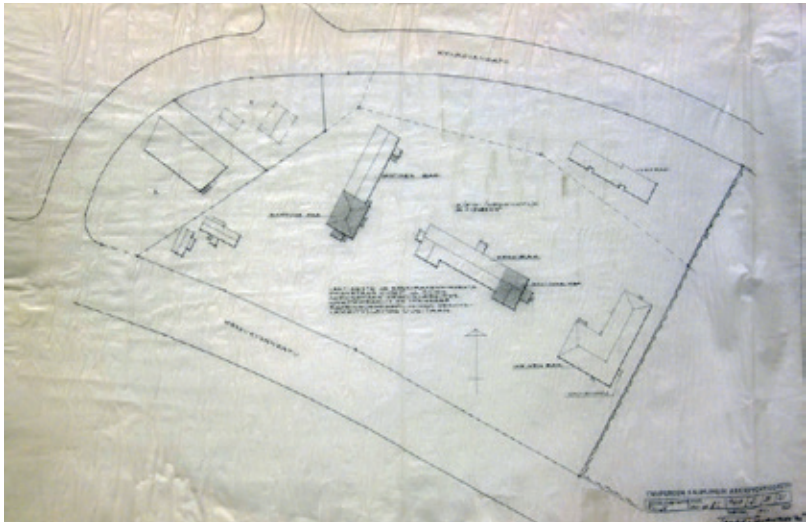

Asemapiirros 1965, Jaakko Ilveskoski. Keskuslämmityksen aiheuttamat muutokset

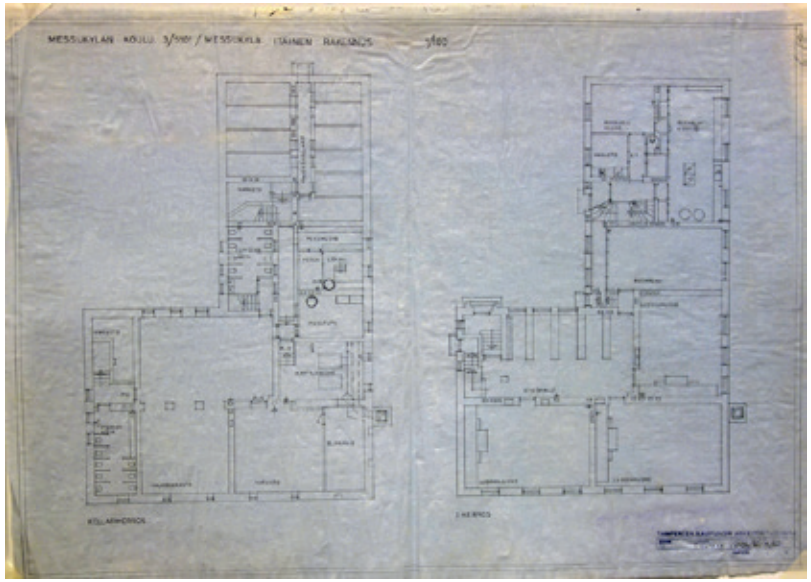

Vuoden 1973 ajantasapiirustus kellari ja 1.krs, jossa esitettynä uusi piippu ja kaukolämmön muutokset. Laatija Tampereen kaupungin arkkitehtiosasto.

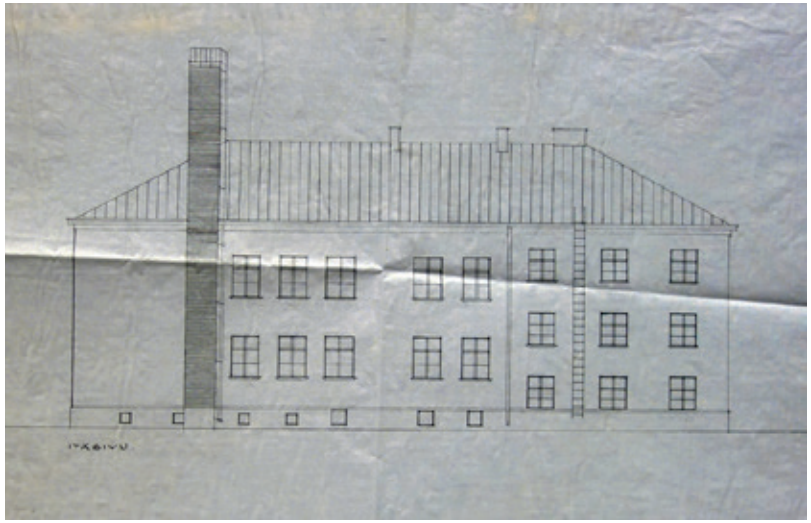

Vuoden 1973 ajantasapiirustus itäjulkisivusta jossa esitettynä uusi piippu. Laatija Tampereen kaupungin arkkitehtiosasto..

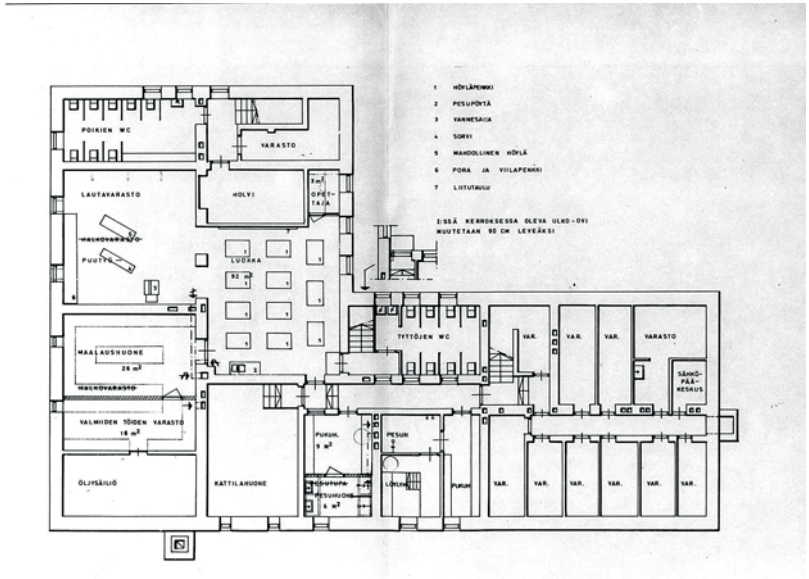

Kivirakennus, muutospiirustus 1975 kellarin teknisen työn tilat

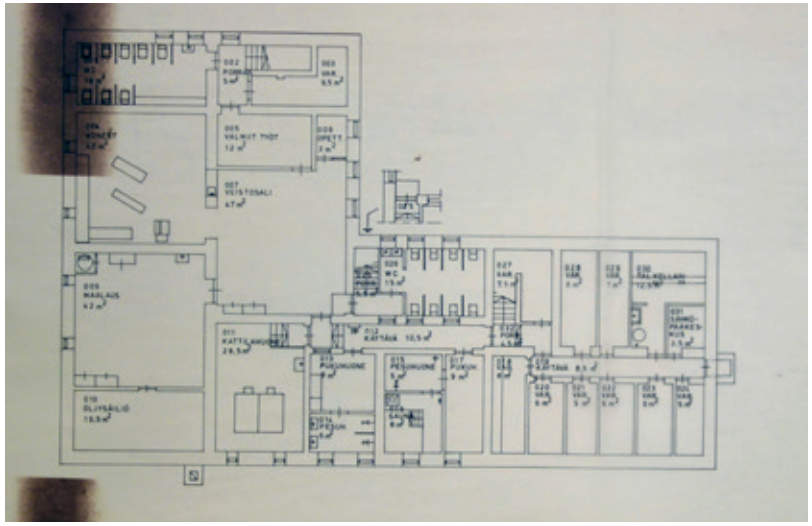

Kivirakennus, muutospiirustus 1980, kellarin teknisen työn tilat

muutettu teknisen työn tiliksi. Kokonaisuus käsittää veistosalin, konesalin, maalaustilan, varaston ja opettajantilan. Pohjoissiiven kolmannen kerroksen asunto on osoitettu hammasklinikan tiloiksi, mutta käyttötarkoituksen muutos ei ole aiheuttanut väliseinämuutoksia.

1990-luvun alussa rakennuksessa tehtiin Tampereen kaupungin talonrakennusviraston suunnittelema peruskorjaus tontin muiden rakennusten tapaan. Kellarikerroksessa poikien wc-tila on muutettu kiinteistönhoitotilaksi ja tyttöjen wc-tila erillis-wc:ksi ja varastotiloiksi. Öljysäiliötila on poistettu ja vapautunut tila liitetty käsityötiloihin, mikä kertoo, että rakennus on liitetty tässä vaiheessa kaukolämpöverkostoon. Pesulatila on poistettu ja merkitty ”reservitilaksi”. Varastotilavyöhykkeeseen on lisätty hissi ja sen konehuone.

Ensimmäisessä kerroksessa alun perin ruokailutilana toiminut, sittemmin luonnontieteen luokaksi muutettu tila on jaettu pienemmiksi huonetiloiksi. Opettajien työtilan, henkilökunnan wc-tilojen ja siivouskomeron lisäksi uusia tiloja ovat varasto ja wc:t sekä käytävä. Vanhan porrastasonpaikalle on rakennettu wc-tilat, jotka on muutettu myöhemmin näyttelyvitriinitilaksi ja wc-tila siirretty aulan yhteyteen. Yhteys porrashuoneeseen on muodostettu nyt suoraan käytävästä eri korkeusasemaan. Vanhan asunnon alueelle on tehty paljon väliseinien muutoksia , kun tiloihin on tehty sairaanhoitajan vastaanottotilat ja perusopetustila (luokka). Tähän vyöhykkeeseen on rakennettu myös hissi, jonka johdosta myös porrashuone on laajentunut entisen asunnon puolelle.

Toisen kerroksen muutoskuvassa pohjoissiiven asunto on muutettu opettajien tiloiksi. Porrashuone on avattu osin asunnon

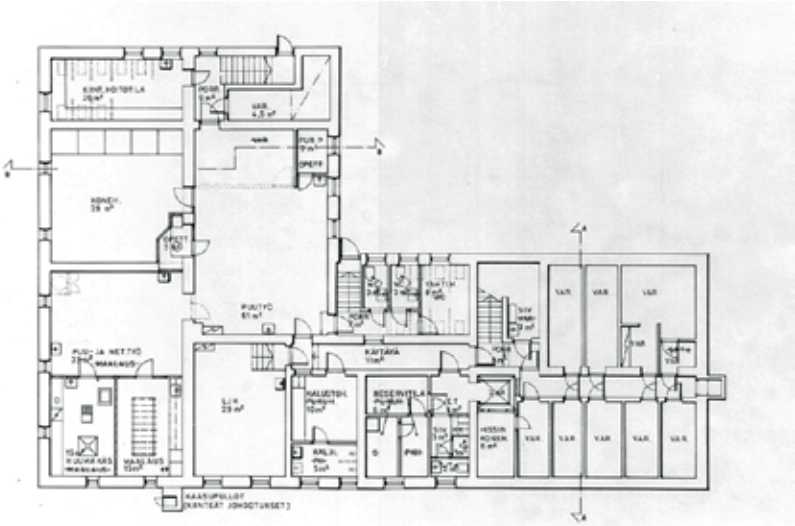

Kivirakennus pääpiirustus kellarikerros, 1990, Mauri Niemi

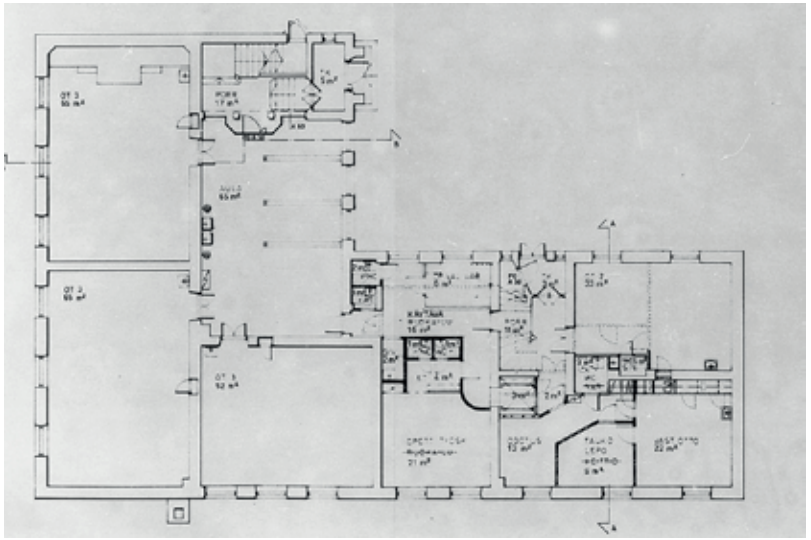

Kivirakennus pääpiirustus 1.krs, 1990, Mauri Niemi

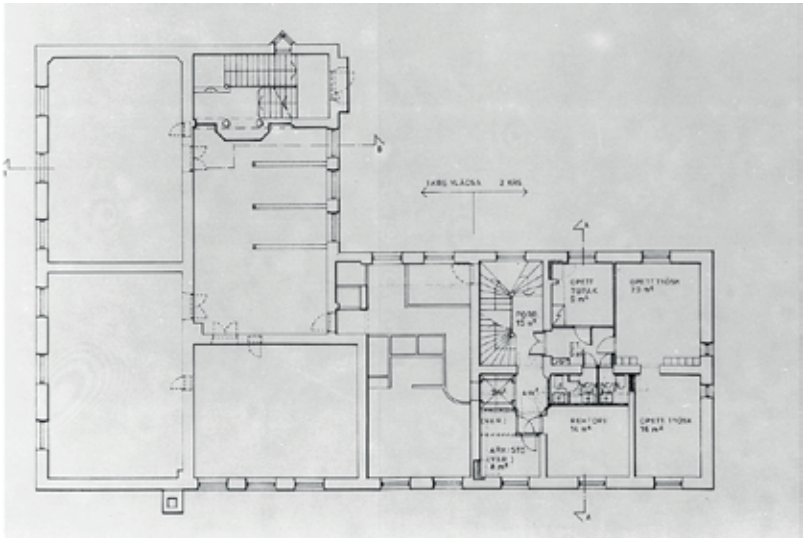

Kivirakennus 1.krs yläosa/ 2.krs, 1990, Mauri Niemi

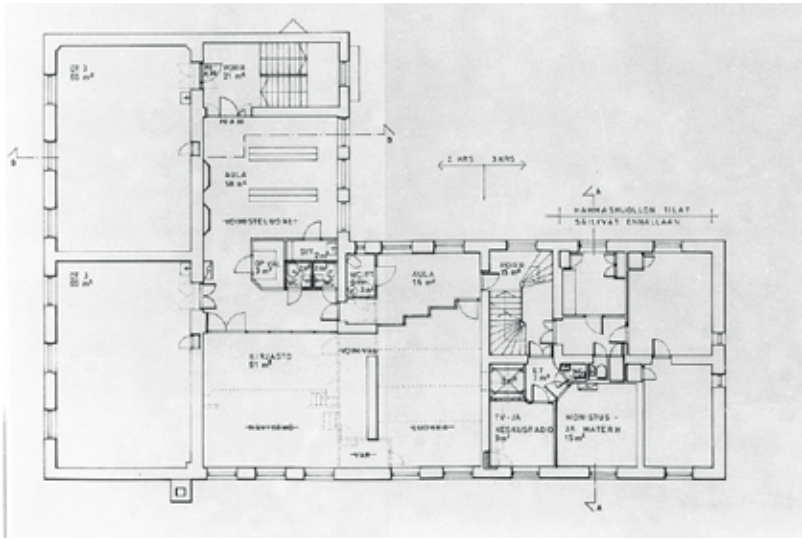

Kivirakennus 2.krs / 3krs, 1990, Mauri Niemi

puolelle ja siihen on liitetty hissi. Tilamuutoksia on tehty myös entisen asunnon keskivyöhykkeellä, johon on sijoitettu uudet wc-tilat. Radikaaleimmat tilamuutokset on tehty kerroksen opetustiloissa. Vanhan voimistelu- ja juhlasalin ja luonnontieteen luokan alue on uudistettu perusteellisesti. Osa luonnontieteen luokasta ja voimistelusalista on yhdistetty kokonaan uudeksi kirjastotilaksi. Loppuosasta juhlasalia on tehty oppilaseteinen, joka on aiemmin puuttunut kerroksesta. Aulan yhteyteen on rakennettu uusi wc-tila-, siivous- ja opetusvälinealue. Pohjoissiiven porrashuoneesta on avattu uusi yhteys aulatilaan lasiseinäisen käytävätilan (aulan) kautta. Paloturvallisuutta on parannettu osastoimalla itäsiiven porrashuone kaikissa kerroksissa A30-luokan ovirakentein.

Kolmannen kerroksen asuntosiivessä muutokset olivat pienempiä ja aiheutuivat lähinnä hissijärjestelyistä. Ullakolle on rakennettu ilmanvaihtokonehuone.

Tämän vaiheen muutostyöt ovat kytköksissä samaan aikaan tontille rakennettuun lisärakennukseen. Uuteen rakennukseen toteutetut ajanmukaiset ruokala ja liikunta- ja juhlasali tekivät tarpeettomiksi kivikoulun vastaavat tilat. Peruskorjauksessa kivikoulun entiset päätilat jaettiin pieniksi tiloiksi, joka vaikutti selvästi rakennuksen tilahierarkiaan.

2000-luvulla tehdyt pienemmät muutostyöt selviävät vertailemalla nykyisiä ajantasapiirustuksia vuoden 1990 lupakuvasarjaan. Tehdyt muutokset ovat olleet suhteellisen pieniä, kuten IV-korjauksen yhteydessä tehtyjä hormirakenteita. Isoimmat väliseinämuutokset ovat tapahtuneet kolmannen kerroksen asuntosiiven tiloissa, kun paikalla jo pitkään toimineen ham-

mashoitolan tiloja on muutettu vastaaman käytännön tarpeita. Alueen nykyisistä seinistä enää pieni osa, lähinnä kantavat massiivitiiliseinät noudattavat alkuperäistä huonejärjestelyä.

Lisärakennus

Lisärakennus valmistui vuonna 1991 ja on alkuperäisessä asussaan. Rakennukseen käydään sisään keskuspihalta toisesta kerroksesta. Sisääntuloaulasta on suoraan käynti wc-tiloihin ja tekstiilityö- ja musiikki/kuvaamataitoluokkiin. Musiikki/kuvaamataitoluokka on korkea ja juhlava tila, jossa vesikaton suuntaista sisälaipiota kannattelevat kaarevat liimapuupalkit.. Aulasta on sisälasiseinän kautta näkymä ensimmäisen kerroksen ruokailutilaan. Ensimmäiseen kerrokseen käydään aulasta sivuvalaistun suoran pääportaan kautta.

Ala-aulasta on lasiseinän kautta suora yhteys ruokailusaliin, joka puolestaan aukeaa ympäristöönsä isojen ikkunoiden kautta. Kerroksen toinen päätila on parkettipintainen, kahden kerroksen korkuinen, isolla näyttämöllä varustettu liikunta/juhlasali. Loput kerroksen tiloista ovat edellisiä palvelevia aputiloja.

Rakennuksen kantava runko on teräsbetoninen pilari-palkki – runko, välipohjat ovat ontelolaattoja ja alapohja maanvarainen betonilaatta. Julkisivumateriaalit on sopeutettu kivikoulun materiaaleihin, ulkoseinien julkisivumateriaali on keltaiseksi ruiskupinnoitettua paikalla muurattua tiiltä ja vesikatto konesaumattua, tumman harmaaksi muovipinnoitettua teräspeltiä. Sisääntulo on merkitty punaisilla teräsrakenteisilla katoksilla. Pihajulkisivun seinään on kiinnitetty Ilkka Väättin värikäs polttomaalattu alumiinireliefi-sarja ”Aika, aurinko ja maailmat, osat I-III” (1992).

Sisäpuolen seinien hallitseva materiaali on puhtaaksi muurattu kahitiiliverhous. Lattiassa on suosittu kulutusta kestävää keraamista laattaa ja muovimattoa. Sisäkattopintoja hallitsevat valkoiset akustiset vaimennusmateriaalit. Sisävärityksessä on käytetty valkoisen lisäksi erilaisia punertavia ja ruskehtavia

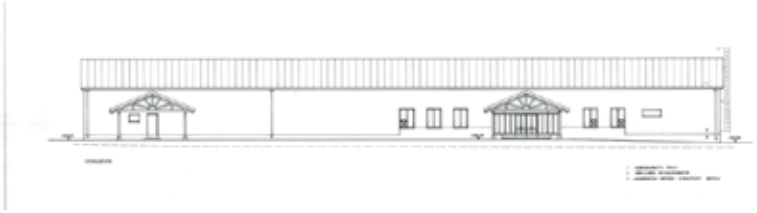

Lisärakennus, pääpiirustus, julkisivu pihalle, 1990, Mauri Niemi.

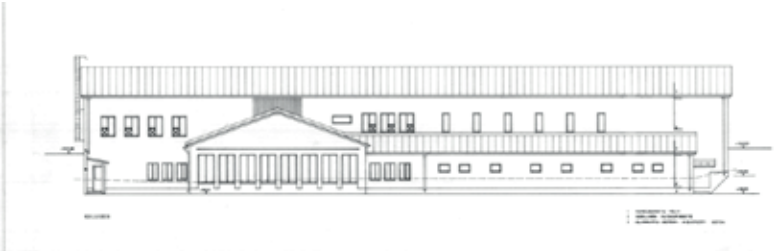

Lisärakennus, takajulkisivu, julkisivu pihalle, 1990, Mauri Niemi.

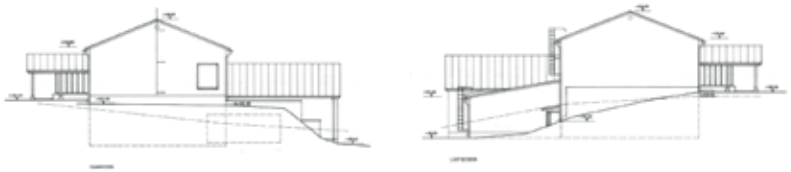

Lisärakennus, pääpiirustus, päätyjulkisivut 1990, Mauri Niemi.

LIsärakennus, työpiirustus pohjakerros, 1990, Mauri Niemi.

Vasemmalla liikuntahalli/juhlasali aputiloineen, oikealla ruokala ja keittiö.

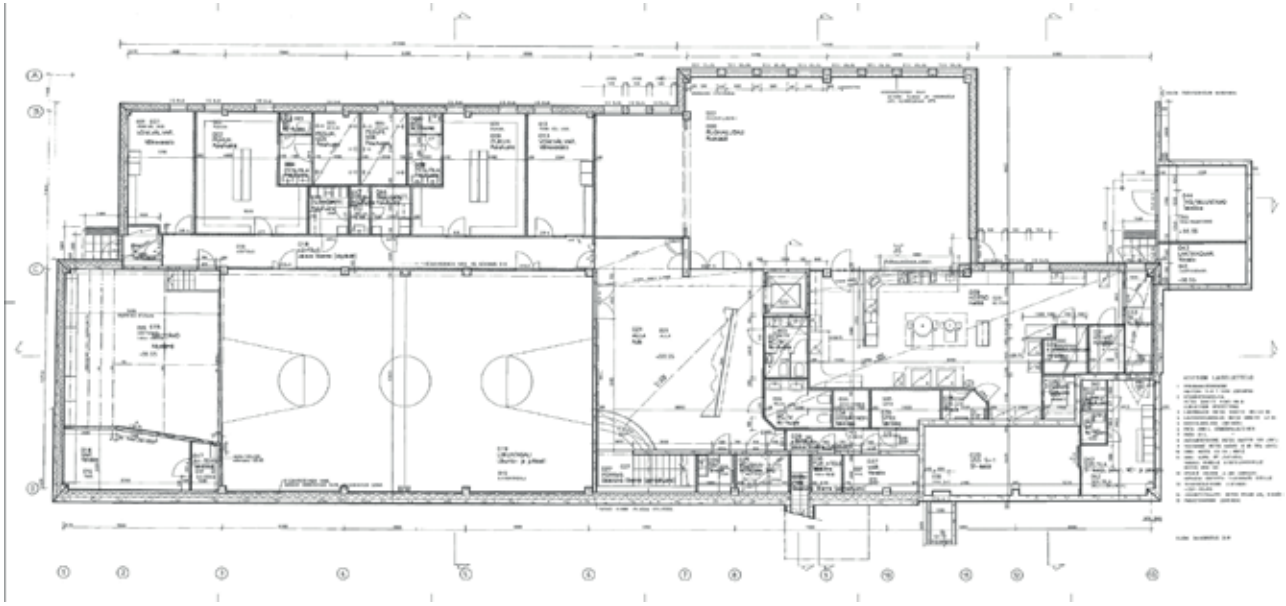

Lisärakennus, työpiirustus sisääntulokerros, 1990, Mauri Niemi

Vasemmalla ulkoiluvälinevarasto ja liikuntasalin yläosa, oikealla sisääntuloaula, jonka yhteydessä vasemmalla musiikkiluokka ja oikealla kuvaamataidon luokka.

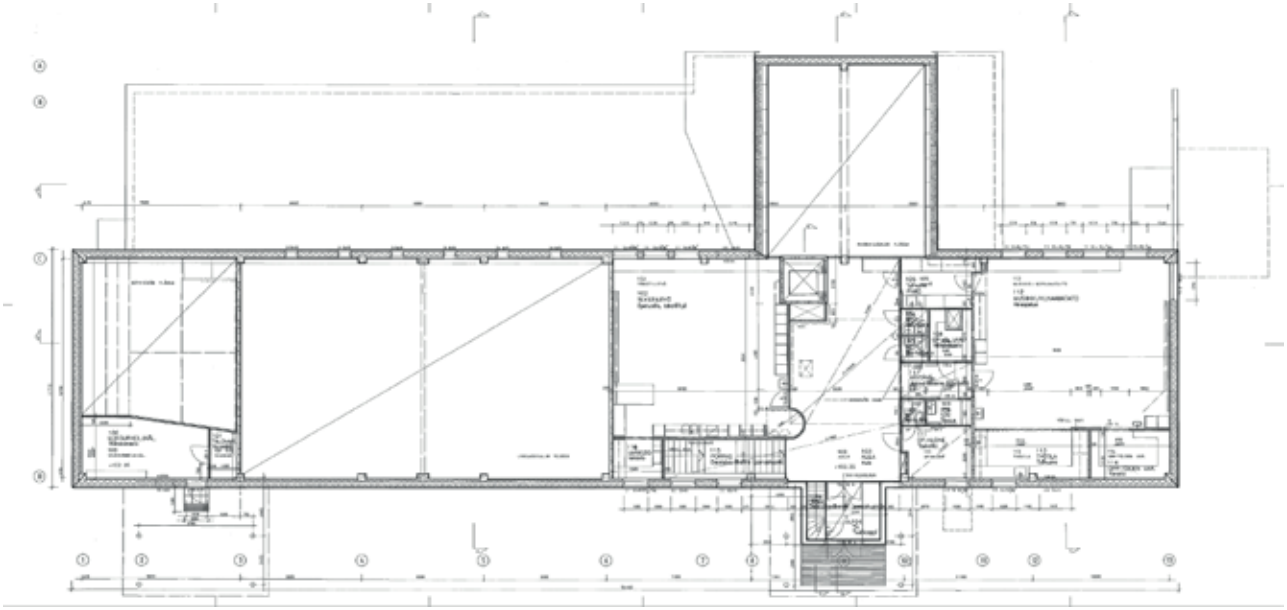

maavärejä ja niiden kontrastina voimakkaita tehostevärejä, tumman punaista ja sinistä.

Muutosvaiheiden yhteenveto

Puurakennus 1

1886	Rakennus valmistuu.
1926	Länsipäädyn asunnon muutostyöt, uusi kuisti rakennetaan (A.E.Eränen)
1927…33	Ruokakellari rakennetaan Itäpään alle, asunnon muutostyöt, uusi kuisti rakennetaan
1960	Länsipäädyn asunnon muutostyö opetustiloiksi (Jaakko Ilveskoski)
1965	Itäpäädyn asunnon muutostyö opetustiloiksi, alueelta puretaan myös kaikki tulisijat (Jaakko Ilveskoski)
1990	Wc-tilojen lisäys eteistilojen yhteyteen
2008	Ilmanvaihdon lisäykset

Puurakennus 2

1888	Rakennus valmistuu vain kaksi vuotta puurakennus 1:n jälkeen.
1906	Rakennusta laajennetaan eteläpäädyssä luokkahuoneella, eteisellä ja asunnolla.
1922-23	Eteläpäädyn korotus ja pohjoispäädyn sisäänkäynnin muutokset, uusi kuisti (A.E.Eränen)
1933	Ruokakellari rakennetaan pohjoispään alle.
1965	Eteläpäädyn asunnot muutetaan neuvola- ja opetustiloiksi (Jaakko Ilveskoski)
1976	Pohjoispäädyssä veistoluokan jako opetustiloiksi, uudet wc-tilat ja kuistin muutostyöt (Tampereen kaupungin rakennus-osasto)
1990	Eteläpäädyn kuistin korotus ja laajennus , toisen kerroksen muutokset asunnoksi, pohjoispäädyn uudet opetus- ja wc-tilat

2015 Terveydenhoitajien tila eteläpäädyn 1.krs muutetaan esiopetuksen tiloiksi pienin tilamuutoksin

2017 Terveydenhoitajien tila eteläpäädyn 2.krs muutetaan esiopetuksen tiloiksi pienin tilamuutoksin

Kivirakennus

1926 Rakennus valmistuu (A.E.Eränen)

1958 Opettajanhuoneen ja opetusvälinevaraston yhdistäminen luonnontieteen luokaksi (Jaakko Ilveskoski).

1965 Alueelle keskuslämmitys, kellarin teknisten tilojen ja uuden piipun rakentaminen (Jaakko Ilveskoski).

1975 Kellarin muutos teknisen työn tiloiksi (Eeva Uotila)

1980 Kellarin muutos teknisen työn tiloiksi

1990 Peruskorjaus, muutoksia kaikissa kerroksissa (Mauri Niemi)

6. Rakennusten nykytila valokuvin

Puurakennus 1 nykytila

Rakennus on ulkoiselta hahmoltaan lähellä 1880-luvun asua. 1920-luvulla rakennetut päätykuistit sulautuvat saumattomasti kokonaisuuteen. Rakennuksessa on alkuperäiset tai alkuperäisen kaltaiset sirot kaksipuitteiset sisään-ulos -aukeavat puuikkunat. Myös ikkunoiden vuorilaudoitus koristelistoineen vastaa vanhimpia säilyneitä julkisivupiirustuksia ja on tyyliltään rakennuksen rakentamisajan mukainen. Ikkunat, vuorilaudat ja julkisivulaudoitus yksityiskohtineen on paksun maalikerroksen peitossa. Julkisivusta tehtävästä väritutkimuksesta saataisiin tietoa julkisivun ja rakennusosien iästä. Yli 130-vuotiaan rakennuksen elinkaaren aikana julkisivulaudoitus tai osa ikkunoista on voitu myös uusia vanhan mallin mukaisiksi.

Viimeksi 2010 huoltomaalattu vesikatto on toteuttamistekniikaltaan vanha, sillä se on toteutettu käsinsaumattuna ns. palapelleistä, joissa peltiriveissä on myös vaakasaumat. Tämän mukaisesti katto on tehty ennen 1960-lukua. Koska myös tulisijat ovat säilyneet rakennuksessa, talon kattomaisema pellitettyine piippuineen vastaa alkuperäistä.

Rakennuksen graniittinen kivijalka on säilynyt alkuperäisessä asussaan.

Itäpääty takajulkisivun puolelta. Käytöstä poistunut käynti kellariin näkyy kuistin sivulla. Kuistin laajennus- ja muutostyöt voidaan ajoittaa vuosiin 1927...1933.

Itäpäädyn kuistin laudoitusta. Laudoitus on paksun maalikerroksen peitossa, mistä voidaan olettaa sen olevan peräisin 1920-luvulta

Itäpääty pihan puolelta.

Rakennuksen väritys on mahdollisesti peräisin 1980-luvulta, sillä 1990-luvun peruskorjauksessa rakennusten väritystä ei muutettu. 1980-luvun pääpiirustuksissa julkisivut on määritelty värit koodilla ”Kaisla”, joka viittaa vaalean keltaiseen sävyyn. Viimeisin huoltomaalaus on vuodelta 2015. Väri-maailman alkuperäisyydestä ei ole tietoa ja värihistoria on tarpeen arvioida tulevien korjausten yhteydessä kartoituksella. Rakennuksen vesikate on maalattu tumman-harmaalla ja julkisivuverhous vaalean keltaisella. Ikkunat, listat, vesilaudat ja nurkkien pilasterit sekä räystään otsapinnat ovat valkoisia. Väritys on

Keskimmäinen avokuisti. Alkuperäispiirustuksissa sisäänkäynti on ilman kuistia tai katosta.

PIhajulkisivu länsipäädyn suunnasta.

Länsipääty

Takajulkisivu. Alkuperäisten suunnitelmien mukainen käynti asuntoihin on tapahtunut poikkiharjan kohdalta. Laudoituksessa on luettavissa laudoituksen täydennyksen jäljet.

Länsipäädyn kuisti on ajoitettavissa A.E.Eräsen vuoden 1926 muutospiirustuksiin. Betoninen porras rakennettiin vuoden 1960 muutostöiden yhteydessä suoraan vanhojen päälle.

Alkuperöiset sirot ikkunanpuitteet ovat tärkeä osa rakennuksen karaktääriä. Korkeat luokkatilat on merkitty julkisivuihin isoilla ikkuna-aukoilla ja koristeellisimmilla vuorilaudoituksilla.

kokonaisuutena hieman modernin oloinen, esim. valkoinen on voimakkaan valkoinen ja vaalean keltaisessa julkisivuvärissä ei ole erityisemmin maavärien henkeä.

Parhaiten alkuperäinen tilajärjestys on säilynyt keskivyöhykkeen oppilaseteisessä ja siihen liittyvissä isoissa luokkatiloissa. Näissä tiloissa on nähtävissä myös alkuperäisiä materiaaleja. Kattopintojen helmiponttiverhoilu on alkuperäinen, samoin uuneja ympäröivien komeroiden seinäpanelointi. Lähes kattoon asti ulottuvat, yli kolme metriä korkeat pyöreät peltiuuniparit hallitsevat luokkatilaa ja muodostavat kiinteiden komeroiden kanssa omintakeisen keskeissommitelman. Liittyvät peiliovet vaikuttavat alkuperäisiltä. Oppilaseteisen yläosa on hirsipintainen, pinta on oletettavasti ollut verhoiltu pinkopahvilla tai vastaavalla. Aulan alkuperäistä ilmettä heikentää 2000-luvulla tehdyt ilmanvaihdon asennukset.

Päätyasuntojen muutos luokkatiloiksi pienempiä huoneita yhdistelemällä on heijastunut myös pintamateriaaleihin, jotka ovat uudempia kerrostumia. Seinät ja katto on levyverhoiltu ja lattia päällystetty muovimatolla. Myöhempiin wc-tilojen tilamuutoksiin liittyvät listoitukset ja peiliovet ovat vanhahtavan tyylisiä, mutta alkuperäisestä profiloinnista poikkeavia. Yksittäisissä eteistiloissa on näkyvissä vanhaa helmiponttiverhoilua kattopinnoissa.

1926 rakennetun kuistin sisäpuolen seinien ja katon helmiponttiverhoilu on alkuperäinen, samoin ikkunat ja ovet sisäpuolisine listoituksineen. Lattia on verhoiltu muovimatolla, mutta jalkalistat on säästetty.

Ullakkokerros on rakentamaton , muutoksena ainoastaan ilmanvaihtolaitteiston myöhempi asennus. Tiloissa on näkyvillä rakennuksen piiluttu hirsirunko ja maalamattomia paneelipintoja.

Sisätilojen väritys on peräisin 1990-luvulta ja on yleisilmeel-

Kellari on rakennettu itäpäädyn kuistin muutostöiden yhteydessä 1926...1933. Nykyään käynti kellariin on kuistin sisäpuolelta.

Kaikki lattian pintamateriaalit ovat talossa muovimattoa. Kuistin lattialistoitus on tyypiltään 1920-luvun tyylinen.

Itäpäädyn kuistin listoitukset ja panelointi ediustavat 1920-luvun tyyliä.

Vanhat peiliovet ovat säilyneet lähes koko rakennuksessa.

Itäpäädyn asunnon huoneista yhdistetyssä luokkatilassa ei ole näkyvissä alkuperäisiä pintamateriaaleja.

Asuntosiiven takajulkisivun puoleiset sisään-ulos -aukeavat ikkunat on uusittu jossain vaiheessa, todennäköisesti vuoden 1960-luvun muutosten aikoihin yksinkertaisimmin profiilein.

Asuntosiiven luokkatilassa näkyy muistuma puretuista tulisijoista.

Talon ullakko on rakentamaton. Uudet ilmanvaihtotekniikan asennukset ovat näkyvissä tilassa

Vanhaa piiluttua petäjää ullakolla

isot luokkahuoneet ovat säilyttäneet alkuperäisen muotonsa. Takaseinää hallitsee liki neljä metriä korkeat pariuunita, jotka muodostavat yhdessä paneloitujen komeroiden kanssa symmetrisen sommitelman.

Isojen luokkahuoneiden kattopinta on alkuperäistä puupanelointia.

Enstisen asuntosiiven eteistilojen materiaalit ovat moderneja, valkoisia, levytettyjä pintoja. uudet ovet ovat vanhaan henkeen toteutettuja peilio-via 1990-luvulta ja vanhempia, moderneja laakaovia 1960-luvulta.

Keskellä sijaitsevassa oppilaseteisessä on myös säilynyt tulisija ja kattopa-neloinnit. Seinän yläosa on paljastetu hirsipinnalle, alaosassa on puolipa-nelointi.

Oppilaseteisen tuulikaapin molemmin puolin vuoden 1990 muutostöissä tehdyt wc-tilat. Katon IV-asennukset ovat 2000-luvun ilmanvaihtotöiden ajalta.

Länsipäässä on säilynyt asunnon tulisijat toisin kuin itäpäässä, josta ne purettiin 1960-luvulla.

Myös länsipään luokan uunit ja komerot ovat vastaavat kuin itäpään luokassa.

Länsipään vuonna 1927 raennetun kuistin sisäpaneloinnit ovat säilyneet muutostöissä. Katon verhopuhaltimen asennus tapa on paikkaan sopimaton.

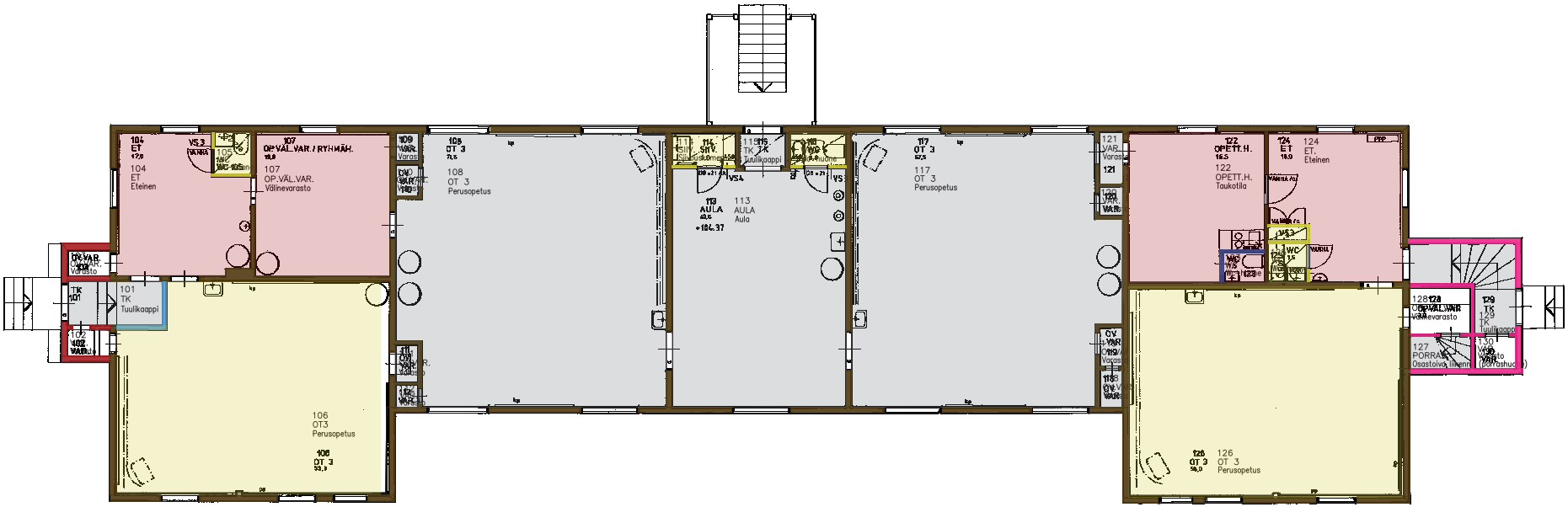

0 5m 10m

- 1886 ENSIMMÄINEN RAKENNUSVAIHE
- 1920-LUVUN RAKENNE
- 1933 RAKENNE
- 1965 RAKENNE
- AJOITTAMATON RAKENNE
- 1990 TAI UUDEMPI RAKENNE
- 1990 TAI SEN JÄLKEEN UUSITTUJA PINTOJA
- TILOISSA SÄILYNEITÄ ALKUPERÄISIÄ PINTOJA
- AJOITTAMATTOMIA PINTOJA, MAHDOLLISESTI 1965 MUUTOSTYÖT

MESSUKYLÄN KOULU
RAKENNUSHISTORIASELVITYS
Säilyneisyyskaavio

arkkitehtitoimisto
LASSE KOSUNEN OY

PUUKOULU 1

tään vaalea. Tehostevärejä on käytetty niukasti, lähinnä isoissa luokkatiloissa esiintyy vaaleaa modernin kirkasta sinistä.

Puurakennus 2 nykytila

Puurakennus 1:een verrattuna Puurakennus 2 on kokenut elinkaarensa aikana enemmän ja suurempia muutoksia. Rakennuksen ulkoisessa hahmossa näkyy usean rakennusvaiheen jäljet. Kokonaisuuden yleisilme on kuitenkin rauhallinen yhtenäisen julkisivumateriaalin ja –värityksen ansiosta.

Rakennuksen pohjoisosa on vanhinta, vuoden 1988 kerrostumaa. Tähän liittyy saumattomasti vuoden 1906 laajennus, joka on luettavissa julkisivusta ikkunatyypeistä ja ulkovuorauksen koon pienenä vaihtumisena syöksytorven kohdalla. Uusin kerrostuma, vuoden 1923 korotus ja kuistimuutos erottuvat niin ikään selvästi vanhemmista vaiheista ulkovuorauksen tyypin vaihtuessa pystyrimalaudoitukseen ja edelleen ikkunatyypin muuttuessa. Eri vaiheiden rakennusosat, esimerkiksi ikkunat vuorilautoineen edustavat ajalleen tyypillistä arkkitehtuuria. Kokonaisuus on kolmen eri rakennusvaiheen kollaasi, jonka sitoo yhdeksi kokonaisuudeksi yhtenäinen julkisivumateriaali ja –väritys. Vuoden 1965 muutokset eteläpäädyssä näkyvät ”sokeassa” kuistissa, joka on kokonaisuuteen sopimaton yksityiskohta. 1990 tehty etelän puoleisen päätykuistin korotus on tehty sopeuttamalla se 1920-luvun korotuksen tyyliin yhtenäisellä pystyrimalaudoituksella ja ruutuikkunoilla. Pikkuikkunoiden vuorilaudat on varustettu tyylitellyillä klassistisilla lehväaiheilla.

Rakennuksen väritys on mahdollisesti peräisin 1980-luvulta, sillä 1990-luvun peruskorjauksessa rakennusten väritystä ei muutettu. 1980-luvun pääpiirustuksissa julkisivut on määritelty värit koodilla ”Kaisla”, joka viittaa vaalean keltaiseen sävyyn. Julkisivun maalaus on hyväkuntoinen ja hiljattain maalattu. Värisävyjen yleisvaikutelma on hyvin vaalea, väritys vastaa Puurakennus 1:stä. Värimaailman alkuperäisyydestä ei ole tietoa ja värihistoria on tarpeen arvioida tulevien korjausten yhteydessä kartoituksella. Rakennuksen vesikate on maalattu tumman-harmaalla ja julkisivuverhous vaalean keltaisella. Ikkunat, listat, vesilaudat ja nurkkien pilasterit sekä räystään otsapinnat ovat valkoisia. Rakennuksessa on eri rakennusvaiheiden alkuperäiset tai alkuperäisen kaltaiset sirot kaksipuitteiset sisään-ulos -aukeavat puuikkunat. Ikkunoiden vuorilaudoitus koristelistoineen vastaa vanhimpia säilyneitä julkisivupiirustuksia. Yli 130-vuotiaan rakennuksen elinkaaren aikana julkisivulaudoitus tai osa ikkunoista on voitu myös uusia vanhan mallin mukaisiksi.

Tulisijojen purkamisesta johtuen vesikaton ilme on alastomampi kuin Puurakennus 1:ssä. Myös vuoden 1963 valokuvassa näkyvät puolipyöreät kattolyhdyt ovat hävinneet vesikatolta. 2010-luvulla maalattu ja osin uusittu vesikatto on hyväkuntoinen. 1920-luvun korotuksen katolla oleva harjan koristeaihe antaa ilmettä katon profiilille. Rakennuksen graniittiset ja betoniset sokkelit ovat hyväkuntoiset. Sokkelin korkeus on pihan puolella paikoin niukka, johtuen mahdollisesti aikojen kuluessa

Rakennuksen kolme päärakennusvaihetta: oikealla 1880-luvun ensimmäinen vaihe, siitä vasemmalle 1900-luvun alun jugend-laajennus ja tämän päällä 1920-luvun laajennus.

Julkisivu pihalle päin. Oikealla vanhin rakennusvaihe, joka käsitti alun perin voimistelu- ja käsityösalin, leivintuvan ja kamarin

Pohjoispään kuisti on A.E.Eräsen suunnitteleman vuona 1922-23.

Oletettavasti 1933 kuistin viereen rakennetun ruokakellarin portaat on suljettu ylläpitosyistä teräskannella.

Nivelosan betoniportaat ovat olleet paikalla ainakin vuodesta 1933, mahdollisesti aiemminkin. Suoraan puujulkisivuun liittyvä betonirakenne on riskirakenne.

Heikki Tiitolan jugendosan ja ensimmäisen rakennusvaiheen liitoskohta julkisivussa

Eteläpäädyn asuntojen muutoksessa neuvola- ja opetustiloiksi vuonna 1965 kuisti suljettiin. Kuistin klassistinen ulkomuoto viittaa vuoden 1922 korotukseen.

Eteläpäädyn kuisti laajennettiin ja korotettiin vuodne 1990 muutostöissä. Ylä- ja alaosien ulkoverhous vastaa aikaisempien vaiheiden verhousta.

Korotuksen pikkuikkunan verholautojen tyylitelty kasviaihe on 1990-luvun kerrostumaa

Eteläpäädyn kuistin laajennuksessa uusittiin vuoden 1922 klassistisen laajennuksen ikkunoiden verholaudoituksen yksityiskohdat vanhan mallin mukaiseksi.

Takajulkisivua

Vanhat ikkunat ovat pasun maalikerroksen peitossa. Ikkunoiden profiili täsmää 1880-1910 -lukujen ajoitukseen.

nousseesta maanpinnasta. Uusien betoniportaiden liittyminen suoraan puujulkisivuun on riskirakenne.

Rakennuksen monenkirjavasta muutoshistoriasta johtuen sisätiloissa ei juurikaan ole näkyvissä alkuperäisiä pintamateriaaleja. Parhaiten alkuperäisen muotonsa ja pintamateriaalinsa on säilyttänyt vuoden 1906 laajennuksen iso luokkatila ja siihen liittyvä oppilaseteinen. 2000-luvulla oppilaseteiseen sijoitetut ilmanvaihtokonelaitteet ja niistä lähtevät massiiviset, maalaamattomat kanava-asennukset sopivat huonosti talon interiööriin. Toisaalta laitteiden asennus näkyviin on säästänyt tilan alkuperäisiä pintamateriaaleja. Sekä eteis- että luokkatilassa on näkyvissä alkuperäisiä puupaneeliverhouksia katto- ja seinäpinnoissa. Tiloissa on säilynyt myös vanhoja ovi- ja ikkunalistoja. Luokkatilan ulkoseinällä sijaitsevat rautakuoriset, pyöreät kaksoisuunit ovat säilyneet, vaikka muut rakennuksen tulisijat onkin purettu.

Myös pohjoispäätyyn vuonna 1923 lisätty kuisti on säilynyt alkuperäisen kaltaisessa asussa. Puupanelointi, listoitus ja säilyneet ikkunat ja ulko-ovi tekevät sisääntulosta tunnelmallisen. Piirustusdokumentit vuosilta 1976 ja 1990 antavat olettaa, että ainakin osa paneloinnista on uusittu vanhan mallin mukaan muutostöiden yhteydessä. Eteläpäädyn pienessä sivukuistissa on niinikään säilynyt alkuperäistä vuoden 1906 panelointia.

Eteläpäädyn ensimmäisessä kerroksessa nykyisissä esiopetuksen tiloissa seinien pintamateriaalit on poistettu ja rakennuksen vanha, poikkeuksellisen järeistä hirsistä rakennettu runko on paljastettu näkyviin. Punertava hirsipinta luo tiloihin kodikkaan vaikutelman, vaikka ratkaisu ei olekaan uskollinen alkuperäiselle tyylille. Näissä tiloissa on nähtävissä myös 1960-luvun vaiheelle ominainen huokoinen kuitulevy kattopinnoissa ja pinkopahvipintoja pienemmissä huoneissa.

Muussa osissa taloa seinä- ja kattopinnat on pääosin kaikki levytetty. Kaikki lattiapinnat kuistia lukuun ottamatta on päällystetty moderneilla muovimatoilla. Vanhoja rakennusosia kuten erityisesti eri-ikäisiä peiliovia säilynyt kuitenkin hyvin myös näissä osissa rakennusta. Myös 1990-luvun muutostöissä lisätyt uudet ovet ovat modernilla tekniikalla tehtyjä, talon arkkitehtuuriin sopeutuvia puupeiliovia. Sisäosan väritys on peräisin 1990-luvulla ja pääosin valkoinen. Tehostevärinä on käytetty

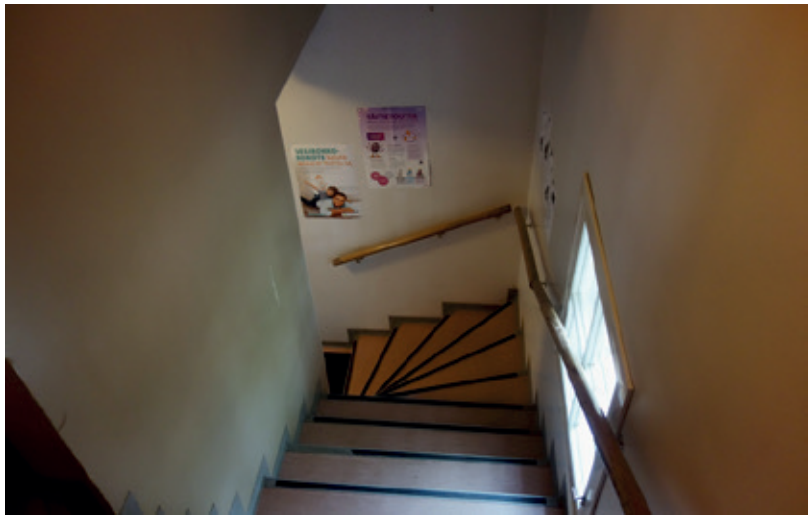

1990 laajennettu kuisti, uudet portaat yläkertaan

Toisne kerroksen tilojen pinnat ovat pääosin moderneja, valkoisia, levytettyjä pintoja.Tiloissa on säilynyt vahoja peilovia. Kuvassa ullakolle johtavan portaan ovi.

920-luvulle tyypillistä profilointia toisen kerroksen ikkunoissa.

1990 asunnoksi tehty toisen kerroksen osa on nykyään muutettu pienillä purkutoimenpiteillä esiopetuksen tiloiksi. Vanhan tilajärjestyksen jäljet tekevät tiloista ahtaita ja vaikeasti hahmotettavia.

Toisen kerroksen 1922 luokkahuoneeksi rakennettu tila on edelleen opetuskäytössä. Kattopinnoissa näkyvissä alkupeöristä puupanelikattoa.

Rakentamaton ullakkotila, jossa ilmanvaihdon asennuksia

1990-luvun kuistille on asennettu jälkeenpäin tehdyssä IV-korjauksissa uusia IV-kanavia näkyviin. Oikealla esiopetuksen käyttämät kuivauskaapit.

Asunnon huonetiloja yhdistettiin vuoden 1965 muutostöissä isommiksi tiloiksi.

Vanha hirsirunko on paljastettu näkyviin esiopetuksen tiloissa. Hirret ovat poikkeuksellisen kookkaita ja taitavasti veistettyjä.

Tuulikaappi TK116:ssa on säilynyt alkuperöistä panelointiia ja ikkunadetaljointia Peiliovi listoituksineen on uusinta 2000-luvun kerrostumaa.

Oppilaseteinen on säilynyt vuoden 1906 muodossa. Tilassa on alkuperäisiä pintamateriaaleja seinissä ja katossa. Ilmanvaihtokoneet ovat 2000-luvun IV-korjauksen jäljiltä.

Alkuperöinen peiliovi oppilaseteisestä luokkatilaan ajoittuu vuoden 1906 laajennukseen.Ovissa käytetty roosa on harvoja 1990-lvun korjauksessa käytettyjä tehostevärejä muuten vaaleassa yleisilmeessä.

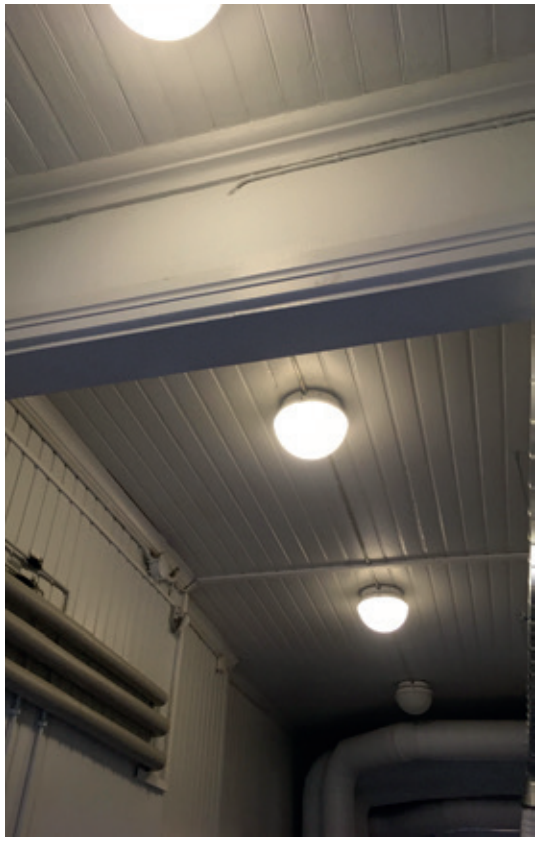

Oppilaseteisen katon panelointia ja listoituksia

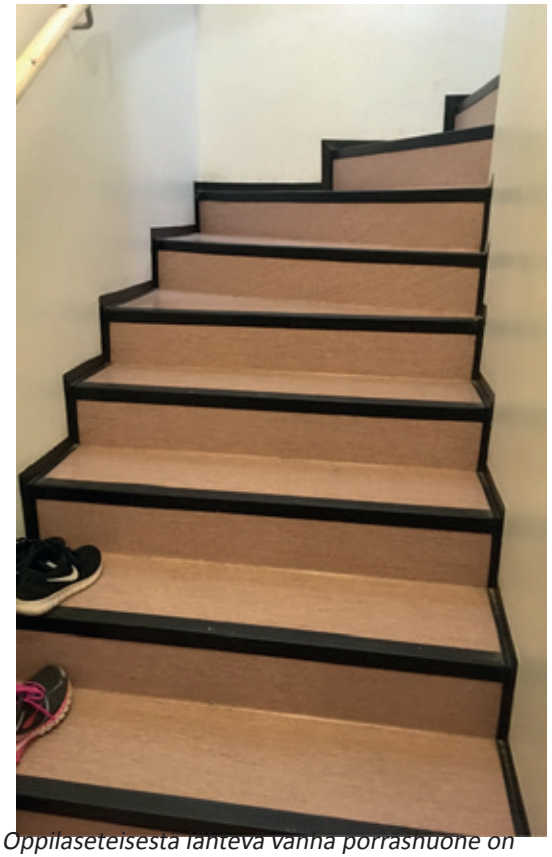

Oppilaseteisesta lähteva vanha porrashuone on uudistettu täysin pinnoiltaan

Portaiden alla sijaitseva komero on nykyään siivouskomerokäytössä. Ovet ja ikkunat alkuperäiset, myös säilyneitä listoituksia

Oppilaseteisen puolipaneli on alkuperäinen ja useaan kertaan maalattu. Yläosan pinkopahvipinnat ovat uusittu ja ovat nykyään päällystetty lasikuitutapetilla.

VUoden 1906 luokkahuone on säilyttänyt luokkatiloista parhaiten alkuperäisen karaktäärinsä. Tilan pariuunit ovat Puurakennus 1 vastaavat, mutta matalemmat.

Vuoden 1906 luokkahuoneen alkuperöistä puupaneelikattoa.

2000-luvun ilmanvaihtokorjauksen jäjiltä luokkatilassa on näkyvissä ilmanvaihdon asennuksia.

Entisen veistosalin paikalla oleva luokkatila on kokenut historian aikana monia tilamuutoksia ja on myös pinnoiltaan modernisoitu.

Eteiseen liittyvät pesutilat ovat moderneilla materiaaleilla toteutetut. Pesutilojen viimeinen tilavaihe on 2010-luvulta.

Opettajien sosiaalitilan tilajako on 1960-luvun muutostöiden jäljiltä.

Pohjoispäädyn vuoden 1923 kuistissa on näkyvissä vanhoja puupaneelipintoja. Ei ole selvää toteutettiinko tilassa 1976 muutostöitä, jotka olisi myöhemmin palautettu ennalleen vai ovatko ne jääneet suunnitelmiksi.

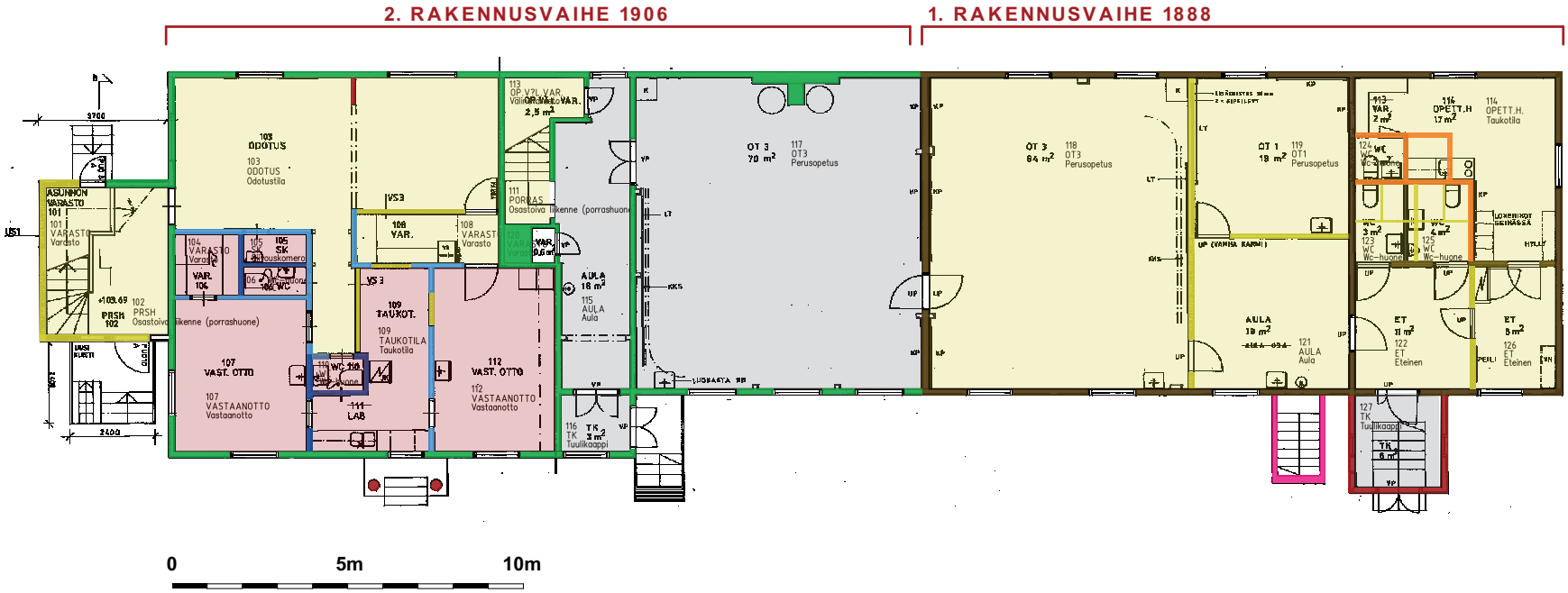

1888 ENSIMMÄINEN RAKENNUSVAIHE

1906 LAAJENNUS

AJOITTAMATON RAKENNE, 1906 TAI 1923

1920-LUVUN RAKENNE

1933 RAKENNE

1965 RAKENNE

1976 RAKENNE

1990 TAI UUDEMPI RAKENNE

1990 TAI SEN JÄLKEEN UUSITTUJA PINTOJA

TILOISSA SÄILYNEITÄ ALKUPERÄISIÄ PINTOJA

AJOITTAMATTOMIA PINTOJA, MAHDOLLISESTI 1965 MUUTOSTYÖT

MESSUKYLÄN KOULU
RAKENNUSHISTORIASELVITYS
Säilyneisyyskaavio

arkkitehtitoimisto LASSE KOSUNEN OY

PUUKOULU 2
1. kerros

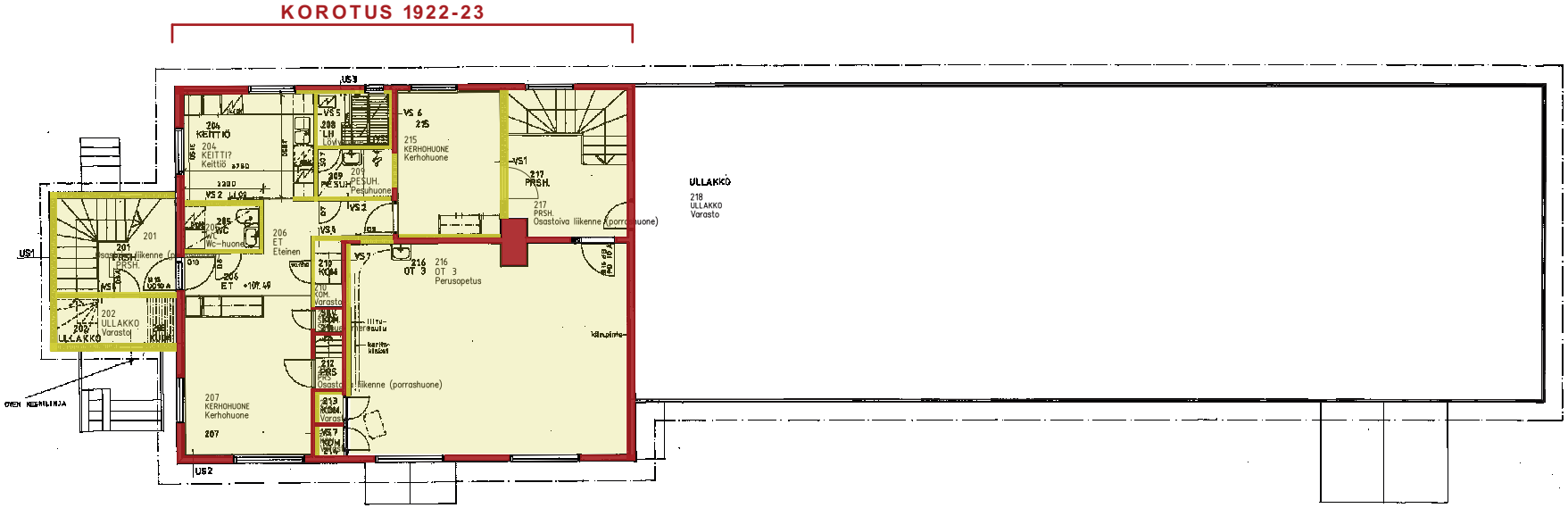

0 5m 10m

1922-23 RAKENNE

1990 TAI SEN JÄLKEEN UUSITTUJA PINTOJA

1990 TAI UUDEMPI RAKENNE

MESSUKYLÄN KOULU
RAKENNUSHISTORIASELVITYS
Säilyneisyyskaavio

arkkitehtitoimisto LASSE KOSUNEN OY

PUUKOULU 2
1. kerros

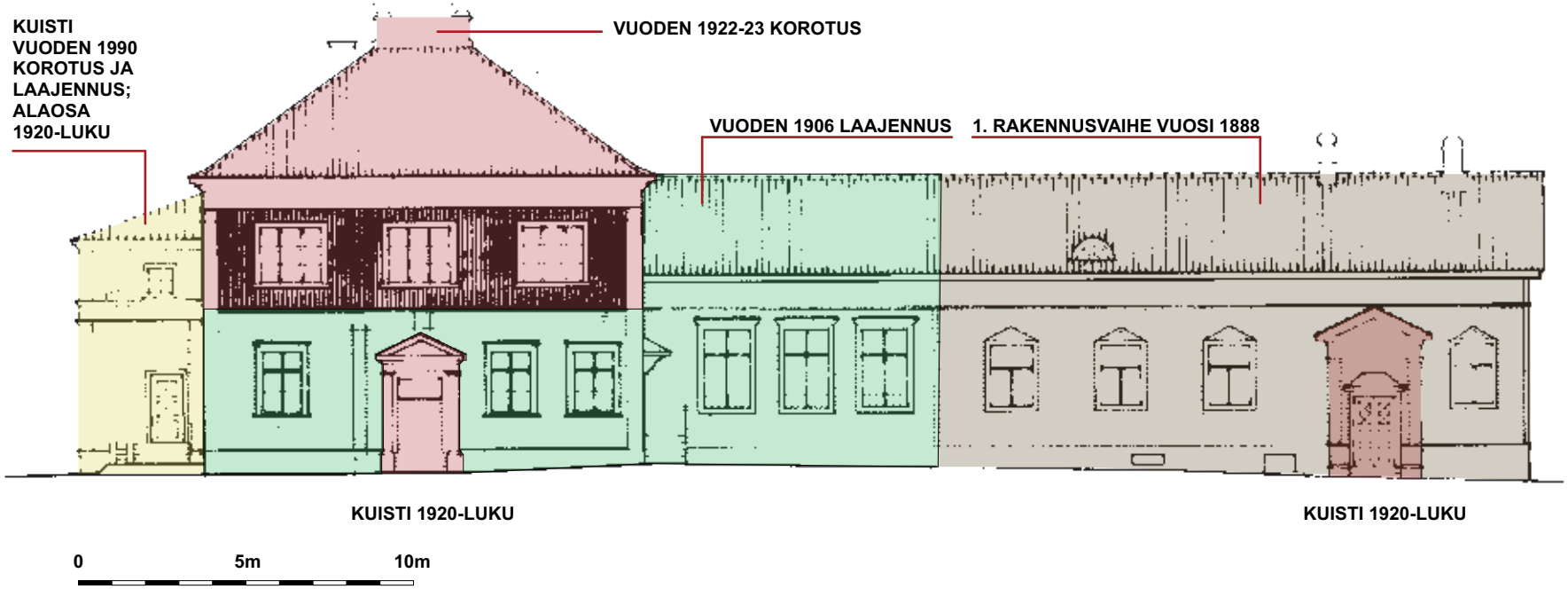

MESSUKYLÄN KOULU
RAKENNUSHISTORIASELVITYS
Säilyneisyyskaavio

arkkitehtitoimisto
LASSE KOSUNEN OY

PUUKOULU 2
Julkisivu itään

roosanpunaista yksittäisissä peiliovissa listoineen. Märkätilat on uudistettu modernein pintamateriaalein.

Kivirakennus nykytila

Kivirakennuksen ulkohahmo on säilynyt hyvin tarkkaan alkuperäisessä asussaan. Vuoden 1965 keskuslämmityksen rakentamisen yhteydessä itäjulkisivulle rakennettu uusi tiilipiippu on ainoa näkyvä lisäys ulkoasussa. Julkisivut ovat silmämääräisesti arvioiden hyvässä kunnossa. Rakennuksen väriä ei muutettu eikä rappausta uusittu vuoden 1990 peruskorjauksessa. Rakennuksen nykyinen pääväri on harmaan vihreä rappauspinnoite vaalean kellertävillä tehosteilla, valkoisilla ikkunoilla ja ruskeilla ulko-ovilla. Vesikatto on tumman harmaa. Kivirakennuksesta on säilynyt vain vähän vanhoja valokuvia, joista alkuperäistä väritystä voisi päätellä. Vuoden 1927 tulipalon jälkeen otetun kuvan mukaan alkuperäinen rappauksen väri olisi ollut hyvin vaalea vain pienellä kontrastilla verrattuna koristeaiheisiin ja julkisivulistoitukseen. Ikkunat ovat tässä kuvassa vaaleat. Vuoden 1963 kuvassa talon väri on hyvin vaalea ikkunoiden ollessa seinäpintaa tummemmat. Värihistoria on tarpeen arvioida tulevien korjausten yhteydessä kartoituksella.

Vesikaton piiput ovat säilytetty, vaikka rakennuksen tulisijat onkin purettu. Vesikatto sisältää edelleen koristeellisia yksi-

Rakennuksen nykyasu pihan puolelle

Kivikoulu 1963, Erkki Kauppila, Vapriikin kuva-arkisto. Rakennuksen vaalea ulkoasu vastaa vuoden 1927 tulipalon jälkeistä kuvaa, ks kohta selvityksen rakennusvaiheet

Luokkasiipi on kaksikerroksinen ja sen kerroskorkeus on muuta rakennusta korkeampi.

Oppilaiden porrahuoneen sivuikkuna on arkkitehtoonisesti mielenkiintoinen kolmiomainen erkkeri.

Kellarin käynti on muita sisäänkäyntejä pienempi, mutta merkitty klassismin muotokielen mukaisesti voluuttikonsoleiden kannattamalla palkkiaiheella.

Julkisivun pinnoite on mahdollisesti Kenitexiä tai vastaavaa ruiskupinnoitetta.

Julkisivu Messukylänkadun suuntaan

Vesikatto on uusittu onnistuneesti 2014. Katon harjan ja piippujen koristeaiheet antavat rakennukselle 1920-luvun klassismin luonnetta

Messukylänkadun puolella ensimmäisen kerroksen ikkunoiden pystysuuntaa on korostettu puisilla balusteri-aiheilla.

Itäjulkisivun puhtaaksi muurattu tiilipiippu on peräisin alueelle vuonna 1965 toteutetusta keskuslämmityksestä. Talon kaksi- ja kolmekerroksisest siivet näkyvät selvästi julkisivun aukotuksessa.

Alkuperöisen asunto- ja keittiösiiven porrashuoneen oviympäristö. Seppeleaiheen alla teksti ”Messukylän koulu”.

Asunto- ja keittiösiiven aukotusta. Keittiökerroksessa ei ole ikkunoita päädyssä.

Oppilaiden sisäänkäynti rakennuksen nurkassa on merkitty graniittisella portaaliaiheella.

tyiskohtia, esimerkiksi harjan ornamenttiaiheet ja savupiippujen jäsentely. Vesikatto uusittiin vuonna 2014 onnistuneesti entisen mallin mukaiseksi.

Sisäpuolella näkyvin kerrostuma on vuoden 1990 peruskorjaus, jolloin rakennuksessa tehtiin mittavia tilamuutoksia ja kaikki sisäpinnat käsiteltiin. Valtaosa seinäpinnoista on valkeaksi maalattuja levypintoja tai rapattuja sileitä pintoja. Sisäkatot ovat pääosin sileitä valkoisia kattoja, jotka on pääosin verhoiltu kattopintaan liimatuilla akustisilla villalevyillä. Parhaiten alkuperäinen materiaalivaikutelma on aistittavissa porrashuoneissa, joissa on nähtävissä alkuperäisiä mosaiikkilattiapintoja ja teräs- ja puukaiteita. Kaikki lattiapinnat on porrashuoneita lukuun ottamatta päällystetty moderneilla muovimatoilla ja -laatoilla.

Rakennusosista vanhat puupeili- ja lasiovet ovat monin paikoin säilyneet ja niiden vuorilistoitus vastaa tyypillistä 1920-luvun profilointia. Uudet puupeiliovet ovat modernilla tekniikalla toteutettuja puupeiliovia. Alkuperäiset ikkunat vahvistavat myös sisätilojen karaktääriä.

Rakennuksen alkuperäinen tilajärjestys on paikoin muuttunut siten, että sen hahmottaminen on paikoin vaikeaa. Tilahierarkian suurin muutos on ollut isojen päätilojen, toisen kerroksen voimistelu- ja juhlasalikokonaisuuden ja ensimmäisen kerroksen ruokailuhuoneen jakaminen pienempiin osiin. Pohjoissiiven asuntojen muutokset kaikissa kerroksissa ovat olleet myös isoja, mutta nämä tilat ovat olleet alunperinkin pieniä ja monimuotoisia. Parhaiten alkuperäisen muotonsa ovat säilyttäneet vanhat luokkatilat ja porrashuoneet. Tosin rakennusrungon keskellä oleva porrashuone on menettänyt osin muotoaan hissilisäyksen takia.

Sisätilojen värityksessä on käytetty värejä hieman runsaammin kuin puurakennuksissa. Tehosteväreinä käytettyä vihreää ja sinistä on mm. lasiseinissä, lattiassa ja sen kuvioinnissa, luokkien ja porrashuoneiden seinäpinnoissa, vaateaulojen kattopalkistossa, vesipisteiden laatoituksessa. Yleisilme on kuitenkin modernin vaalea.

Ullakkokerros on rakentamaton vuonna 1990 lisättyä ilmanvaihtokonehuonetta lukuun ottamatta. Kerroksessa on runsaasti IV-tekniikan vaatimia asennuksia. Viimeisimmissä muutosvai-

Asunto- ja keittiösiiven porrashuoneessa on aistittavissa alkuperäinen materiaalivaikutelma. Askelmat ja lepotaso ovat mosaiikkibetonia, kaiteet rautaa ja käsijohde kuullotettua puuta. Ovet ovat allkuperäisiä lasipuuovia.Porrashuoneen laajennus hissin takia nökyy lattiamateriaalin vaihtumisena.

Ullakkotila on vuoden 1990 korjauksessa tehtyä ilmanvaihtokonehuonetta lukuunottamatta rakentamaton

Asunto- ja keittiösiiven ylätasanne

Kolmannen kerroksen entisessä asunnossa sijaitsee nykyään hammashoitolan tilat.

Toisen kerroksen asunto toimii nykyään opettajien tilana

Hammashoitolan tilojen uudet puuovet ovat moderneja puupeiliovia.

Asunto- ja keittiösiiven porrashuoneessa on säilynyt asuntojen alkuperöisiä puulasiovia.

Vuoden 1990 muutostöissä toteutettiin toisen kerroksen tilamuutosten yhteydessä uuden kirjastotilan lasisseinäinen sivukäytävä. Lattiassa uutta vinyylilaatoilla toteutettua kuviointia.

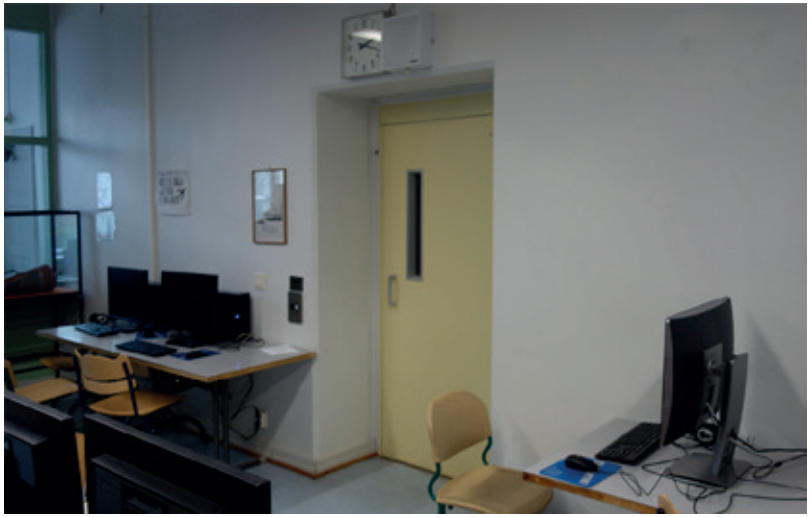

1990 korjauksessa toteutettu hissi

1990 korjauksessa yhdistetty kirjasto on nykykäytössä jaettu kahteen toimintoon, tietokoneluokaksi ja tavalliseksi opetustilaksi. Toimintojen väliin ei ole rakennettu kiinteää seinää.

1990 korjauksessa lasiseinällä juhlasalista erotettu kirjastotila, joka toimii nykyään perusopetustilana.

2000-luvun ilmanvaihtokorjauksissa lisätyt vaakakanavat näkyvät huonetilojen nurkissa kookkaina kotelointeina.

1990 korjauksessa juhlasalista erotettiin toisesta kerroksesta ennen puuttunut oppilaseteinen.

Oppilasteteisen katossa näkyvät vielä juhlasalin palkisto. Porrashuoneen vuoden 1990 korjauksessa lisätty teräslasiseinä erottaa aulan porrashuoneesta

Oppilaiden porrashuoneen ylätasanne koristeellisinen kaiteineen. Vasemmalla julkisivussa kolmiomaisena erkkerinä erottuva ikkuna-aie.

Kolmioerkkerin detaljeja.

Opetustilojen pintamateriaalit ovat moderneja, sileitä valkoisia pintoja. Lattian kvartsivinyylilaattojen värion kaikissa luokkatiloissa sininen.

Oppilaiden porrashuoneen ja ensimmäisen kerroksen välisen aukon porrasaiheet. Lasiseinä on peröisin vuoden 1990 muutostöistä.

Ensimmäisen kerroksen porrashuone. Tilan wc-tilapaketti ei näy vuoden 1990 lupakuvissa eli on uudempi lisäys.

2000-luvun ilmanvaihtokorjaus näkyy aulatiloissa kookkaine hormi- ja kotelorakenteina.

Käytävä oppilasaulasta asunto- ja keittiösiiven porrashuoneeseen on uusi, vuoden 1990 korjauksessa siirretty yhteys.

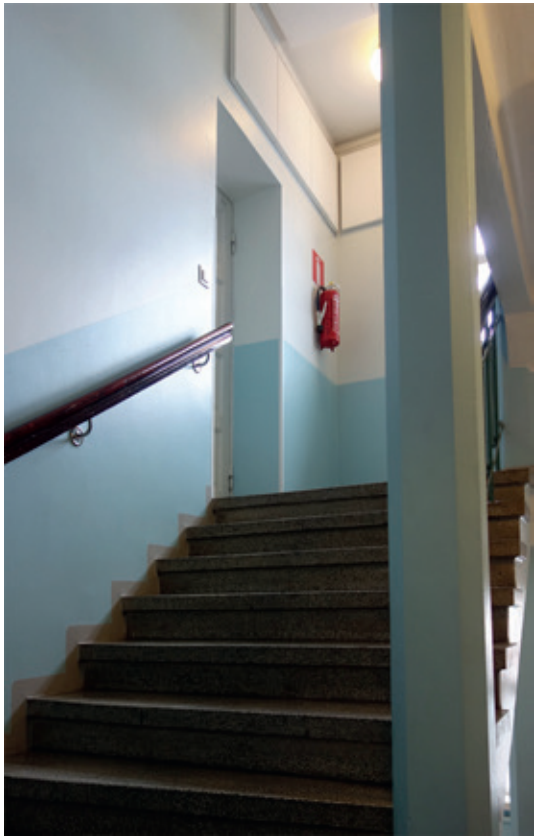

Oviaukko käytävästä asunto- ja keittiösiiven porrashuoneeseen on uusi, vuoden 1990 korjauksessa siirretty yhteys.

Asunto- ja keittiösiiven porrashuoneen pohjakerroksen tason alkuperöinen mosaiikkibetonilattia.

Vanhan porrashuoneen kohdalla on vuoden 1990 lupakuvissa wc-tila. Myöhemmissä muutoksissa tila on kuitenkin otettu näyttelyvitriiniäyttöön ja wc-tilat on toteutettu oppilasaulaan.

Rehtorin ja kanslian toimistotilat on tehty jakamalla alunperin ruokailuhuoneena ja myöhemmin luonnontieteenluokkana tominut tila pienempiin osiin.

Vuoden 1990 hissilisäys on vaatinut asunto- ja keittiösiiven porrashuoneen laajentamisen entisen asunnon puolelle.

Ruokalan keittiötilat muutettiin vuoden 1990 muutostöissä terveydenhoitajan tiloiksi. Tilat toimivat nykyään opetustiloina. Vanhat rakennusvaiheet näkyvät tilojen epäsuotuisina muotoina.

Kellarin varastosiipi on lähes alkuperäisessä asussaan

Entinen pannuhuone on nykyään liitetty kaukolämpöverkkoon. TIla on muita kellarin tiloja korkeampi.

Puutyöluokka toteutettiin kellarin varastotiloihn alun perin vuoden 1980 muutostöissä.

Teknisen työn konesali entisen halkosuojan kohdalla.

MESSUKYLÄN KOULU
RAKENNUSHISTORIASELVITYS
Säilyneisyyskaavio

arkkitehtitoimisto
LASSE KOSUNEN OY

KIVIRAKENNUS
Kellarikerros

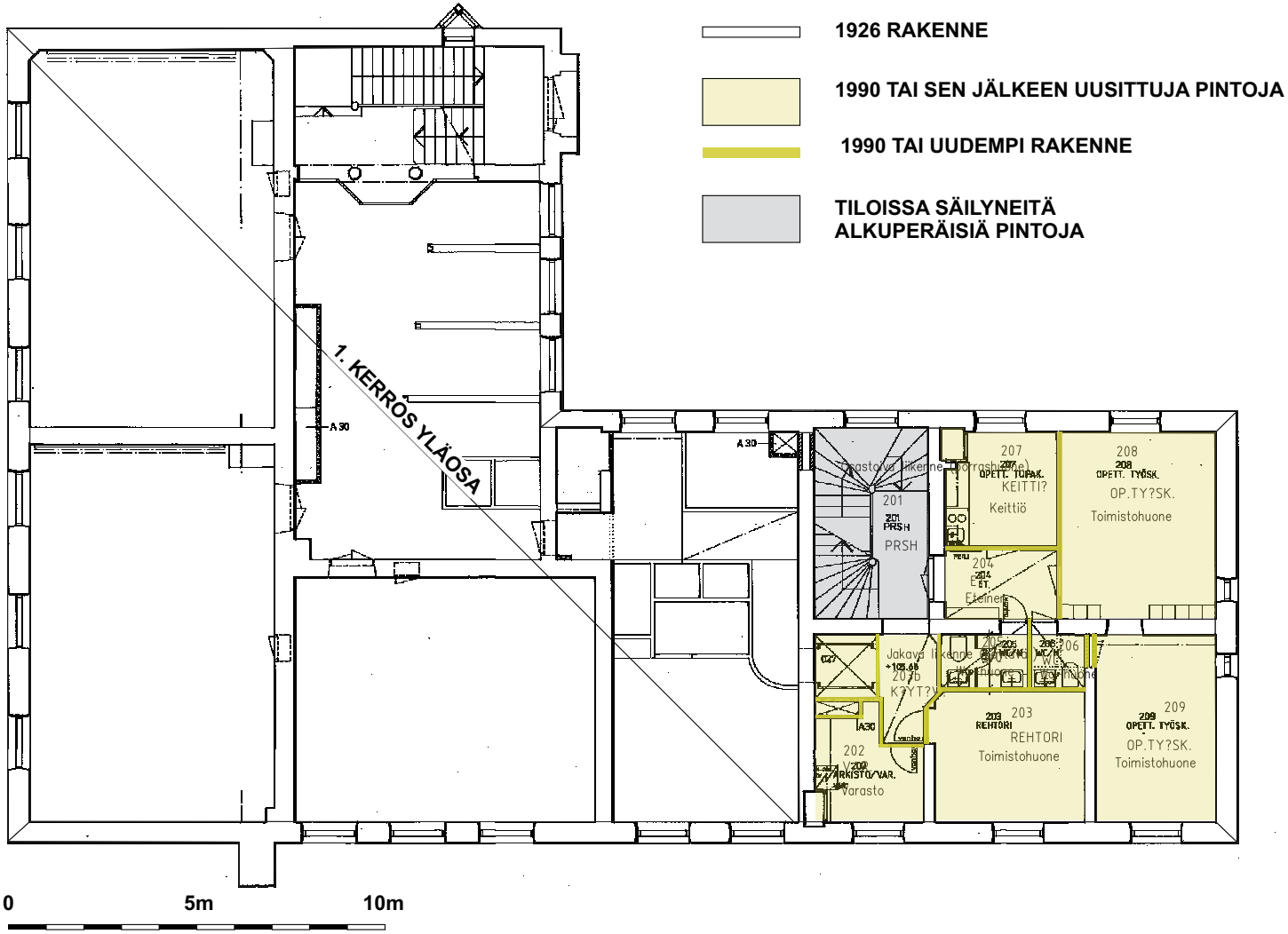

MESSUKYLÄN KOULU
RAKENNUSHISTORIASELVITYS
Säilyneisyyskaavio

arkkitehtitoimisto
LASSE KOSUNEN OY

KIVIRAKENNUS
1./ 2. kerros

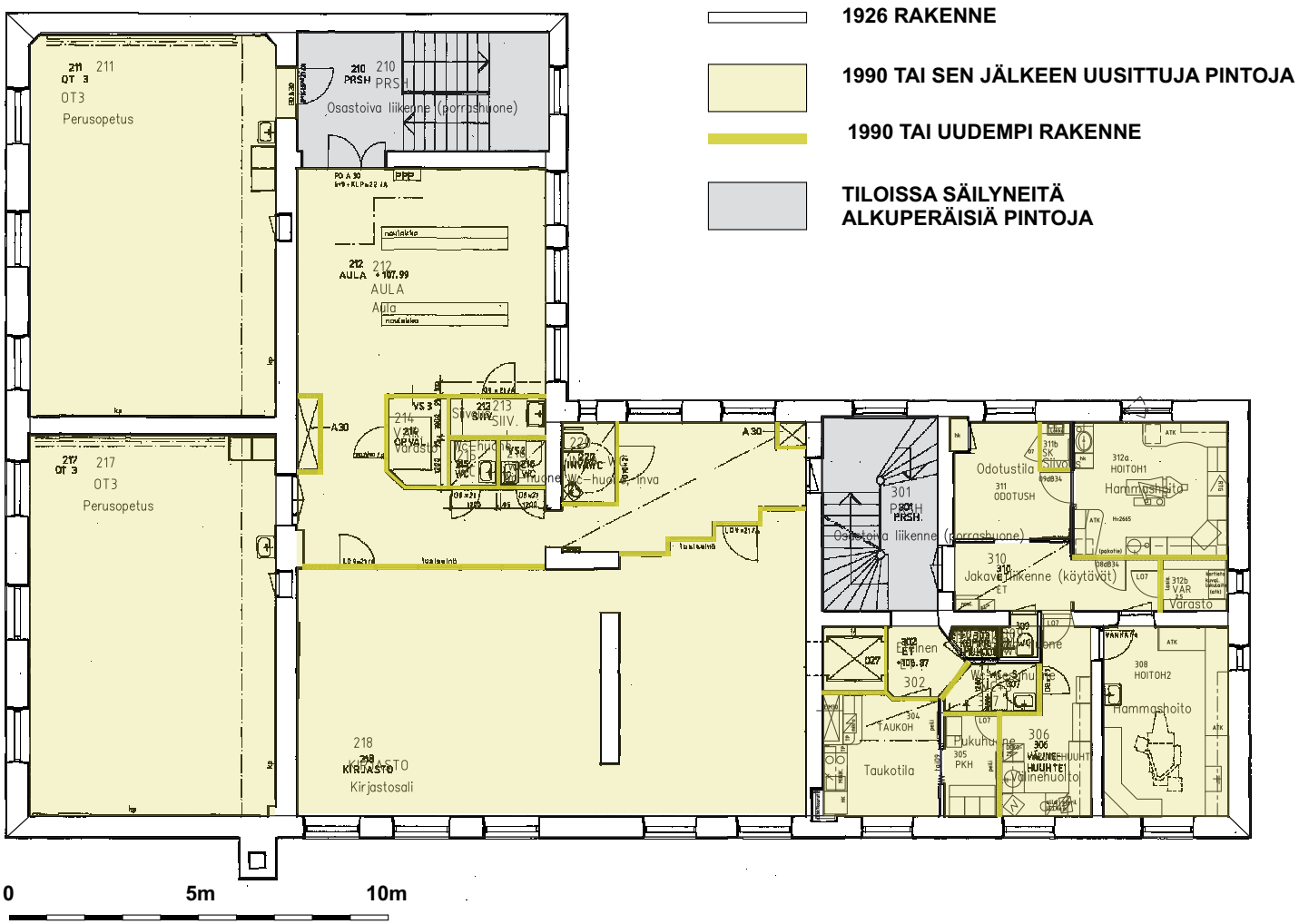

MESSUKYLÄN KOULU
RAKENNUSHISTORIASELVITYS
Säilyneisyyskaavio

arkkitehtitoimisto LASSE KOSUNEN OY

KIVIRAKENNUS
2. / 3. kerros

heessa lisätyt uudet ilmanvaihdon kanava-asennukset näkyvät tilojen nurkissa esiintyvinä suurikokoisina pystyhormeina ja katonrajan kotelointeina.

Lisärakennus nykytila

Lisärakennuksessa ei ole tehty merkittäviä muutostöitä rakentamisvuotensa 1990 jälkeen.

Julkisivu pihalle. Takimmainen katos johtaa ulkoiluvälinevarastoon, lähempi on pääsisäänkäynti. Välissä Ilkka Väätin taideteos "Aika, aurinko ja maailmat, osat I-III"

Päätyjulkisivu

Takajulkisivu, keittiön huoltopiha

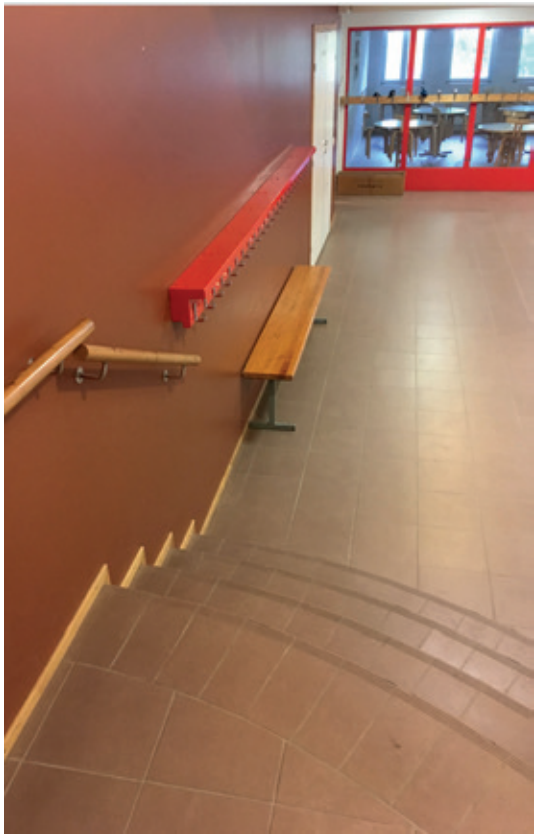

Portaat alakerran aulaan, josta käynti ruokalaan. Aulan seinässä tehostevärinä terrakotanpunainen.

Liikuntahallin sivukäytävä, johon aputilat avautuvat.

Ala-aulan syvän sininen betoniseinä, joka toimii naulakkona.

Ruokalatila.

Ala-aulan ja rukalatilan välinen lasiseinä.

Korkeata tilaa, musiikki- ja kuvaamataitoluokka.

Liikunta-ja juhlasali

7. Rakennusten nykytila piirustuksin

Puurakennus 1

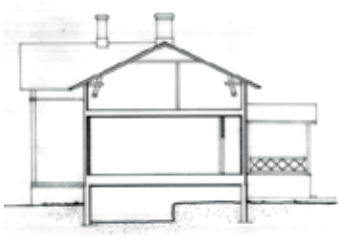

LEIKKAUS

PÄÄTY ITÄÄN

JULKISIVU POHJOISEEN

PÄÄTY LÄNTEEN

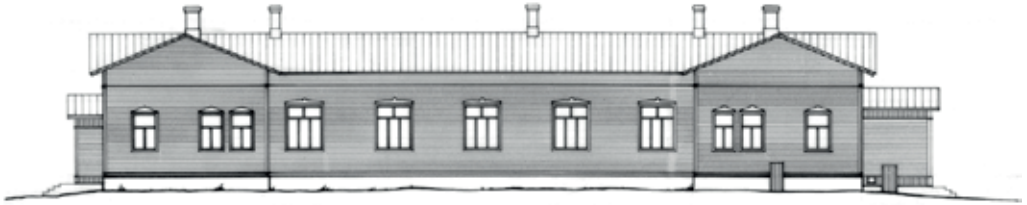

JULKISIVU ETELÄÄN

Ajantasaiset piirustukset, Puurakennus 1
Julkisivut ja leikkaukset, 1989
Pohjapiirros 1993
Tilakeskuksen kuva-arkisto

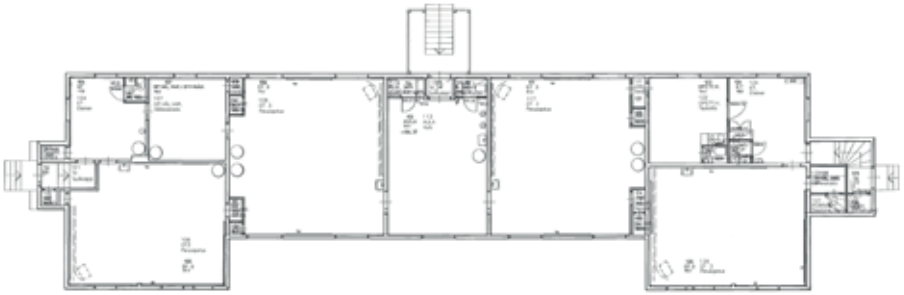

Puurakennus 2

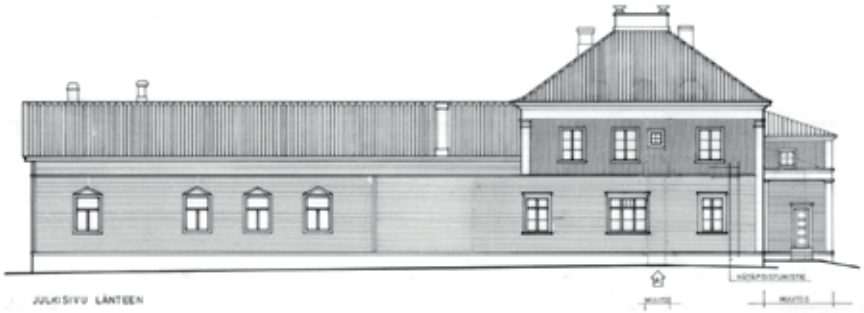

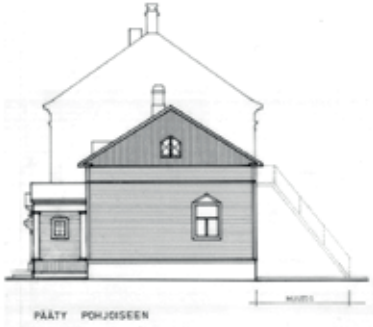

Ajantasaiset piirustukset, Puurakennus 2
Julkisivut ja leikkaukset, 1989
Pohjapiirrokset 1994
Tilakeskuksen kuva-arkisto

Kivirakennus

Kellari

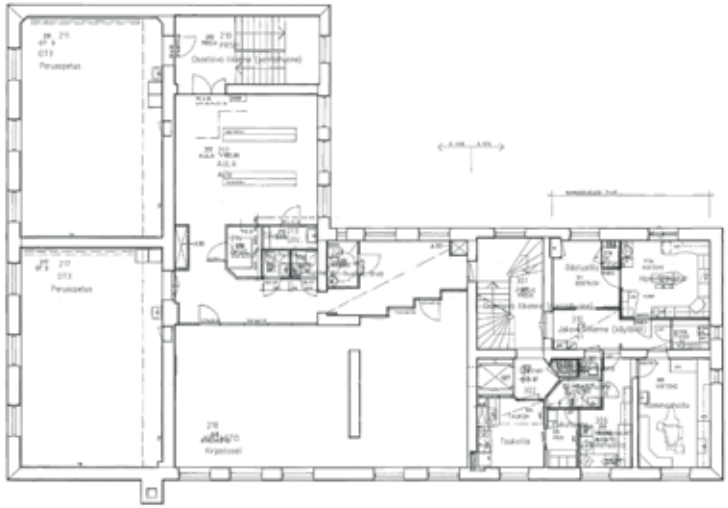

1.krs

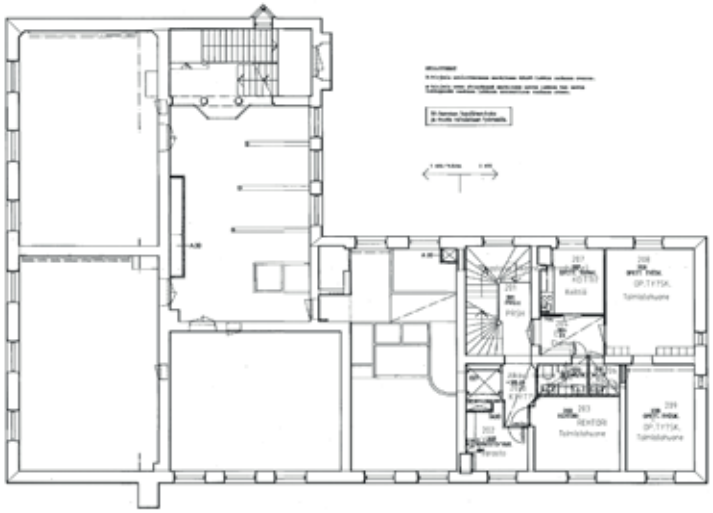

1.krs yläosa/ 2.krs.

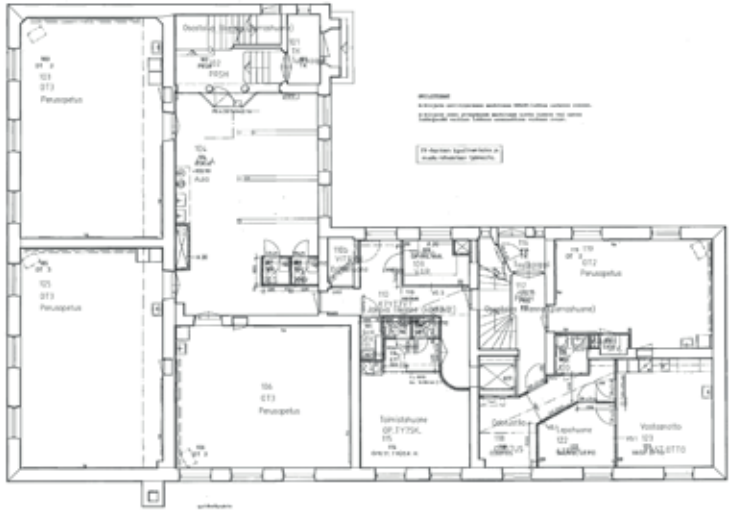

2krs/ 3.krs

Ajantasaiset piirustukset, Kivirakennus
Pohjapiirrokset 1994, Tilakeskuksen kuva-arkisto

SIVU POHJOISEEN

SIVU ITÄÄN

SIVU ETELÄÄN

SIVU LÄNTEEN

Ajantasaiset piirustukset, Kivirakennus
Julkisivut 1989, Tilakeskuksen kuva-arkisto

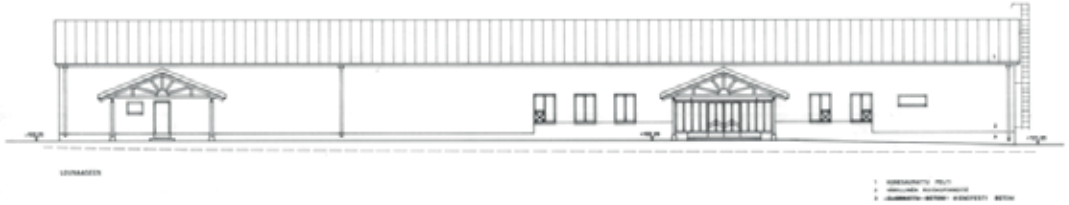

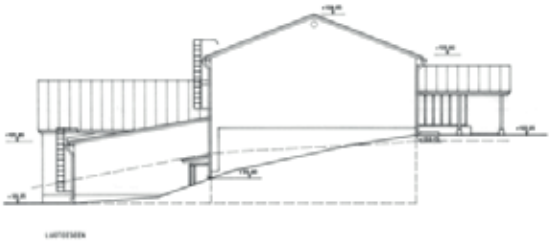

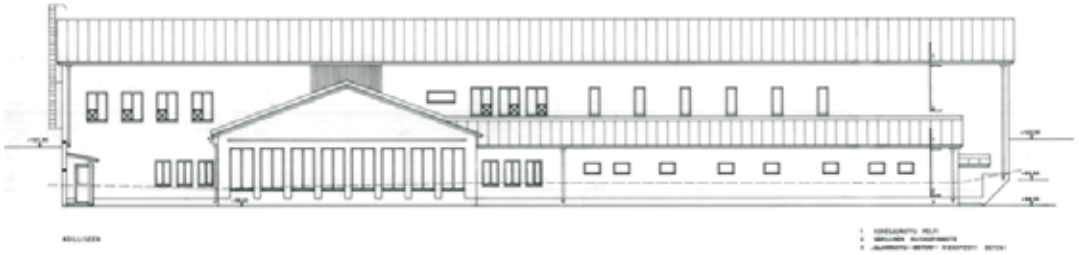

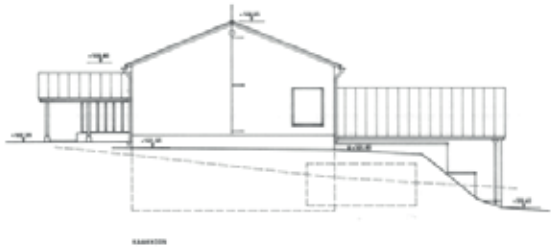

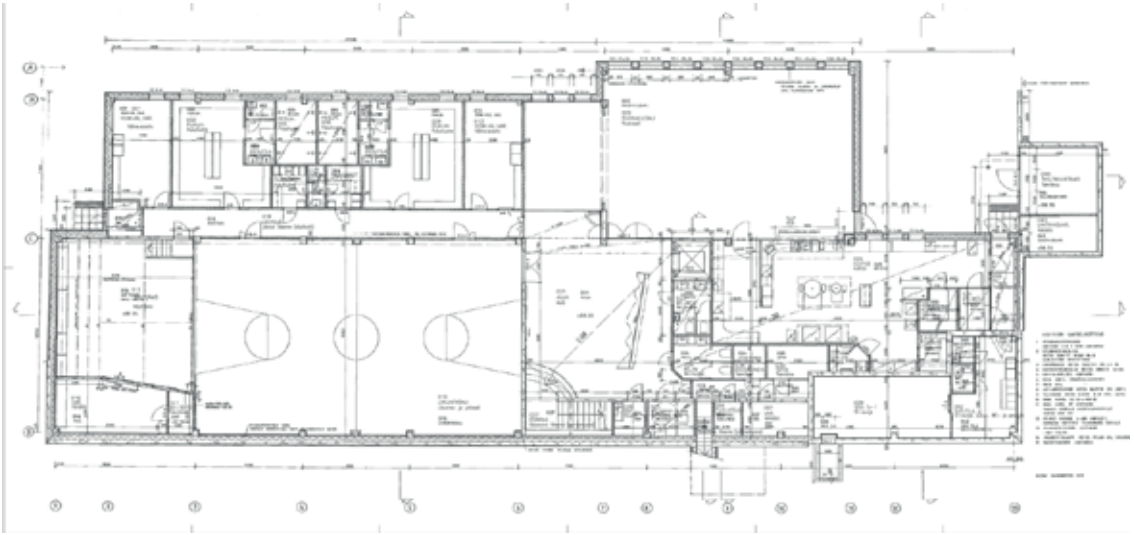

Ajantasaiset piirustukset, Lisärakennus
Julkisivut ja pohjapiirustukset 1990,
, Tilakeskuksen kuva-arkisto

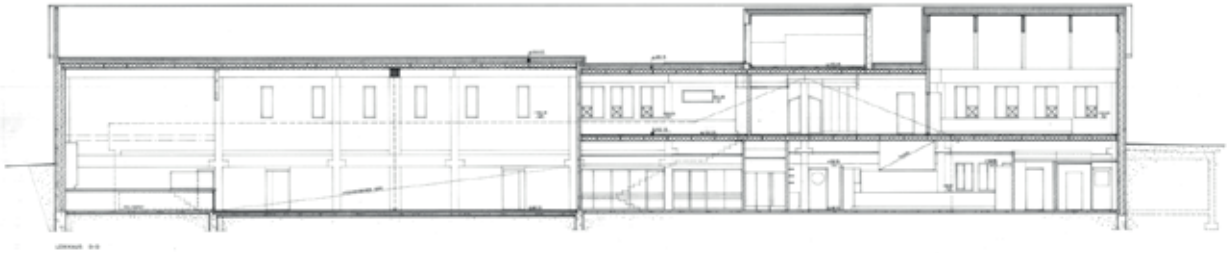

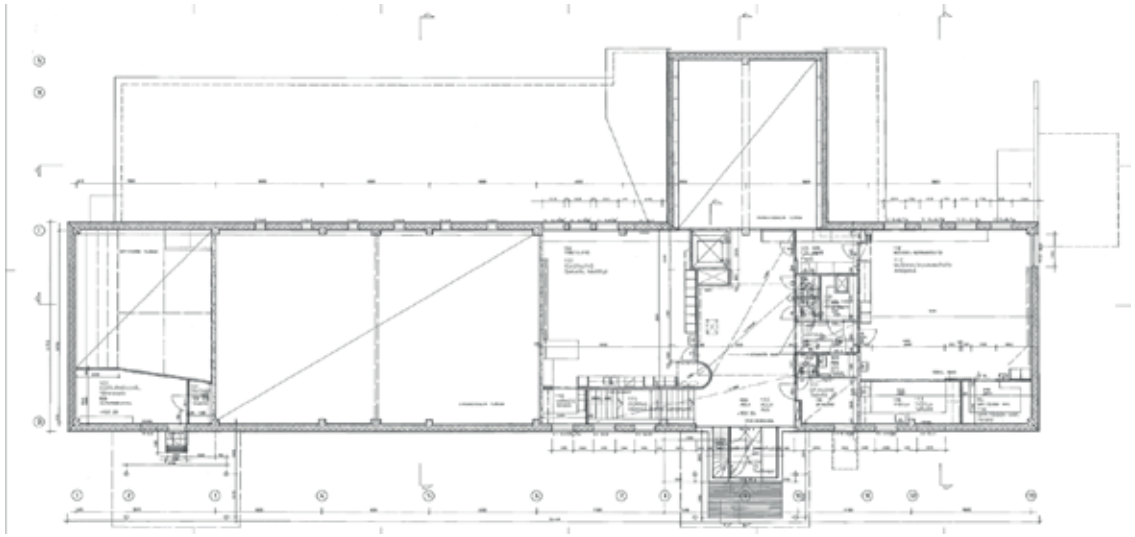

Ajantasaiset piirustukset, Lisärakennus
Julkisivut ja pohjapiirustukset 1990,
, Tilakeskuksen kuva-arkisto

8. Arvot ja merkitys

Messukylän koulun rakennuksia ei ole suojeltu asemakaavalla. Pirkanmaan maakuntakaava 2040:ssä Messukylän koulu kuuluu kuitenkin Messukylän kirkot lähiympäristöineen nimiseen maakunnallisesti arvokkaaseen rakennettuun ympäristöön. Sitä kautta aluetta koskee Maakuntakaavan suunnittelumääräys: ” Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa, rakentamisessa ja käytössä tulee turvata ja edistää alueen kaupunkikuvan ja rakennusperinnön arvojen säilymistä ja edelleen kehittämistä. Uusi rakentaminen on sopeutettava alueen kulttuuriympäristön ominaispiirteisiin ja ajalliseen kerroksellisuuteen.” Nykyinen asemakaava on vahvistettu 1965 eikä tästä johtuen huomioi ympäristön kulttuurihistoriallisia arvoja.

Rakennusryhmällä on merkittävä kaupunkikuvallinen merkitys Messukylän vanhan raitin kaupunkikuvalle. Se muodostaa yhdessä hautausmaiden ja uuden ja vanhan kirkon kanssa harjumaiseman päälle rakentuneiden historiallisten kohteiden kokonaisuuden. Koulun tontin rakennuksilla on pitkä yli 130 vuoden yhtenäinen historia koulukäytössä. Vaikka rakennukset eivät rajaudukaan suoraan Messukylänkatuun, varsinkin kivikoululla on merkitystä myös katunäkymissä. Yhdessä hautausmaiden, Kivikirkonpuiston ja Messukylän kentän kanssa vehreä tontti muodostaa Messukylän kirkonkylän väljän viheralueiden vyöhykkeen.

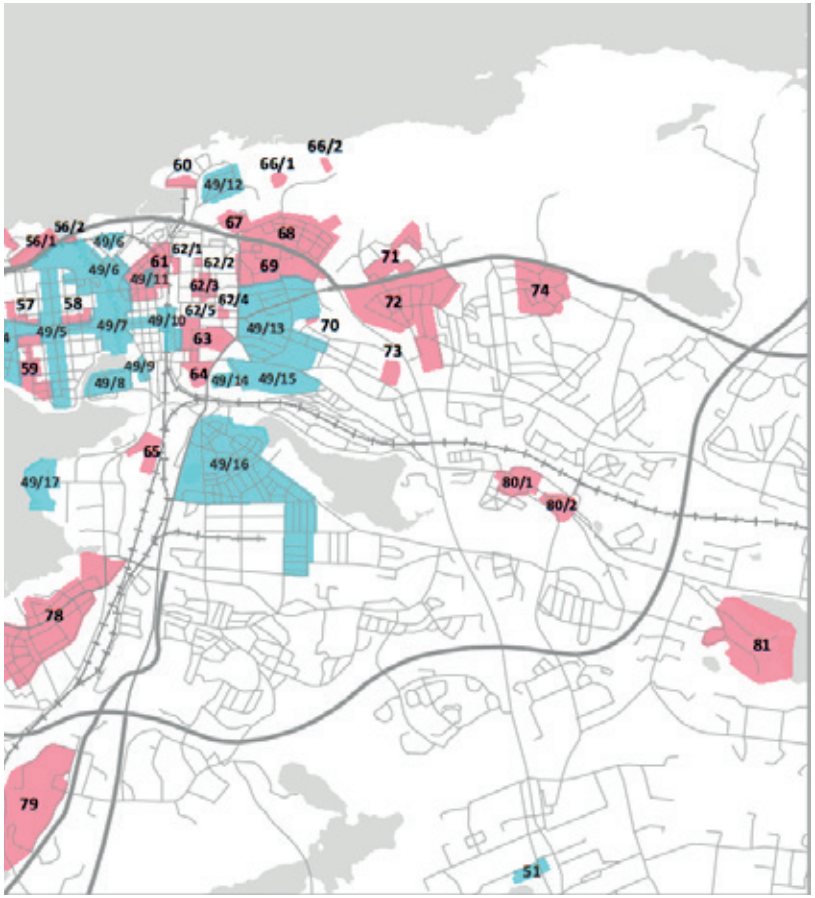

Ote maakuntakaava 2040:sta, maakunnallisesti arvokkaat rakennetut ympäristöt, Messukylän koulun tontti osa aluetta 80/1

Nykyinen pihajärjestely on saanut muotonsa kivirakennuksen ja sen ulkorakennuksen ja puurakennus 2:n korottamisen yhteydessä 1920-luvulla. Ulkorakennuksen korvaaminen uudisrakennuksella 1990-luvulla ei muuttanut rakennusten välistä hierarkiaa, jossa kivirakennuksen massa hallitsee matalampia rakennuksia ja jossa ne yhdessä rajaavat väliinsä väljän hiekkapintaisen pihan. Vanhimmista säilyneistä valokuvista 1920- ja 1940-luvuilta voi päätellä, että piha on ollut ainakin tämän jälkeen koko ajan niukkapuustoinen ja ilmeeltään avoin. Kasvillisuus pihan puolella on ollut lähinnä pensasistutuksia rakennusten läheisyydessä, kun puolestaan keskipihan ulkopuolella kasvillisuus on ollut suljetumpaa täyskokoista puistoa. Tämä jako on säilynyt nykypäiviin asti ja on jatkossakin säilyttämisen arvoinen. Isokokoiset kuuset ja lehtipuut sitovat koulun tontin osaksi muiden historiallisten rakennusten vihervyöhykettä.

Puurakennuksilla on historiallista arvoa jo itsessään vanhan ikänsä vuoksi. Rakennukset kertovat jo hävinneen Messukylän kunnan historiasta ja alueen koulunkäynnin historiasta ja koululaitoksen kehityksen historiasta. Puurakennukset ovat edustava esimerkki kansakoulurakentamisesta varhaisesta vaiheesta, jolloin kouluarkkitehtuuri vielä etsi muotoaan. Rakennukset liittyvät yli sadan vuoden ajalta alueen asukkaiden muistoihin ja historiaan messukyläläisten yhteisenä keskeisenä julkisena tilana. Sukupolvien yli yltävä ketju opintien alkuna jatkuu edelleen koulun toimiessa yhä alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan.

Puurakennusten ulkopuolen alkuperäisyysaste on suuri ottaen huomioon rakennusten pitkän elinkaaren. Puurakennus 1 on ulkoasultaan lähellä rakentamisajankohtansa 1866 asua. 1920-luvun

Puurakennukset 1 ja 2 vuonna 1947, J.Salonius. Tampere-seuran arkisto

Kivirakennus ja puurakennus 1 vuonna 1947, Salonius.jpg

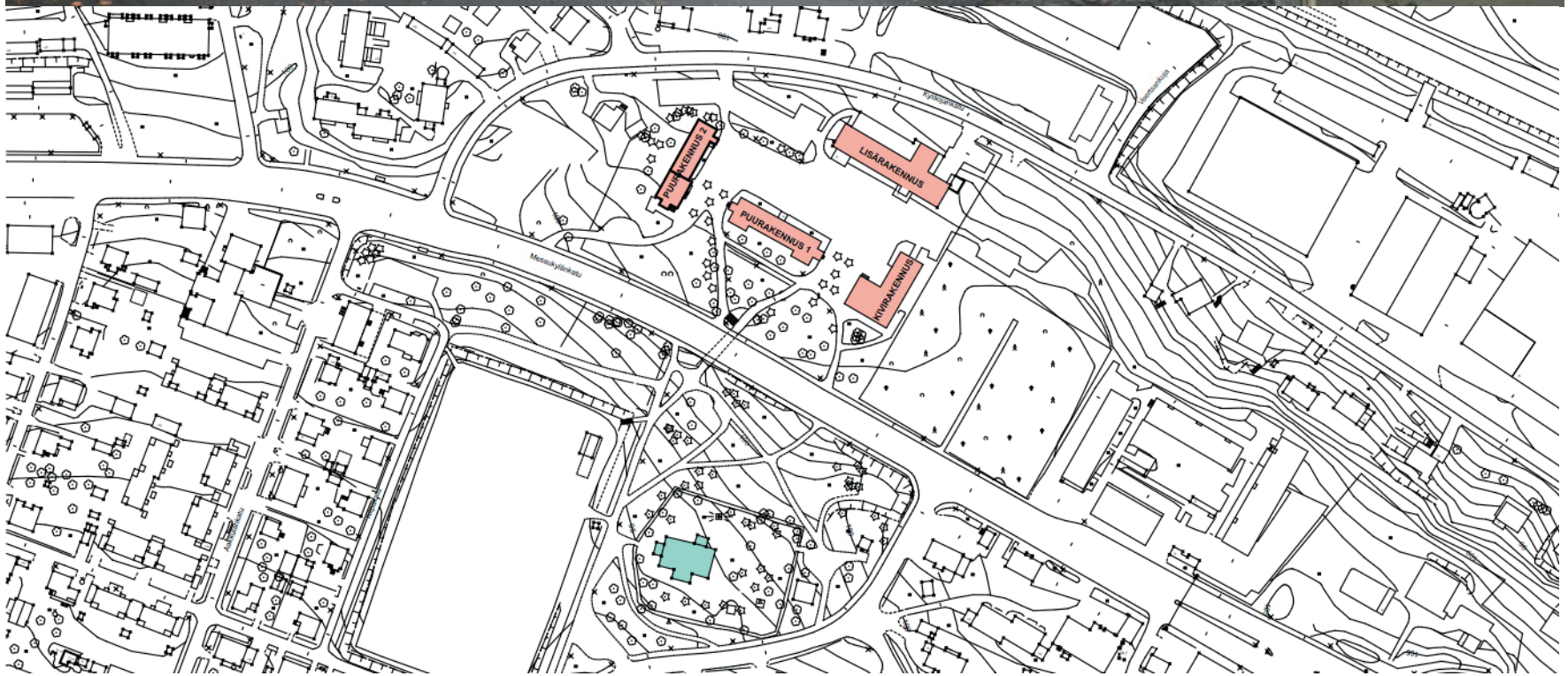
PUURAKENNUS 2
LISÄRAKENNUS
PUURAKENNUS 1
KIVIRAKENNUS
Messukylänkatu

kuistimuutokset istuvat hyvin kokonaisuuteen. Puurakennus 2 on vuosina 1906 ja 1926 laajentunut sivusuuntaan ja ylöspäin. Laajennukset on toteutettu laadukkaasti aikansa arkkitehtuurin muotokielellä ja ne ovat hyvin luettavissa julkisivuista. Erityisen arvokkaita ovat molempien rakennusten alkuperäisenä säilyneet rakennusosien yksityiskohdat, alkuperäiset ikkunat ja ovet, panelointi, listoitus ja koristeaiheet. Nämä yksityiskohdat tulee säilyttää tulevaisuudessakin autenttisena todisteena aikakautensa rakentamistavasta.

Kivirakennus on säilynyt uutta keskuslämmityspiippua lukuun ottamatta lähes täydellisesti alkuperäisessä ulkoasussaan. Antikvaarista arvoa nostavat alkuperäiset ikkunat, ovet ja hyvin säilyneet julkisivun koristeet. Talon arkkitehtuuri on vakaata ja tasapainoista. Hillityn jykevää vaikutelmaa keventävät aikakauden tapaan toteutettu niukka koristelu ovi- ja ikkunaympäristöissä sekä katon ja seinän liittymissä. Kivirakennus onkin hyvin säilynyt ja edustava esimerkki 1920-luvun koulurakentamisesta.

Lisärakennuksen rooli sommitelmassa on selvästi alisteinen. Vaikka rakennus on pohjan alaltaan tontin suurin, rakennusmassan upottaminen harjurinteeseen antaa tilaa vanhoille rakennuksille. Erityisesti pienempikokoiset puurakennukset säilyttävät näin asemansa pihapiirin tärkeinä rakennuksina. Lisärakennuksen arkkitehtuurissa on piirteitä 1980-1990 –luvun arkkitehtuurin postmoderneista virtauksista ja se ei se pyri muotokielellään kontrastiin vanhojen rakennusten kanssa. Sisätiloissa on kestävästi toteutettuja ja persoonallisia arkkitehtonisia yksityiskohteita, jotka sopivat hyvin koulurakennuksen karaktääriin. Arkkitehtonisesti mielenkiintoisia kohtia ovat yläaulan liittyminen ensimmäisen kerroksen ruokailutilan aulaan ja niitä yhdistävä pääporras sekä yläkerroksen päädyn korkea musiikki- ja kuvaamataitoluokka.

Sisätiloiltaan parhaiten säilynyt on Puurakennus 1, jossa tilajako vastaa monin paikoin alkuperäistä huonejärjestystä. Varsinkin isojen luokkatilojen kokonaisuus on erittäin edustava poikkeuksellisen huonekorkeutensa ja pariuunien juhlavan sommitelman ansiosta. Näissä tiloissa ja oppilaseteisessä on säilynyt myös vanhoja pintamateriaaleja. Tulevissa korjauksissa tämä kokonaisuus on erityisesti vaalimisen arvoinen. Rakennuksessa on säilynyt paljon vanhoja, alkuperäisiä peiliovia ja listoituksia. Säilyneet rakennusosat nostavat rakennusten autenttisuuden astetta. Uuden talotekniikan sovittaminen on väliaikaisen näköistä varsinkin viimeisissä ilmanvaihtokorjauksissa. Erityisesti tämä näkyy oppilaseteisen teknisissä asennuksissa. Värimaailman läpikäyvä valkoisuus antaa ajankohdalle vieraan modernin vaikutelman. Tulevissa korjauksissa kannattaa tehdä varovaisia rakenneavauksia suunnittelutyön tueksi alkuperäisten pintamateriaalien ja värimaailman selvittämiseksi.

Puurakennus 2 on kokenut elinkaarensa aikana monia vaiheita ja sen sisätiloissa on vain vähän näkyvissä olevia alkuperäisiä pintamateriaaleja. Näitä on nähtävissä ainoastaan vuoden 1906 laajennuksen oppilaseteisessä ja luokkatilassa. Nämä tilat ovat myös lähes ainoat alkuperäisen muotoiset huonetilat. Luokkatilassa on rakennuksen ainoa säilynyt tulisija, ulkoseinän pariuuni. Myös Puurakennus 2:ssä on säilynyt paljon vanhoja, alkuperäisiä peiliovia ja listoituksia, joita tulee vaalia myös tulevissa korjaustöissä. Rakennuksen kolme kuistia ovat säilyneet pintamateriaaleiltaan alkuperäisen tyyppisinä. Muissa tiloissa tilajaon tai pintamateriaalien alkuperäisaste on pienempi.

Erityisesti toisen kerroksen tilat ovat nykyisessä muodossaan, lukuisten muutostöiden jälkeen sekavat ja kaipaavat tilallista selkeyttämistä. Tulevissa korjauksissa kannattaa miettiä mahdollisuuksia rakennushistoriallisien kerrostumien merkitsemisestä myös rakennuksen sisätiloissa. Tämän tueksi kannattanee tehdä varovaisia rakenneavauksia suunnittelutyön tueksi alkuperäisten pintamateriaalien ja värimaailman selvittämiseksi.

Kivirakennuksen tilajärjestelyt ovat pääosin muuttuneet alkuperäisestä lukuun ottamatta luokkien ja joidenkin aulatilojen ja porrashuoneiden muotoa. Autenttisuudeltaan arvokkaita ovat porrashuoneet, joissa on nähtävissä alkuperäisiä rakennusosia ja pintamateriaaleja. Muutoksista huolimatta rakennuksen eri tiloissa on säilynyt paljon alkuperäisiä peiliovia. Myös alkuperäiset sisään-ulos –aukeavat puuikkunat ovat ensiarvoisen tärkeät tilojen tunnelmalle. Pohjoissiiven asuntojen ja vanhojen keittiötilojen alue on muuttunut voimakkaasti vuosien varrella ja on ahdetun oloinen. Varsinkin ensimmäisen kerroksen entiset vastaanottotilat ovat nykyisessä asussaan muodoltaan sekavat ja pintamateriaaleiltaan vanhan talon henkeen vieraat. Talon nykyinen väritys ei tue vanhan talon karaktääriä ja tulevissa korjauksissa tueksi kannattaa tehdä varovaisia rakenneavauksia suunnittelutyön tueksi alkuperäisten pintamateriaalien ja värimaailman selvittämiseksi. Tulevissa muutostöissä kannattaa myös harkita, onko toisen kerroksen juhlasali-aula –tilakokonaisuuden palauttaminen lähemmäs alkuperäistä tilahierarkiaa mahdollista.

9. Selvitystyössä käytetty arkistomateriaali

Kansallisarkisto

Puurakennus 1

- piirustukset, päiväämätön ja allekirjoittamaton, 1880-luku. Rakennushallituksen piirustukset II –kokoelmasta, RakH II Idd. 36.

Tampereen tilakeskuksen arkisto

Asemapiirrokset

- piirustus 1955/ tonttijakoehdotus korttelista nro 5101 17.11.1955, Tampereen kaupungin rakennustoimisto mittausosasto
- asemapiirustus v. 1965 / muutos kaukolämmöksi, Jaakko Ilveskoski

Puurakennus 1

- piirustukset 1926 / Opettajanasunnon muutoskuva, uuden kuistin piirustukset, A.E. Eränen
- piirustukset, päiväämätön 1920-luku / Kuistin ja kellarin muutospiirustuksia, toteutumaton (?) luonnos
- piirros 1933 / pohjapiirros, allekirjoitus A.L
- piirustukset 1933, päivitetty 1940 / pohjapiirustukset, leikkaus, julkisivut, A.L. (1933), Rinne (1940)
- piirrokset 1949 / pohjapiirros pääkerros ja kellarikerros, julkisivut, leikkaus Reijo Oranen
- piirrokset 1960 / asunnon muutos opetustiloiksi, Jaakko Ilveskoski
- piirrokset 1965/ asunnon muutos opetustiloiksi, Jaakko Ilveskoski

Puurakennus 2

- piirustukset 1922 / korotus, leikkaus ja julkisivut, Eränen & Autero
- piirustukset 1923 / kuistin muutospiirustus, Eränen & Autero

- piirustus 1926 / vuorauspiirustus (julkisivu) , A.E.Eränen
- piirustukset 1931 / kellarin lisäys asunnon alle, Tampereen kaupungin rakennustoimisto arkkitehtiosasto
- piirrokset 1933 / pohjapiirrokset, allekirjoitus A.L
- piirustukset v. 1965 / asuntojen muutos neuvolaksi ja asunnoksi, Jaakko Ilveskoski
- piirustukset 1973 / pohjapiirustukset, leikkaus, julkisivut, Tampereen kaupungin arkkitehtiosasto
- piirros 1976 / puutyöluokan ja asuntojen muutokset opetus- ja sosiaalitiloiksi, Treen kaupungin arkkitehtiosasto
- piirustukset 1980 / julkisivut, allekirjoitus PK, Tampereen kaupungin talonrakennusvirasto

Kivirakennus

- piirustukset 1933 / pohjapiirrokset kaikki kerrokset, allekirjoitus A.L
- piirustus 1958 / muutos luonnontieteen luokaksi, 1. kerros, Jaakko Ilveskoski
- piirustukset 1965, 1973 / keskuslämmityslaitoksen muutokset, Tampereen kaupungin rakennustoimisto arkkitehtiosasto
- piirustukset 1980 / kaikki kerrokset, Tampereen kaupungin talonrakennusvirasto
- piirustukset 1989 / peruskorjaus, muutostyöt kaikissa kerroksissa, Mauri Niemi

Muut

- purettujen ulkorakennusten piirustuksia 1920-1940 -luku

Tampereen rakennusvalvonnan arkisto

Puurakennus 1

- pääpiirustukset 1960 / asunnon muutos opetustiloiksi, Jaakko Ilveskoski
- pääpiirustukset 1965/ asunnon muutos opetustiloiksi, Jaakko Ilveskoski
- pääpiirustukset 1990 / peruskorjaus, Mauri Niemi

Puurakennus 2

- pääpiirustukset v. 1965 / asuntojen muutos neuvolaksi ja asunnoksi, Jaakko Ilveskoski
- pääpiirros 1976 / puutyöluokan ja asuntojen muutokset opetus- ja sosiaalitiloiksi, Eeva Uotila
- pääpiirustukset 1988 / muutostyöt , Mauri Niemi
- pääpiirustukset 1990 / muutostyöt , Mauri Niemi

Kivirakennus

- pääpiirustukset 1975 / kellarin muutos teknisen työn tiloiksi, Eeva Uotila
- pääpiirustukset 1990 / peruskorjaus kaikki kerrokset, Mauri Niemi

Tampereen kaupungin arkisto

- Messukylän kirkonkylän kansakoulun vihkiäisjuhlan juhlapuhe 1927, A. J. Turtonen
- Messukylän Kirkonkylän kansakoulun 50-vuotisjuhlan puhe 30.5.1936, Paavo Halme
- Toteutumaton luonnos, Messukylän Kirkonkylän kansakoulu, 1922, Eränen & Autero, julkisivu ja pohjapiirros

Tampereen museot, museoiden kuva-arkisto

- valokuva 1927 / tulipalo Messukylän koululla, A. Tamminen
- valokuvat 1943/ inkeriläisiä Messukylän koululla
- valokuvat 1963/ kansakoulun päärakennus, läntinen rakennus, Erkki Kauppila

Tampere-seuran arkisto

- Valokuvat 1947 / Ulkokuvat puurakennuksista ja kivirakennuksesta, J .Salonius

10. Lähteet

- Tampereen tilakeskuksen arkisto (1.1.2018 alkaen Tampereen Tilapalvelut Oy:n arkisto)
- Tampereen rakennusvalvonnan arkisto
- Tampereen museot, museoiden kuva-arkisto
- Kansallisarkisto, Rakennushallituksen piirustukset II –kokoelma, RakH II Idd. 36
- Mallipiirustuksia kansakoulurakennuksia varten maalla, Keisarillisen senaatin kirjapainossa 1892
- Pirkanmaan maakuntakaava 2040
- Suomalaisen koulutalon arkkitehtuurihistoriaa, Henrik Lilius, 1982
- Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998, Marjatta Leskinen, Juha Jaakola 1998
- Tampereen Historia IV, vuodesta 1944 vuoteen 1990, Viljo Rasila 1988
- Messukyläläisiä II, Juha Javanainen, 2011
- www.vanhakartta.fi, historiallisten karttojen portaali
- www.koskestavoimaa, Messukylän liitos, Pilvi Vanhatalo
- Tampereen kansakoulun historia 1872-1976, Telemäki Matti 1979
- Kansakoululaitoksen perustaminen 1800-luvun puolivälistä 1900-luvun loppuun, pro gradu -tutkielma Jyväskylän Yliopisto, Parkkonen Tero 2008
- haastattelu Mauri Niemi 29.11.2017
- kaikki nykytilanteen valokuvat Marko Suutarla

Inkeriläisiä Messukylän koululla 23.6.1943 Museoiden kuva-arkisto.